

T HUM

GELECEĞİN UMUDU, BUGÜNÜN EMANETİ: AİLE

ISSN 2667-7164

9 772667 716006

DOSYA

RÖPORTAJ 40

Prof. Dr.
MEDAİM YANIK

➤ **Aile İçi Merhamet ve Muhabbet** Ailede Sevgi ve Saygı

Abdulaziz TANTİK

6

➤ **Yuva Olan Evlerle** Büyür İnsan

Ahmet MERCAN

12

➤ **Aile Bireyleri Arasında** Adalet: **Dengeli** İlişkilerin Temeli

Dr. Arzu G. ARIKAN

16

➤ **Aile Kurmak: Zorlaştırmayın, Kolaylaştırın!** Bayram ÖZ

22

➤ **Ailede Oyun** Elif K. ÖZKAN

26

➤ **Ailede Sofranın Önemi** Ergül BİRGÜL

30

➤ **Aile Olmak: Bir Belgeselin** Peşinde Emre KARAPINAR

98

ŞİMDİ SEN DE ZİRAAT KATILIM'A ANINDA KATIL!

Tüm Kamu Bankaları
ATM Kullanımı
Ücretsiz!

Fatura ve
Kurum Ödemeleri
Ücretsiz!

Kart Aidatı ve
Hesap İşletim
Ücreti Yok!

Katılım Mobil'i
Hemen İndir

Ziraat Katılım

İmtiyaz Sahibi

Önder İmam Hatipliler Derneği Adına
Abdullah Ceylan

Genel Yayın Yönetmeni

Muhammed Akaydin

Genel Koordinatör

Muhammed Ensar Sözen

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Resul Çiftci

İletişim Direktörü

Esra Zeynep Akgün

Yayın Kurulu

Adnan Karakaş

Bünyamin Yılmaz

Fatih Güldal

Halil İbrahim İzgi

Melike Günyüz

Mustafa Bâki Efe

Rasim Özcan

Sinan Özyurt

Sümeyye Kuşakçı

Zeynep Sultan Doğruer

Editör

Muhammed Akaydin

Tasarım ve Kreatif Ekip

Ahmet Altay

Fotoğraf Editörü

Ayşegül Dinçer

Abonelik İçin:

O (212) 521 19 58

Basım

ANT 27 Matbaacılık

Muhammet Sait Kütük

Alaybey Mah. Musullu Sok. No:12

Şahinbey/Gaziantep

Suburcu V.D. 607 039 8701

O (544) 262 89 24

İletişim

Tohum Dergisi

Akşemsettin Mah. Şair Fuzuli Sok.

No:22 Fatih/İstanbul

instagram.com / tohumdergisi

facebook.com / tohumdergisi

Tohum Dergisi; üç ayda bir çıkan, ilmi, fikri, kültürel ve özgün içerikler sunan bir yayımdır.

Yayımlanan tüm yazı, haber ve

fotoğrafların her türlü telif hakkı

Önder İmam Hatipliler Derneği'ne

aittir. İzin alınıp kaynak gösterilerek

alıntı yapılabilir. Yayımlanan

yazıların dil, bilimsel içerik ve hukukî

sorumluluğu yazarlarına aittir.

GELİN HEP BERABER "İYİ" LİK VE "GÜZEL" LİKLERİ ÇOĞALTALIM!

Bismillâhirrahmânirrahîm...

Çok Kıymetli Tohum Okurları...

5 30 Eylül 1963 yılında yayım hayatına başladı Tohum... Dile kolay tam 62 yıl geçmiş üzerinden... Zamanın büyükleri öyle bir Tohum attılar ki hâlâ nasiplenebiliyoruz... Emeği geçen yaşayan ve dâr'ül bekâya göçen herkese sonsuz rahmet olsun...

Bu 62 yıllık serüvende 174. sayımızı çıkarmak bendenize nasip oldu. Bahtiyarlığımı kelimelere dökemedim mümkün değil. Tohum'un bu sayıya gelebilmesinde emeği geçenler ne kadar kıymetli ise yaşadığımız çağda yani dijital çağda daha matbaadan yeni çıkmış kâğıt kokusunu özlemle bekleyen siz sevgili okurlarımız da o kadar kıymetlisiniz...

Bu sayımızda "aile"yi anlatmaya çalıştık. Her geçen gün düşmanları artsa da "aile"nin, biz inananlar olarak Allah'ın emri ve Peygamber Efendimiz'in (sav) sünnetini diri tutmaya ve "aile"nin dostlarını arttırmaya niyet ettik. Bu uğurda ufak da olsa bir silkelenmeye vesile olursak amacımıza ulaşmış oluruz inşallah.

Hayatın ve "aile"nin her şeyine olumsuz bakanlar daima var olacaktır. Bizler ise "iyi"lik ve "güzel"liklerin artmasına vesile olmak istiyoruz. "İyi"likleri çoğaltmaya vesile olursak "kötü"lüklerin azalacağına inanıyoruz. Bu sayımızın temel çıkış düsturu budur.

Bu niyet ile "ailede merhameti", "ailede muhabbeti", "yuva olmanın güzelliği", "evliliğin kolaylığı", "ailede adaleti", "aileyi korumanın önemi", "aileyle oyunları", "aile sofralarının bereketi", "ailedeki eğitimin önemi", "bir yastıkta ihtiyarlama" gibi başlıklar etrafında içeriklerimizi oluşturmaya çalıştık. Elbette tüm bu başlıklara Kur'an-ı Kerim'in ve Peygamber Efendimiz'in (sav) sünneti ışığında bakmaya gayret ettik.

Aile tamamının dışında da kültür-sanat, tarih, vefa, eski Tohum'dan vs. gibi bölüm içerikleri oluşturmaya çalıştık. Biraz duygulandık, biraz neşelendik, biraz da ibret nazarıyla bakmaya/baktırmaya çalıştık. Temennimiz hissiyatımızı sizlere de aktarabilmek.

Bu dergimizin hazırlanmasında bize destek olan her biri birbirinden kıymetli yayın kurulumuza, ekip arkadaşlarımıza, tasarımcı dostumuza ve çorbada tuzu olan herkese sonsuz teşekkür ederim.

Bulursanız bir güzellik, bilin ki Allah'ın lütfundan... Varsa bir kusur -ki çok- bilin ki bizdendir...

Gafûr ve Vedûd olan Allah'a emanet olunuz... ●

GELECEĞİN UMUDU, BUGÜNÜN EMANETİ: AİLE

**Aile İçi Merhamet
ve Muhabbet**
Ailede Sevgi ve
Saygı

6

Abdulaziz TANTİK

**Yuva Olan
Evlerle Büyür
İnsan**

22

Ahmet MERCAN

**Aile Kurmak:
Zorlaştırmayın,
Kolaylaştırın!**

22

Bayram ÖZ

**Aile Bireyleri
Arasında Adalet:**
Dengeli İlişkilerin
Temeli

16

Dr. Arzu GÜNGÖR ARIKAN

**Aileyi Korumak: Anne
Baba ve Çocuklar**
Kendinizi ve Ailenizi
Ateşten koruyun!

32

Fatma Feyza GÜNER

Röportaj

Prof. Dr. MEDAİM YANIK

Muhammed
Ensar SÖZGEN

40

» İnfografikler

Esra Zeynep AKGÜN

**En Kadim Şehir:
Kudüs'te Ortak Hayatın İzleri** 76

**Dünyayı Adımlayan Seyyah:
İbn Battûta'nın İzinde** 82

**Hz. İbrahim'in (a.s.) İzinde:
Haccın Kökenine Bir Yolculuk** 94

**Yavuz Sultan Selim:
Gölgede Yürüyen Padişah** 100

Eski Tohum'dan 74
Ali Haydar ÖZTÜRK

Çizgi 75
Yusuf Ziya KOSİFOĞLU

Tarihten Bir Sayfa 78
Fatih GÜLDAL

Ekonomi 84
Waqar BADSHAH

Kültür & Sanat 88
Bünyamin YILMAZ

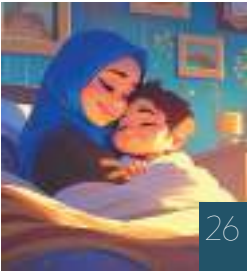
Mekân & Mekîn 96
M. Ensar SÖZGEN

Sinema 98
Emre KARAPINAR

Kitap 102
Adnan KARAKAŞ

Vefa 104
Mustafa Bâki EFE

Kavramlar Sözlüğü 110
Leyla METİN

**Ailede
Oyun**

26
Elif
KONAR
ÖZKAN

Aile İçi Eğitim

38

Dr. Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

**Aileye
Kur'ânî Bakış**

58

Meral GÜNEL

**Ailede
Sofranın
Önemi**

30
Ergül
BİRGÜL

**Zaman Çizelgesi ve
İnsanın Serencamı**

60

Nevin MERİÇ

**Bir Yastıkta İhtiyar,
Ömür Boyu Bahtiyar**

64

Dr. Saliha UYSAL

**Klasik Dönem
Osmanlı Toplumunda
Kadının Durumu
ve Aile Yapısına
Bir Bakış**

48

Doç. Dr. Kemal
Ramazan HAYKIRAN

**Saraybosna'dan Filistin-Gazze'ye
Soykırım Kurbanı Aileler ve Filistin
Ailesinin Yok Edilişi**

76

Prof. Dr. Yusuf ÖZKIR

Biyografi

**MAHMUT
CELÂLETTİN
ÖKTEN'İ**

10 Başlıkta Tanımak

Hümeyra SULTAN

106

AİLE İÇİ MERHAMET VE MUHABBET AİLEDE SEVGİ VE SAYGI

Abdulaziz TANTİK*

Aile; dede, nine, baba, anne ve çocukların birlikte var olduğu; dün, bugün ve geleceği işaret eden bir bedendir. Üç nesil birlikte var olarak yaşamın anlamının tezahür edeceği bir vasatı inşa ederek kendi varlığının anlamını bu bedensel bütünlükte var kılan bir olguyu işaret eder, aile... Aile, fertlerinin kendilerini nispet ettikleri ete kemiğe bürünmüş bir vücuttur. Kabile, aşiret ve kavim gibi daha bü-

yük bedenlerin öncüsü ve temelini kurar. Aile olamayanlar, aşiret, kabile ve kavim olma hüviyetlerini de kaybederler.

Bu ehemmiyet, kültürel, iktisadi ve inanç eğilimlerinin taşınması, aktarılması, yaşanması ve birlikte büyütülmesini de inşa eder. Fedakârlığın, feragatin ve gerektiğinde kendinden vazgeçerek aileni düşünmenin kendisi de bencillikten

sıyrılmamanın en güzel eğitim mekânı olarak aile öne çıkar... Beklentisizliğin öğretildiği ve örneklendirildiği bir mekân olarak aile, birlikte var olmanın koşullarını kendi doğasına uygun bir şekilde yaşanmasını mümkün kılar.

Fert mi, aile mi sorusuna her zaman aile cevabı fitratla uyumlu ve doğru bir cevabı içermektedir. Bu durum bize ailenin fitratla uyumlu, ►►

doğal kabulü ilişkiler ağının sağlam zeminde kurulmasına imkân sağlar niteliğini gösterir. Annenin merhameti, babanın şefkati ile büyüyen çocuk, aynı duyguları kendi çocuklarına göstereceği gibi öğrenilmiş bir duygu olarak başkasına gösterme zeminini de kurarak aileden cemaate yönelik bir akışı da mümkün kılar. Böylece cemaat kendi içinde merhamet ve şefkat üzere bir ilişki kurarak, kendi dışındaki birini tercih edebilme iradesi kazanır.

Öncelikle merhametin kaynağı olan Allah'tır (c.c.). O'nun, Rahman ve Rahim sıfatları içeri ve dışarıdaki kavramların temellendirilmesini de mümkün kılar. Allah, Rahman sıfatı ile bütün yarattığı mahlûkatı kuşatır. Onlar, yaşamlarını bu Rahman sıfatı altında yürütürler, her şeye rağmen... Allah, Rahim sıfatı ile de kendisine iman eden, rızasını arayan mümin kullarına yöneltir ve onları hem bu dünyada ve hem de öte âlemde koruma altına alır. Bu noktada bizim için iyi ve kötü olanın ne olduğunu bizim bilmeyeceğimizi belirten ilâhi bilgi, Allah'ın bizim için seçtiği her olay, olgu ve tavrın lehimize olacağıni peşinen bilmek, ilâhi merhametin sürekliliğini yaşama konusunda bize özel imkânlar bahşeder.

Allah, mutlak bir güç olarak tek ve biricik olarak varlığını idame ederken herhangi bir şeye ihtiyaç hissetmemesi O'nun ilahlığının teklîğinde yatmaktadır. İnsan ise tek başına yaşamaya takat getiremeyecek bir düzlemde inşa edilmiştir. İnsan ve varlık tek başına nakis kalmaktadır. İnsanın tamamlanması için ona kendisini tamamlayacak olan bir tamamlayıcı gerekir. İnsan ve kadın birbirini tamamlayan unsurlar olarak öne çıkar. İşte bu tamamlanmışlığın sevgi ile bütünlüğünü sağlaması, çocuğa karşı merhamet ve şefkati öne çıkarır. Aile, mer-

“

Aile; dede, nine, baba, anne ve çocukların birlikte var olduğu; dün, bugün ve geleceği işaret eden bir bedendir. Üç nesil birlikte var olarak yaşamın anlamının tezahür edeceği bir vasatı inşa ederek kendi varlığının anlamını bu bedensel bütünlükte var kılan bir olguyu işaret eder, aile...

”

hamet üzere kendi varlığını idame edecek bir doğallığı hak eder. Bu hakkı ödeyen kişi, ailenin kendi bütünlüğünü koruma konusunda ileri bir adıma sahip olacaktır. "Anne ve babaya" öf bile demeyin emri ilâhisi, çocuğun varlığının sebebi olarak izhar edilmesi, Allah'ın anne ve babaya; aile kurumuna yüklediği anlamın ifşası bakımından önem arz eder.

Modern dünyanın bütünlüğü parçalama özelliği öne çıkmaktadır. Önce insan ile Tanrı arasındaki bağıntıyı kopardı. Sonra ibadet ile yaşam arasındaki bağıntıyı kopardı. Ardından aile ile fert arasındaki bağıntıyı kopardı. Sonra insanın tamliğini belirsizliğe irca ederek birey diye bir kavram üretti ve aileyi parçaladı. Çünkü birey, cinsiyetsiz ve bir diğer birey ile bir araya geldiği zaman aileyi oluşturmuyor, partneri oluşturuyor. Sadece kendi çıkarını önceleyen bir yaklaşım üzerinden oluşan birliktelikler, sağ-

lıklı ve doğal olarak merhametli bir ilişki ağı geliştirmekte zorlanmaktadır. Kavim yerine ulus, cemaat yerine toplum, fert yerine ise bireyi ikame ederek, merhamet ve şefkat ile kurulu ilişkiler ağını soğuk, çikara dayalı, gerektiğinde rahatlıkla kopartıp atılacak bir düzleme taşıdı modern dünya ve kültür...

İçinde var olduğumuz şartlar yapay ve kurgusal bir zemine sahip olduğu için sevgisi de yapay ve kurgusal özelliği taşımaktadır. O yüzden aile oluşmasının zemini bırakmamaktadır. Bugün Batı'nın özellikle özel bir vurgu ile aile kavramına yeniden sarılması da kaybolan merhamet ve şefkatin varlığının eksikliğinin taşıdığı ilişkiler ağındaki zaafa yönelik oluşan baskıların sonucudur. Bireyin kutsallaştırıldığı ve her şeyin kendi kutsallığını kaybettiği bir zeminde bireyin kutsallığı da başkası açısından yok hükmünde kabul görmektedir. Bu durum, ilişkiler yumağını

“

Allah, mutlak bir güç olarak tek ve biricik olarak varlığını idame ederken herhangi bir şeye ihtiyaç hissetmemesi O'nun ilahlığının teklüğünde yatmaktadır. İnsan ise tek başına yaşamaya takat getiremeyecek bir düzlemde inşa edilmiştir. İnsan ve varlık tek başına nakıs kalmaktadır.

”

güçlendirmekte ve zararlı hâle getirerek insanın birey üzerinden yok oluşuna sebep teşkil etmektedir. Bugün yapay zekâ, posthüman ve post truth gibi insan sonrası ve hakikat sonrası terkipleri, merhamet ve sevginin yokluğunu açığa çıkarmaktadır. Teknolojik gelişmeler sebebi ile her şeyin mekanik bir zemine taşınması aile içindeki ilişkiyi de mekanik hâle getirerek sorunlu hâle getirmektedir.

Varlığın sevgi ve saygı üzere bir yaşamı tercih etmesi ve bunu yaygınlaştırarak kabulünü sağlaması beklenen insanın mekanik bir zemine kendini yaslandırması sorunlu olmaktadır. Hâlbuki,, meseleye yaratılış süreci ve katmanları ile insan ve insan ile ilişkili varlıkların yaratılış süreçlerini ve katmanlarını anlamaya çalıştığımızda; olağanüstü bir hassasiyetin, dengenin ve ölçünün varlığını gözlemleriz. Ayrıca bu ilişkiler ağında muhteşem bir sevgi ve saygının varlığını ▶▶

da öğrenmiş oluruz. Allah, varlığı sevgi ile yaratmıştır. Aynı şekilde varlığa bir saygınlık kazandırdığı gibi insana saygı göstermekte ve ona irade bahşederek kendi geleceğini kendisinin inşa etmesine zemin oluşturmaktadır. İnsanın ne istediğini kendisine bıraktığı hâlde sevgisi sayesinde ona bu yolculukta temel ilkeleri, yol göstericiliği de göstermektedir. Bu da Allah'ın varlığı ile ilişkisinin sevgi ile ve saygınlık üzere gerçekleştiğini bize göstermektedir. İnsan dışındaki varlıkta da kendi aralarında bir sevgi ve saygının varlığını keşfetmek onlara yönelik bir gözlemlerle rahatlıkla açığa çıkartılabilir. İnsan ise sevgi ile kendisini gerçekleştirir. Bu ilâhi yetinin insanda tezahür eden boyutunu dikkatten kaçırmamak lazım... İnsan bir sevgi ortamında kendisini gerçekleştirme ve olgunlaştırma zeminini daha kolayca kurabilir.

Modern dünya tam olarak bu ilişkiler ağındaki merhameti ortadan kaldırarak her bireyi kendi başına var olmaya iterek onu aslında esaret altına almaya hazır tutmaktadır. Bu esaret aynı zamanda herhangi bir birey için değil her birey için bir tehdit ve tehlike içermekte olduğunu da kesin bir dille belirtmekte yarar var. Sevgi ve saygının olmadığı bir ortamda sadece çıkar ilişkisi gelişir. Bu ilişki biçimi ise kurgusal ve yapay bir ilişkiyi zorunlu kılar ve çıkar bittiği andan itibaren, zulüm ve ihanet mümkün hâle gelir. Bu durum bir ailenin varlığını ortadan kaldırır ki zaten modern dünyada olan da bu... Bu durumu Batı dışı toplumlarda da gözlemlemeye başladığımızı, hem de uzun bir zamandır gözlemlediğimizi belirtmeliyiz.

Burada yeniden insanın kendi fitratına yönelmesi esasa taalluk eder. Sevgi ve saygı imanının temel ilkelerinde mündemîç olarak var-

lık kazanmaktadır. İlahi rıza eksensel bir yaklaşım kişinin kendi esaretinden kurtulmasını, kendi arzu ve isteklerinin dışına çıkışına imkân sağladığını dikkate alarak fitratı eksene alan bir bakışa yönelmenin zorunluluğunu da içinde taşır. İlahi rıza, kişiye, sevgiyi, saygıyı ve muhabbeti, devamında da merhameti mümkün kılacaktır.

Sevgi ise tamamlanmışlıktan beslenir. Aile olan erkek ve kadın tamamlanmış olur. Sevgi oluştuğunda ise muhabbet kendisini açığa çıkartır. İşte bu muhabbet beraberinde bir çocuk ve merhameti işin içine katar. Aile, sevgi bağları üzerinden saygınlığı inşa ederken, ilişkinin mahiyetini muhabbet üzerine kurarak merhameti kuşatıcı bir onarma olarak varlık kazanmasına vesile olur. Bu yüzden Allah'a yönelik sevgi, saygı ve muhabbet kişinin karakterini güçlü kıldığı gibi kişiyi, kendi doğasını keşfetmesine de zemin oluşturur. Doğası ile barışık kişi, sevgiyi ve saygıyı doğal zemini içinde taşıırken muhabbeti izhar eder. Her muhabbet ise merhameti kuşatır.

“

Modern dünyanın bütünlüğü parçalama özelliği öne çıkmaktadır. Önce insan ile Tanrı arasındaki bağıntıyı kopardı. Sonra ibadet ile yaşam arasındaki bağıntıyı kopardı. Ardından aile ile fert arasındaki bağıntıyı kopardı. Sonra insanın tamliğini belirsizliğe irca ederek birey diye bir kavram üretti ve aileyi parçaladı.

”

Bu noktada insanın kibirli, bencil, çıkarıcı ve erk düşkünü yapısını dikkate alarak bir arınmayı/tövbe etmeyi marifet olarak kabulü temel bir başlangıç olmalıdır. Aile, kendi kişiliklerini arındırmış, tezkiye olmuş kişiler tarafından kurulduğu zaman sevgi ve merhamet ile muhabbet ve saygı kendini tezahür ettirir.

Bu noktada insana yüklenilmiş takva ve fücûr kavramlarının içeriklerini dikkatle anlamaya, iradî bir tavır olarak uygulamaya almakta büyük yarar var. Takva, kişinin ahlâkî zeminini ilâhî rıza ile tamamlanmış ve rızaya kavuşmuş bir kişilik olarak varlık kazandığı insan, iyiliği karakter kılan ve iman ile taçlandırarak Allah'a yakınlaştırılmış kişi olur. İşte bu kişi, fücûru geride bırakır. Kö-

tülüklerden azade olarak varlığını iyiliğin varlığının idamesi için bahşeder. Fücûra düşen insan ise, kötülüğün tabii tezahürü olarak öne çıkar. Kötülük onun karakteri olarak izhar olacağı için sevgi, merhamet ve muhabbet ile saygı yerini bencilik, çıkar, arzuyu çoğaltma ve her şeye sahip olma arzusu yüzünden zulüm ve cehalet bataklığında yok olur. İşte bu kişi aile olamayacağı gibi Allah'tan uzak düşmeye başlar.

Tövbe kapısı her zaman açıktır. Merhamet sahibi olan Allah her daim kapısını açık tutmakta, pişman olan kuluna tekrar kendisine yakın olma imtiyazı kazanma hakkı sunmaktadır. Aslında tövbe etmek aynı zamanda insanın süreklileşen bir takva sahibi olmanın da imkânını oluşturduğunu görmek

“

Aile, dünyada yaşamın güzel, iyi ve estetik bir hâle kavuşması için temel bileşenlere sahiptir. Aile, aşiretin ve kavmin sağlam zeminlere yaslanmasını ve ümmet olmanın bilincini işaret eder. Her insan yaratıldığı için kıymetlidir.

”

önemlidir. Aile içindeki merhamet ve şefkat ile muhabbet ve saygı, yapılan hataların fark edilmesi, bu hatayı giderecek bir iradeye sahip olma ve böylece sevgiyi sürekli ilişkilerde devrede tutarak hem tövbe etme imkânını ve hem de var olan merhameti ve sevgiyi, saygı ve muhabbeti daim kılacak bir zemine sahip olunsun. İşte bu insan, aileyi kurduğu zaman sevgi ve saygı açığa çıkar. Affedici olmak aile olmanın neliğini açığa çıkarır. Kişi hata edebilir. Önemli olan aile içi bu hatayı hemen giderecek şekilde hatadan vazgeçmesi ve merhamet ile yeniden aile içine yönelmesi ki bu da aileye olan muhabbet ve saygıdan neşet eder.

Sonuç itibarıyla aile kurumu, merhamet üzere kurulu olacaktır. Bu merhametin kaynağı ilâhi merhamet olmalıdır. Aile, muhabbet ile beslenmelidir ki bu muhabbet, ilâhi rızaya mahsus bir iz düşünüm olarak görülmelidir. Ailenin temeli sevgi ile inşa edilmelidir. Bu sevgi ise ilâhi kudretin tezahürü olarak izhar edilmelidir. Allah'a olan sevgimiz, doğal, kendiliğinden ve hak ettiği içindir. Aile içi sevgi de bir hak edilmişliği taşımaktadır. Yaratılmış her varlık sevilmeye layıktır. İnsan, ilişkiye girdiği her varlığı sevgi ile karşılamalıdır. Bu ilâhi rızaya ulaşmanın en güzel ve estetik yolunu işaret eder. Her sevgi negatif bir karşılığa dönüşmemesi için kendi iç dünyasında bir saygıyı ve saygınlığı da taşımaktadır. Bu saygı, ilâhi bir gücün yarattığı her varlık en büyük saygıyı hak eden Allah'a yönelik saygının bir tezahürü olmalıdır. O yüzden insanlar ve diğer yaratılmış varlıklar saygıya mazhar olmaktadır. Kişi, saygı gösterdiği oranda bir sevgiye kapı aralar. Sevgi ve saygı ise merhameti ve muhabbeti koyu-

laştırır. Merhamet ve muhabbet ise varlık ilişkisinde ve skalasında doğru bir ilişki ve iletişim için kaçınılmaz olmalıdır. Merhamet, ilişkiyi beklentisiz bir ilişkiyi, i'sar olarak görülen yardımlaşmayı mümkün kılar. Mümin, beklentisizliği karakteri kılan kişidir. Aile içi beklentisizliği inşa ettiğinizde muhabbet kaçınılmaz olduğu gibi kendi iç dünyasında bir saygınlık üretir ve sevgi ve merhamet kendiliğinden açığa çıkar.

Aile, dünyada yaşamın güzel, iyi ve estetik bir hâle kavuşması için temel bileşenlere sahiptir. Aile, aşiretin ve kavmin sağlam zeminlere yaslanmasını ve ümmet olmanın bilincini işaret eder. Her insan yaratıldığı için kıymetlidir. Her kıymetli insan, saygıya değerlidir. Her saygıya değer olan sevgiyi hak eder. Beşerden insana yürüyen ferdin insan olabilmesinin yegâne yolu ise aile olarak kendisini tamamlaması elzemedir. Aile olamayan her beşerin tek ve yalnız kalarak her türlü olumsuzluğu yaşaması ise mukadderdir. ●

* Yazar

Bugün Batı'nın özellikle özel bir vurgu ile aile kavramına yeniden sarılması da kaybolan merhamet ve şefkatin varlığının eksikliğinin taşıdığı ilişkiler ağındaki zaafa yönelik oluşan baskıların sonucudur.

YUVA OLAN EVLERLE BÜYÜR İNSAN

Ahmet MERCAN *

Müslümanın ödevi; iyiliği çoğaltmak, kötülüğü azaltmaktır. Zamanın, mekânın değişmesi bu kutlu vazifeyi değiştirmez. Sadece imkânların artması veya azalması ile kısmî bir etkilenmeden söz edebiliriz. İslâm iyiyi, güzeli, doğruyu aynı paydada insan bünyesinde bütün yetilerini duyarlı kılıp bütünleyerek yaşatmasını murâd eder.

İçinde yaşanan koşullar ne kadar olumsuz olursa olsun mümin,

bu bileşke nurun ışığının taşıyıcısı olarak son nefesine kadar yaşar. Değişmez temel referansının onu her zorlukta güçlü kılan, etkilerden koruyup etkileyen konuma taşıma imkânı sayesinde şüpheye düşmeden, kararlılığını yeni kuşaklara nurdan bir bayrak gibi teslim eder.

Değişen eşya ve farklılaşan koşullara rağmen bu güzellik koşusunu taşımanın imkânı olarak baktığımızda merkezde aileyi görürüz. Son yıllarda "kurum" ifadesiyle de

ele alınan aile kurumundan başka bir şeydir. İlâhi tayinle ortaya çıkmış, yol almış, iki kişiden artarak genişlemiş yapı, zaman içinde büyük toplumların kurucu hücresi durumunda öneme sahip olmuştur. Hayatın her döneminde İslâm'ın öngördüğü aile, "iyilik" etrafında çevrelenen erdemlerini koruma mücadelesi vermiştir. Aile; diğer bütün yapılardan farklılığıyla sevginin, sabrın, yardımlaşmanın, karşılık beklemeden, yeri geldiğinde aile ferdinin kendini feda ederek

“
**Müslümanın ödevi;
 iyiliği çoğaltmak,
 kötülüğü azaltmaktır.
 Zamanın, mekânın
 değişmesi bu kutlu
 vazifeyi değiştirmez.
 Sadece imkânların
 artması veya
 azalması ile kısmî bir
 etkilenmeden söz
 edebiliriz.**
 ”

koruduğu değerlerle varlığını ortaya koyan bir oluşumdur. Aile içinde görev dağılımı, bir planlamadan çok fitrî bir duruma denk düşer.

Tarım toplumu ailesi bunun en sağlam yapısı olarak karşımıza çıkar. Torun ile dede ve ninelerin iki uçta yer aldığı ailede anne baba merkezde, bir nevi yürütme yükünü omuzlamıştır. Dede ile torun arasındaki sevgi bağı iletişimi de kendiliğinden ortaya çıkar. Dede ve nine hayatın “bilirkişisi” durumundadır. Nasihat edasıyla olmasa da söyledikleri, tüketilmiş önemli bir zamanın imbiğinden geçmiş, test edilip bedeli ödenmiş tecrübenin birikimini yansıtır.

Toruna farklı yöntemlerle ulaşan ileti aynı zamanda anne ve babaya da bir nevi ikaz ödevi görür. Küçük çocuklara babaanneleri ninnileri ritimli sesle ev içinde yankılanırken geçmişî a'na taşıma görevi üstlenirler. Çocuk okul çağına yaklaştığında anne sütü sonrası, o oranda önem üstlenen, masal devreye gi-

rer. Masallar iyilerle kötülerin mücadelesini çeşitli, bilinen bilinmeyen varlıklar üzerinden anlatırken iyilik kazansın, çocuğun fitratında gömülü olan erdemlerin uyanmasına aracılık etmiş olunur. Anlatan, dinleyen böylesine keskin bilince sahip olmasa da masal dinleyen ve seven çocuğun düşünme gücünü o zenginleşeceği aşikâr.

Babaanneler, anneanneler masal anlatıcılığını severek yaparken kendilerini yenilediklerinin farkında bile olmazlar. Meselenin durumundaki iyiliğin ihya edici gücü herkesin malumudur.

Çocuğun ilk gençlik yılları cesaretin, kendine güvenme ihtiyacının ortaya çıktığı dönemde oyunlar devreye girer. Erkek ve kızların eğilimleri farklılaşır ve kızlar ninelere,

erkekler dedelere yaklaşır.

Hız. Ali (ra), cenklerinin ve benzer destanların erkek çocuklara cazip görüldüğü bu dönemde aile büyüklerinin dikkati ve çocuklar üzerindeki gözlemi artmaya durur. Anlamlandırma bahsinde çevre de devreye girer. Komşu, akraba çocukları, okul ve çarşı dışarıya açılmayı ve farklı biçimde kişiliğin beslenmesini imkânlı hâle getirir. Çocuk bu dönemde özellikle varlıklı alanıyla ilgisi sorular biriktirir. Akranları ile kendini açık gizli kıyasa yönelir. Oyunlar bu dönemde iletişimin etkili unsurudur. Kızların oynadığı evcilik oyunları sahici, samimi duyguların harekete geçmesini sağlar. Yine erkeklerin askercilik, futbol, güreş gibi oyunlara yönelirken kendilerini tanıma ve yönlendirme eğilimi gösterilir. Duygu ve

“
İslâm'ın her hâliyle yaşadığı böylesi bir ailede kuşaklar arası çatışma olmaz. Aslında Hz . Âdem'den (as) günümüze bütün Müslümanlar aynı tevhid kuşağının ailesidir. Ortak özellikleri kötülüğe karşı iyilikten yana olmalarıdır.
”

becerilerin kız ve erkeklerdeki doğal olarak sergilenmesinin önemini hiçbir kuram bu denli başaramaz. Kızların kahramanları anneleri, teyzeleri olurken; erkekler, baba, amca, abiye benzemek isterler. Ailede değerler yerli yerindeyse, çocuk bu süreçte karakterini bulma sürecini olumlu geçirir. Ayrıca bir sunuma gerek olmadan, gencin kendi arzusu ile maharetini geliştirirken eylemlere sinmiş faziletin adı konmamış varlığıyla donanırlar.

Eğitimin amacı da budur; maharet ile fazileti kişinin mizacına uygun en yüksek seviyeye çıkarmak. Aile içi eğitim, adı konmadan, eylemle maharet ve faziletin karakter olması durumudur. Aile “bu budur” diyecek kısmı, sözlü anlatımı en aza indirdiğinde eğitim de o oranda başarılı olur. Estetiğin, yardımlaş-

manın, dayanışmanın, cesaretin, olumsuzlukta vazgeçmeyi öğrenmenin, doğruyu bilmenin ve idrak etmenin ortaya çıktığı bu doğal hâl durumu topluma da aynı oranda sağlıklı etkileyecek aşamalardır.

Çocukların büyüklerini örnek alarak büyümeleri sanıldığı kadar kolay ortaya çıkmaz. Büyükler yanlış yapmaktan azami sakınırlar ki çocuklar kendilerini yanlışta hatırlamasın. Çocuklar yanlıştan sakınır, büyüklük sevgisini kaybetmekten ve gelecekte sorunlu ebeveyn olmaktan endişe ederler. Yine de insan olmanın gereği ve gençlerin her yeniliğe hevesi, hatadan beri bir iletişim mümkün olmaz. Dede veya baba sigara içtiğinde çocuğa bunun yanlışlığını anlatmak zordur. Çünkü eylemin dili, sözün ifadesinden güçlüdür. Bu durumu gören

“
İnsanı geri çağırma potansiyeli sadece İslâm Medeniyeti'nin şu anki temsilcilerinde değil ama potansiyelinde mevcut. İnsanı önce kendimizde bulmak için bir öz eleştiri ile ortaya çıkmalıyız. Öylesine bir hazine üzerinde uyuyoruz ki onun dirilmesiyle dünyaya yepyeni iklim gelecek ve tüm insanlık ondan nasıplenecek.
 ”

nineler durmadan söylenir ve bütün yanlış tutumları çocuklara “örnek olmasın” diye kınarlar.

İslâm'ın her hâliyle yaşandığı böylesi bir ailede kuşaklar arası çatışma olmaz. Aslında Hz . Âdem'den (as) günümüze bütün Müslümanlar aynı tevhid kuşağının ailesidir. Ortak özellikleri kötülüğe karşı iyilikten yana olmalarıdır. Modern döneme geldiğimizde ailenin aynı oranda kendi çocuğu ile de doğru iletişim içinde olduğunu söylemek zor. En büyük neden mahremiyeti ile özel, farklı ve o oranda önemli olan masal kokan, ninni terennüm eden ailenin evinin kamusal alana katılması!

Evlere yerleşen televizyon ile başlayan etkileşim nineleri, dedeleri susturup kimseye söz hakkı ver-

meden herkesi karşısında tek hizaya dizisine, bilinç yerini ekranın anlattığına bıraktı. Yeni bir dünya sunan ekran bütün tanımları, değerleri altüst etti. İnternette bir yabancılaşma herkes için bir ekran imkânıyla bilinçaltının bertaraf edilmesi ve mahremiyetin pazara dökülmesi sonucunu ortaya çıkardı. Dede ile torun arasındaki iletişim koptu.

Geldiğimiz aşamada bu kara rüzgâra karşı durmak, var olmamızın ihtiyacı ve aynı zamanda tek imkân olarak karşımıza çıkıyor. Tevhid kuşağında parçalanmaya mahal vermeden dede ile torunu birbirine bağlayan değerlerin, fazilet ile maharetin düzleminde ortaya çıkarılması, zorunluluk arz ediyor. Bu aslında görevimiz değil, varlık sebebimiz! Çünkü modern çağ insanı kaybetti!

İnsanı geri çağırma potansiyeli sadece İslâm Medeniyeti'nin şu anki temsilcilerinde değil ama potansiyelinde mevcut. İnsanı önce kendimizde bulmak için bir öz eleştiri ile ortaya çıkmalıyız. Öylesine bir hazine üzerinde uyuyoruz ki onun dirilmesiyle dünyaya yepyeni iklim

gelecek ve tüm insanlık ondan nasıplenecek.

Dede, nine, baba, anne ve çocuğu birbirine bağlayan kopmaz tevhid kuşağı için teori ve projelerden önce eylemin etkili diline yönelmeliyiz. Bu konuda başarılı olmuş ailelerin iletişimini, hâllerini örnekleyerek çoğaltıp genişletelim.

Hiçbir şeyi yasaklamadan önem sırasındaki yerine koyarak kendi özgün iletişimimizin “iyilik” dilini ve eylemini giydiğimizde tutarlı oluruz. Çocuklarımıza onların kuşağına örnek olabilir ve birlikte düşünmeye çalışmaya başlayabiliriz. Çünkü yoksula bile sadaka vermeyi tavsiye eden bu yüce söylemin meramına dünyanın, tüm insanlığın ihtiyacı var.

Vahyin ışığıyla gören, düşünen müminlere, kavi olan kitab insanının kendine yapabileceği en büyük iyiliğin “salih amel” olduğunu tavsiye ediyor.

Âdeta dudaklar dursun, eylemin konuşsun diyor. Salih amelin tercümesi, halka makbul ol ki Hakk'amağfur olasın. ● *Yazar, şair.

AİLE BİREYLERİ ARASINDA ADALET: DENGELİ İLİŞKİLERİN TEMELİ

Dr. Arzu GÜNGÖR ARIKAN *

Aile; bireylerin karakter gelişiminin temellerinin atıldığı, sevgi, güven ve dayanışma üzerine kurulu en küçük toplumsal birimdir. Bu yapının sağlıklı ve sürdürülebilir olabilmesi için aile içindeki ilişkilerde adaletin gözetilmesi büyük önem taşır. Adalet, aile bireylerinin hak ve sorumluluklarının dengeli bir şekilde dağıtılması-

nı sağlar; böylece her birey kendini değerli ve eşit hisseder. Âdil bir ortamda büyüyen çocuklar, empati kurabilen, sorumluluk sahibi ve toplumsal kurallara saygılı bireyler olarak yetişir. Bu nedenle, aile içi huzurun ve dayanışmanın teminatı olan adalet, yalnızca bireyleri değil, aynı zamanda toplumu da olumlu yönde etkileyen temel bir ilkedir.

Zulmün zıddı olan⁽¹⁾ ve “*adl / عدل*” kökünden gelen “*adalet / العدالة*” kelimesi, sözlükte “*eşitlik, denklik*” anlamına gelmektedir. Adaletin iki türü vardır:

1. Mutlak adalet: Aklın her zaman doğru bulduğu, değişmeyen adalettir. İyilik yapana iyilikle karşılık vermek, zarar vermeyene zarar vermemek bu türdendir.

“

Aile, bireylerin karakter gelişiminin temellerinin atıldığı, sevgi, güven ve dayanışma üzerine kurulu en küçük toplumsal birimdir. Bu yapının sağlıklı ve sürdürülebilir olabilmesi için aile içindeki ilişkilerde adaletin gözetilmesi büyük önem taşır.

”

2. Şeriatla belirlenen adalet: Dinî kurallara dayalı olup zamana göre değişebilir. Kısas uygulamaları, yaralama ve sakatlamalarda verilen tazminatlar (*diyet*), dinden dönen kişinin malına el konulması bu kapsamdadır.⁽²⁾

Adalet kelimesi aynı zamanda eşit davranmayı, hak yememeyi, başkalarının arasında ayırım gözetmemeyi, zulmetmemeyi, dengelemeyi ve denk tutmayı da ifade eder. Adalet kelimesinin eş anlamlısı olan *“adl”* ise; doğruluk, dürüstlük, düzgünlük, adalet, eşitlik, şahitliğine güvenilen kişi ve adaleti gözetmek ve benzeri anlamlar için kullanılmaktadır.⁽³⁾

İslâm'da adalet kavramı, yaş, cinsiyet, ırk ve inanç farkı gözetmeyen bir genişliğe sahiptir. Bütün peygamberler mesajlarında insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde huzur ve güven içinde olmalarını gözet-

mişler ve adaletin tüm keskinliğiyle uygulanmasını tavsiye etmişlerdir. Aşağıdaki âyet bu gerçeği açıklamaktadır:

“Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.” (Hadîd Sûresi, 57/25).

Adalet, Kur'ân'da ve Hz. Peygamberimiz'in (sav) sünnetinde en çok vurgulanan İslâmî ilkelerden biridir. Kur'ân'da çeşitli yönleriyle adaletle dikkat çekilmektedir:

■ Söz Söylemede Adalet:

“Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun.” (En'âm Sûresi, 6/152).

■ Hükümde Adalet:

“Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.” (Nisâ Sûresi, 4/58).

■ Barışta Adalet:

“Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.” (Hucurât Sûresi, 49/9).

■ Şahitlikte Adalet:

“İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın.” (Talâk Sûresi, 65/2).

■ Ticari İlişkilerde Adalet:

Kur'ân-ı Kerîm'de bilhassa alışverişteki adaleti ifade etmek üzere *“kîst”* kavramı kullanılır. *“Kîst”*, *“kişinin, arkadaşından, kendi verdiği eşit faydalar elde etmesi ve eşit olarak paylaştırılan pay”*⁽⁴⁾ anlamına gelir.

“Ölçü ve tartıyı adaletle yapın.” (En'âm Sûresi, 6/152).

Kur'ân-ı Kerîm'de on beş âyette geçen ve on âyette de farklı türevleri kullanılan *“kîst”* kelimesi, ilgili âyetlerin hepsinde *“adalet”* mânasına gelmekte veya ona yakın anlamlar ifade etmektedir.⁽⁵⁾

Kur'ân, adaleti emrederken, aynı zamanda adaleti gerçekleştirmeye engel olan şeylerden de uzaklaştırmaktadır. Bunlar da üç madde de toplanabilir:

■ Öfke:

“Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin.” (Mâide Sûresi, 5/8).

■ **Heva ve Heves:**

"Hislerinize uyup adaletten sapmayın." (Nisâ Sûresi, 4/135).

■ **İnançtan Dolayı Zorlama:**

"Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever." (Mümteherine Sûresi, 60/8).

Bu âyet sadece belirli olaylarla sınırlı değildir ve zikredilen olumsuz işleri yapmadıkları sürece hangi dinden olursa ve hangi etnik kökene mensup olursa olsun uluslararası toplumun tüm üyeleriyle iyilik ve adalet esasına dayalı ilişkiler geliştirilebileceğini ortaya koymaktadır.⁽⁶⁾

İnsanlar arasında vazgeçilmez bir ilke olan adaletin sürdürülebilmesi, insanların adaleti tanımalarına ve öncelikle aile hayatında uygulamasına bağlıdır. Adalet, kişinin öncelikle kendisine, sonra da toplumun diğer üyelerine karşı şuurulu, anlamlı ve sorumlu bir tavır ta-

“

İnsanlar arasında vazgeçilmez bir ilke olan adaletin sürdürülebilmesi, insanların adaleti tanımalarına ve öncelikle aile hayatında uygulamasına bağlıdır.

”

kınmasını gerektirir. Bu durumda adalet ilkesinin, İslâmî aile ve toplum anlayışının köşe taşı olduğu söylenebilir.⁽⁷⁾

Aile konusunda dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, onu idealleştirme eğilimidir. Her bireyin görevini eksiksiz yerine getirmesi ideal aileyi tanımlar; ancak gerçekte roller arasında denge

her zaman sabit değildir. Aileyi kutsallaştırmak, gerçeklikle bağın zayıflamasına ve "sorunsuz aile" beklentisinin artmasına yol açar. Bu da aile yaşamını olumsuz etkiler. Oysa zaman zaman dengesizlikler yaşansa da karşılıklı sorumluluğa dayalı, sağlıklı bir aileden söz etmek daha doğrudur. Aile ilişkileri sadece maddî değil, mânevî paylaşımları da içerir ve karşılıklılık ilkesine dayanır. Bu denge, adalet duygusunun bir yansımasıdır. Ancak adaletin katı bir şekilde uygulanması da zararlı olabilir. Bir sûfî hikâyesinde söylendiği gibi, adalet sevgiyle birleşmezse zulme; merhamet de adaletle birleşmezse zaafa dönüşür.⁽⁸⁾

Yüce hasletlerden biri olan adaletin, resmî ve dinî hayata bir sistem olarak girmesi durumunda insanlık büyük bir adım atmış olacaktır.⁽⁹⁾ Bu konuda Allah Teâlâ Hz. Peygamberimiz'e (sav) şöyle emretmektedir:

"Aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum." (Şûrâ Sûresi, 42/15).

Hız. Peygamberimiz (sav), hayatı boyunca bu emri hakkıyla yerine getirmek için çalışmış, kendi aile yuvasında eşleri, çocukları ve torunları arasında adalet ilkesini daima işletmiştir. Bazı kaynaklar, Hz. Peygamberimiz'in (sav) ikindiden sonra akşama doğru sırayla hanımlarını dolaşarak hâllerini sorduğunu ve her biriyle odasında özel sohbet ve muhabbet ettiğini, akşam olunca da o gün sıra kimdeyse onun odasına çekildiğini nakletmektedir. Ayrıca Hz. Peygamberimiz'in (sav) sefere çıkacağı zaman beraberinde gelecek olan eşini kurayla tespit etmesi de bir adalet örneğidir.⁽¹⁰⁾

Hanımları, Hz. Peygamberimiz'in (sav) adaletine öylesine alışmış-

lardı ki zaman zaman meydana gelen ufak aksamalar bile eşlerinin şiddetli tepkisine yol açmaktaydı. Nitekim hanımlarından birinin ikram ettiği bal şerbetinin hatırına Hz. Peygamberimiz (sav), sohbeti biraz uzatınca, başta Hz. Âişe olmak üzere, diğer hanımlar sadece bu gecikme nedeniyle tepki göstermişlerdir. Bir rivâyete göre Hz. Peygamberimiz'in (sav) bu olaydan sonra bir daha bal şerbeti içmemeye yemin etmesi üzerine Tahrîm Sûresi'nin (66) 1. âyeti nazil olmuştur.

Aile kurumunda evliliğin eksenini adalet oluşturmalıdır. Ancak adaletin "eşitlik" değil, hakkı teslim etmek olduğu unutulmamalıdır. Eşlerden birinin elinden geleni yaptıktan sonra yine de çözemediği veya üstesinden gelemediği bir problem olduğunda eşine "Ailenin geleceği için buna katlanıyorum." diyebilmelidir. Çünkü mutlu rolü oynamak kişinin kendisine karşı dürüstlüğüne sarsacağı gibi, muhatabının da onun gerçek duygularını anlamamasına ve yanlışların devam etmesine sebep olacaktır.⁽¹¹⁾

Şiddetli bir tartışmadan sonra eşlerden birinin, diğerini cezalandırmak için kendi hayalinde bir mahkeme kurması; onu hâkime götürüp davacı olması, suçlamada bulunması, savunmayı da kendisinin yapması ve sonunda yine kendisinin karar vermesi, adalet anlayışına tamamen aykırıdır. Gerçek bir suç olsa bile verilecek cezanın âdil olması gerekir. Çünkü ceza, öç almak için değil, adaleti sağlamak için vardır. Bu yüzden eşler, birbirlerine verdikleri cezaların ne kadar âdil olduğunu sorgulamalıdır.⁽¹²⁾

Tüm toplumsal ilişkilerde olduğu gibi özellikle aile içinde adaletle birlikte ihsan kavramı da önem-

“

Aile kurumunda evliliğin eksenini adalet oluşturmalıdır. Ancak adaletin "eşitlik" değil, hakkı teslim etmek olduğu unutulmamalıdır. Eşlerden birinin elinden geleni yaptıktan sonra yine de çözemediği veya üstesinden gelemediği bir problem olduğunda eşine "Ailenin geleceği için buna katlanıyorum." diyebilmelidir.

”

lidir. İhsan, "içten gelen bir sevgiyle, incitmeden, istenilenden fazlasını yapmak" anlamına gelir. Adalet zorunlu bir ilkedir; ihsan ise erdemli bir tercihtir. Ahlâkî tutumların zirvesi sayılan ihsan, aile huzurunu ve toplumsal barışı pekiştiren temel bir değerdir. Bireyler arasında sevgi, merhamet ve affediciliği öne çıkaran ihsan, kadın-erkek ilişkilerinin köle-efendi anlayışıyla ele alınamayacağını açıkça ortaya koyar. Bu nedenle, geleneksel fıkıh metinlerindeki bazı ifadeler ve uygulamalar, İslâm'ın adalet ve ihsan temelli ahlâkî ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmelidir.⁽¹³⁾

Râzî "Allah; elbette adaleti, ihsan üzere hareket etmeyi emreder." (Nahl Sûresi, 16/90). âyetini tefsir ederken âlimlerin şu tespitini nakletmektedir: "Cenâb-ı Hak

buradaki adâlet ile işlerdeki ve fiillerdeki adaleti ve iyiliği; ihsan ile de sözlerdeki (adalet) ve iyiliği kastetmiştir. Binaenaleyh yaptığın hep adalet, söylediğin hep ihsan olmalıdır".⁽¹⁴⁾ Bu tespit Müslümanların eylemlerinin merkezli, söylemlerinin ise ihsan merkezli olması gerektiğine işaret etmesi açısından dikkate değerdir.

Öte yandan anne babanın evlatlarına karşı âdil olması hem dinin emri hem de evde huzuru sağlamanın gereğidir. Hz. Peygamberimiz'in (sav) çocuklar arasında adaleti gözettiği bilinmektedir. Şu rivâyette de Hz. Peygamberimiz (sav), ebeveynleri de adaletli olma konusunda uyarılmaktadır:

Nu'mân b. Beşîr anlatıyor: Babam, "Malının bir kısmını bana tasadduk etti (bağışladı). Ancak annem Amre bint Revâha, 'Resûlullah: şahitlik yapmadıkça buna razı olmam' dedi. Babam, bana yapılan bağışa şahit tutmak için Nebî'ye (sav) gitti. Allah Resûlü (sav): 'Bunu bütün çocuklarına yaptın mı?' diye sordu. Babam, 'hayır' deyince, Resûlullah (sav), "Allah'tan korkun! Çocuklarınız

hakkında âdil olun.” buyurdu. Bunun üzerine babam döndü ve o sadakayı geri aldı.”⁽¹⁵⁾ Başka bir rivâyette ise Hz. Peygamberimiz’in (sav), “Beni şahit tutma, çünkü ben haksızlığa şahit olmam.” dediği belirtilmektedir.⁽¹⁶⁾

Hiç şüphesiz bu hadisin vurguladığı gerçek, çocuklar arasında herhangi bir ayırım yapmadan, onlara eşit muamelede bulunmaktır. Zira Allah’ın kulları arasında yapmadığı ayırımı kulların birbirleri arasında yapması doğru değildir. Kız olsun erkek olsun, çocuklar Allah’ın bir lütfu, ailenin ziyneti ve sevinç kaynağıdır.⁽¹⁷⁾ İleride aileye sağlayacağı katkıları hesap ederek onlara farklı muamelede bulunmak Kur’ân’ın kınadığı bir câhiliye âdetidir. Nitekim bu durum âyette şu şekilde ifade edilmiştir:

“Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağı-

“

Aile konusunda dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, onu idealleştirme eğilimidir. Her bireyin görevini eksiksiz yerine getirmesi ideal aileyi tanımlar; ancak gerçekte roller arasında denge her zaman sabit değildir. Aileyi kutsallaştırmak, gerçeklikle bağını zayıflamasına ve “sorunsuz aile” beklentisinin artmasına yol açar. Bu da aile yaşamını olumsuz etkiler.

”

lık duygusu içinde yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün? Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!” (Nahl Sûresi, 16/58-59).

Kız çocuklarının doğum haberine sinirlenen, üzülen ve sonra da onları diri diri toprağa gömen bir topluma tepki olarak Hz. Peygamberimiz (sav), kız çocuklarına ayrı bir önem vermiş ve onları güzel bir şekilde terbiye edenleri cennetle müjdeleyerek şöyle buyurmuştur: “Üç kızı veya üç kız kardeşi, iki kızı veya iki kız kardeşi olup da onları terbiye eden ve onlar hakkında Allah’tan korkan kimseye cennet vardır.”⁽¹⁸⁾

Aradan yüzyıllar geçse de kız çocuklarını eğitimden ve mirastan mahrum bırakmak gibi câhiliye dönemi alışkanlıklarının sürmesi üzücüdür. Kız çocuklarının değersiz görülmesi, dışlanması ve horlanması, onların kişilik gelişimini olumsuz etkiler. Bu şekilde büyüyen kızlar, ileride anne olduklarında çocuklarına onur ve

öz güven kazandıramaz. Sürekli ezilen bireyler zamanla haksızlığa uğradıklarına inanır, bu da kin ve intikam duygularını besler. Oysa aile, sevgi temelli olmalı; kin üzerine kurulan yuvalar toplumu tehdit eder. Ailede en büyük zararı ise kadın, eşi ve çocuklarıyla yaşadığı çatışmalarla verir.⁽¹⁹⁾

Çocuklar arasında adaleti sağlamak aile içinde çok önemlidir. Bunun için önce çocukta hak duygusunun gelişmesi gerekir. Örneğin, bir çocuk iyi bir davranış yaptığında anne onu ödüllendirmek isteyebilir ama baba diğer çocuğa haksızlık olacağını düşünebilir. Eğer her iki çocuk da ödül alırsa, hak edenin emeği değersizleşir. Hak etmeden ödül alan çocuk ise hak duygusunu öğrenemez. Diğeri de çabasının karşılığını alamadığı için adalete olan güvenini yitirir. Bir çocuğun hakkına razı olmayı öğrenmesi zor olsa da bunu öğrendiğinde hayatı boyunca faydasını görür.⁽²⁰⁾ Aile yuvasında çocuklar anne babalarını bir avukat gibi değil bir hâkim gibi görmelidirler. Çocuk “Ben ne yaparsam yapayım onlar benim yanımda” diye düşünmemeli, “Annem ve babam haksızlık etmez. Doğru davrandığım zaman benim arkamdadırlar.” imajı zihnine yerleşmelidir ki doğru hak duygusu oluşabilsin.⁽²¹⁾

Disiplin, çocukta görülen olumsuz davranışlara karşı alınan tutumdur ve mutlaka kırıcı ya da dayatıcı dayalı olmak zorunda değildir. Ceza; üzüntü göstermek, kısa süre küsmek veya sevdiği şeyden mahrum bırakmak gibi farklı şekillerde uygulanabilir. Önemli olan cezanın âdil olması, suçla orantılı olması ve çocuğun neden cezalandırıldığını bilmesidir. Ayrıca ceza, suçtan hemen sonra verilmelidir; ertelenen cezalar ve boş tehditler etkisizdir.⁽²²⁾

Sonuç olarak, aile bireyleri arasında adaletin sağlanması, hem bireylerin huzuru hem de sağlıklı bir toplumun inşası açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle çocukların kişilik gelişiminde duygusunun yerleşmesi, aile içindeki tutum ve davranışlara doğrudan bağlıdır. “Çocuklar ebeveynlerinin aynasıdır.” sözü de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Çocuklara hak ve anlayışını kazandırmanın en etkili yolu, ebeveynlerin bu değerleri günlük yaşamlarında tutarlı bir şekilde sergileme-

Aile bireyleri arasında adaletin sağlanması, hem bireylerin huzuru hem de sağlıklı bir toplumun inşası açısından büyük önem taşımaktadır.

leridir. Nitekim, “En iyi nasihat, iyi örnek olmaktır.” ifadesi, bu yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle, aile içindeki her bireyin adaletli davranması, sadece bugünün değil, yarının da daha vicdanlı ve duyarlı bireylerini yetiştirmek adına bir zorunluluktur. ●

* KADEM Eğitim Direktörü.

* Bu yazı ağırlıklı olarak yazarın Kur'an'a Göre Mutlu Aile kitabından iktibas edilmiştir. (Editör: Fethi Güngör, SEKAM Yay., İstanbul 2017).

(1) Ebu Bekir Muhammed b. El-Hasen el-Ezdi el-Basrî İbn Düreyd, Cemheretu'l-Luğa,

Dâru Sâdır, ty., 2/281; Ebu Nasr İsmail b. Hammâd Cevherî, es-Sihâh Tâcu'Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye, thk. Şehabeddin Ebû Amr, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, 2/1314.

(2) Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'an, Dâru'l- Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty., 325

(3) İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, Dâru İhyâ'it-Turâsi'l Arabî, Beyrut-Lübnan 1997, a-d'l maddesi.

(4) İsfahânî, el-Müfredât, 403.

(5) Mustafa Çağrıç, “Kıst”, DİA, Ankara 2002, 25/502.

(6) Ebû Cafer İbn Cerîr Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'an, Dâru'lFikr Yay., Beyrut-Lübnan 1984, 28/66.

(7) Enis Ahmed, Kadın ve Sosyal Adalet, çev: Murat Çiftkaya, Beyan Yay., İstanbul ty., 17.

(8) F. Beylû Dikeçligil, “Aileyi Besleyen Bir Değer Olarak Adalet”, Adalet ve İhsan Bağlamında Aile, Aile Forumu 3, DİB Yay., Ankara 2018, 77.

(9) Muhammed el-Behiy, İnaç ve Amelde Kur'ânî Kavramlar, çev. Ali Turgut, Yöneliş Yay., İstanbul 1998, 213-215.

(10) Buhârî, “Hibe” 15, “Şehâdât” 30; Celal Yemişçi, İslâm Ailesi ve Ev İdaresi, Çamlıca Yay., İstanbul 2009, 84-85; İbrahim Canan, “Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber”, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, 293.

(11) Nevzat Tarhan, Aşk Terapi, Timaş Yay., İstanbul 2014, 105.

(12) Ahmet Kurucan, Boşanmak İçin mi Evleniyoruz? Gül Yurdu Yay., İstanbul 2009, 8-19.

(13) H. Şule Albayrak, “Toplumsal Cinsiyet Adaletini İhsan İle Birlikte Düşünmek”, Adalet ve İhsan Bağlamında Aile, Aile Forumu 3, DİB Yay.,Ankara 2018, 61-62.

(14) Ebû Abdillâh (Ebû'l-azl) Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, Mefâtihu'l-Gayb (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Turâsi'l-Arabî, 1420), 20/259.

(15) Müslim, “Hibat” 13.

(16) Müslim, “Hibat” 16.

(17) İ. Hakkı Ünal, “Ayrımcılığa İzin Vermeyen Tanıklık”, Kadın ve Aile Yazıları (DİB),154-155.

(18) Tirmizî, “Birr” 13.

(19) Mustafa Sibâî, Aile Ahlâkımız, Beka Yay., Çev: Abdusselam Porsnak, İstanbul 2008, 25.

(20) Nevzat Tarhan, Aile Okulu, Timaş Yay., İstanbul 2013, 39-40.

(21) Tarhan, Aile Okulu,71.

(22) Sefa Saygılı - Ali Çankırlı, Babacığım Neredesin? TÜRDAY Yay., İstanbul 2001, 42-43.

AİLE KURMAK: ZORLAŞTIRMAYIN, KOLAYLAŞTIRIN!

Bayram ÖZ *

A ile kurmak konusu, modern çağda giderek karmaşıklaşan ve zorlaşan bir mesele olarak karşımıza çıkıyor. Aslında aile kurmak Peygamber Efendimiz'in (sav) hadisinde buyurduğu gibi "zorlaştırmayın, kolaylaştırın" prensibiyle çok daha basit ve anlamlıdır. Günümüz gençliğine evlilik kurumu, bireysel bir yarış gibi gösteriliyor.

Sanayi devrimi öncesinde insanların bir veya iki elbiseyle ömürlerini tamamladığı, bir kazak bir pantolonla yetinebildiği zamanlardan, en "masum" insanın evinde bile onlarca kıyafetin, ayakkabının olduğu bir döneme geçtik. Bu sahiplik artışı, evlenmeyi zorlaştıran temel unsurlardan biri. Evlenmek için "tektaş"ın şart koşulması gibi durumlar evliliğe hiçbir katkı sunmuyor. Yüzüğün

asıl amacı nişanlanıldığını, yani dışarıdan evli veya nişanlı olduğunun görülmesi içindir. Bu kadını ve erkeği koruma amaçlı gelişmiş bir gelenektir. Şimdilerdeyse ne kadar büyük taş veya ne kadar çok taşlı bir yüzük varsa evlilik daha kıymetliymiş gibi algılanıyor.

Modern insanın evlilikten kaçmasının en belirgin nedenlerinden bir

diğeri de aşırı beklentiler ve gösteriş düşkünlüğüdür. Evlilik için yüksek meblağlarda paraların harcandığı düşünler, kusursuz ev düzme isteği, pahalı takı, ev ve araba beklentisi süreci oldukça zorlaştırmıştır. Oysa evlilik için gerekenler son derece basit: Birincisi bizim “4S Kuralı” dediğimiz sevgi, saygı, sadakat ve sabır kavramlarını iyi anlamış ve kişiliğimize oturtmuş olmamız. İkincisi yatak. Üçüncüsü de yemek yapacak kadar kap ve erzak. Başka hiçbir şeye ihtiyaç yok. Buzdolabı, bulaşık makinesi gibi şeyler sonradan zamanla temin edilir. Kirada olmak zor bir şey değil ama kimse kirayı istemiyor. Dünya da bir kira yurdu. Kalıcı olmak istiyoruz fakat hiçbir yerde kalıcı değiliz, hakikatte hiçbir şeye sahip değiliz. Sahip olan Allah’tır.

Gösterişli ve pahalı evlilikler özellikle erkekler üzerinde borç baskısı yaratır, evlendikten sonra yıllarca düşün borcu ödeyen insanlar var. Bu durum evlilikte saygı ve sabrı zedeleyebiliyor. Gösterişli düşünlerde kullanılan sahte pastalar, sahte çiçekler evliliğin ruhuna sirayet eder çünkü hâl sârîdir. Sahtelikle, sahte şeylerle işimiz yok. Evlilik ciddi bir iştir, sahtelik kabul etmez. Sahteliğin sirayet ettiği evlilikler kırılmalıdır. Gösteriş kültürü boşanma oranlarının artışının sebeplerinden biridir. Evliliğin başlangıcı ne kadar sade olursa birlikte büyüme potansiyeli o kadar yüksektir. Yaş ilerledikçe evlilik birlikte olgunlaşır tıpkı dikilen bir ağacın meyve vermesi gibi. Bu olgunlaşma ise 4S kuralı dediğimiz saygı, sevgi, sadakat ve sabır ile olur. Bu özellikler zamanla gelişir ve birlikte pişerek olur. Birlikte pişmek içinse maddî kaygılardan, dünyevileşmeden uzak olunmalı, muhabbete alan açılmalıdır. Maddiyatın asıl mesele olduğu yerde muhabbet filizlenmez.

“

Aile kurmak konusu, modern çağda giderek karmaşıklaşan ve zorlaşan bir mesele olarak karşımıza çıkıyor. Aslında aile kurmak, Hz. Peygamberimiz'in (sav) hadisinde buyurduğu gibi “zorlaştırmayın, kolaylaştırın!” prensibiyle çok daha basit ve anlamlıdır.

”

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de Rûm Sûresi 21. âyette, “O’nun âyetlerinden biri de size nefislerinizden, sakinleşeceğiniz eşler yaratması ve aranıza sevgi ve acıma koymasıdır. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.” diye buyuruyor. Âyette “liteskunu” yani sakinleşeceğiniz/sükûnet bulacağınız kısmına dikkat edilmeli. Bu sakinleşme huzur bulmak mânâsıyla beraber cinsellikle ilgili bir sakinleşmeyi de kapsar. Aile kurmak insanın fitratında olan bir şeydir. Evliliğin en önemli birleştiricisi cinselliktir. Batı’da cinsellik kavramı helal-haram dengesinde olmadığı için evlilikle ilişkilendirilmiyor. Bu nedenle Batı’da bize kıyasla evlenme oranları düşük olmakla birlikte boşanma oranları da yüksek. Bizde evlilik öncesi cinsel ilişki haramdır. Allah cinsellik meselesini nikâhla çözmüştür. Haramdan uzak dur-

mak esastır. “İki cihan saadeti” diye bir sözümüz vardır. Eşler dünyada ve âhirette birbirinin göz aydınlığı olmalıdır. Bizler evliliği evlenmek veya cinsellik, çoluk çocuk için yapmıyoruz. Bizlerin evlilikten murâdı Allah rızasıdır. Allah rızasının öncelendiği evlilikler sağlam bir temele oturtulmuştur. Niyet bizde farzdır. O nedenle evlilikte önce niyeti sağlam almak şarttır.

Negatif sosyal etkileşimler de evliliği zorlaştıran bir başka faktördür. Genç kızlarımız ve genç erkeklerimiz evliliğine güvendiği, aile hayatına ve kişiliğine güvendiği dengeli kişilerden evlilik hakkında tavsiye almalıdır. Bekârın, bekârdan tavsiye alması söz konusu değildir. Ya da bekârın boşanmış bir kişiden tavsiye alması doğru değildir. Bu daha maçın ilk 15 saniyesinde gol yemek gibidir. Bekâr kimse-den tavsiye alındığında evlenmek üzere olan kişi o bekârın beklenti ve kaygıları ile dolar. Boşanmıştan alınan tavsiye ise keşkeler ve pişmanlıklarla dolu büyük oranda umutsuzluğu besleyen düşüncelerdir. Gençlerin evlilik konusunda motive edilmeye ve desteklenmeye ihtiyacı vardır. Aile büyüklerinin bu konuda engelleyici olmaktan ziyade teşvik edici olmaya gayret etmesi gerekir. Evlilik yaşının artması, birlikte büyümenin önüne geçiyor. Zorluklara birlikte katlanılmadığında boşanma söz konusu oluyor. İlk başta tanımadığınız biriyle bir yol alırken, yaşananlar sizi ustalaştırır. Bu ustalaşmaya emek verilen ilişkilerdeyse boşanma yok denecek kadar az.

Evliliği zorlaştıran bir başka faktör, mükemmeliyetçilik, mükemmel eş arayışı ve “piyango” beklentisidir. Tesbihatta bile 99 sayısı var çünkü 100 Allah’tır. Herkes 100 olanı bulmanın peşinde. İnsanlar evlilikte büyük ikramiyeyi yani her yönüyle kusursuz birini bekle-

“

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de Rûm Sûresi 21. âyette, "O'nun âyetlerinden biri de size nefislerinizden, sakinleşeceğiniz eşler yaratması ve aranıza sevgi ve acıma koymasındır. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır." diye buyuruyor.

”

mektedir. %30-40 oranda uyumluluğu yakalayan, beklentilerini bu oranda karşılayan ve birlikte büyüyecekleri birine razı olanlar daha mutlu olurlar. Geriye kalan %60-70'lik kısım evlilikle birlikte tamamlanır. Mükemmeliyet arayışı, evlilik yaşını geciktirebilir ve yalnızlığı meşrulaştırabilir. Nikâhı kolaylaştırmazsak, yalnızlığı meşrulaştırırız.

Yalnızlık Allah'a mahsustur. Mevlânâ'nın da dediği gibi, "Yalnızlık Allah'a mahsus, her canlı bir eş arar. Taşın kalbi yok ama onu bile yosun sarar." Yalnız insanla şeytan daha çok uğraşır, şeytan bölmeye çalışır. İnsanda cinsellik güdüsü çok güçlü olduğu için, yalnızlaşan insan günaha daha açık hâle gelir. Hz. Peygamberimiz'in (sav) hadisinde, "Kişi evlendiği zaman dinin yarısını korumuş olur. Geriye kalan yarısı için de Allah'a karşı gelmekten sakınsın." buyurmuştur. Dinin yarısını kurtaracak kadar önemli olan evlilik müessesesini ciddiye almak, kolaylaştırmak ve korumak birincil işlerimizdendir. Evlilik dinin yarısını kurtarıyorsa bekârlar evlilere göre daha çetin mücadele içindedir. Evliliği kolaylaştırmak toplumun islahı, birliği ve gücü için bütün Müslümanların meselesi olmalıdır. Karadenizlilerin bu durumu özetler nitelikte bir sözü var: "Sevdiğini alamadıysan, aldığını seveceksin." Bu söz mükemmeli aramak, en iyi en güzeli aramaktansa evlilikte Allah rızasını aramak ve irade, sabır ile birlikte yol almanın önemini gösterir. Herkes sevdiğini alsaydı cennet diye bir ihtiyaç olmazdı. Dünya, âhiret tarlası. Mükemmeli cennette göreceğiz inşallah.

"Evlilikte sevgi insanlığı doğurur, arkadaşça sevgi insanlığı yüceltir, uçarı sevgi bozar, bayağılaştırır." Aşk dediğimiz şey ateş gibidir fakat evlilik onun ocağıdır. Bundan kastımız aşkın kişiyi yakıp yıkmasıdır ancak ocaktaki ateş terbiye edilmiş, korunmuş, denetlenen bir ateştir. Ateşin kendisi kontrol altına alınmazsa etrafında ne var ne yoksa alır götürür. Fakat ocaktaki ateş aş olur, ısıtır, haneye ve cemiyete bereket olarak döner. Bundan hareketle aşk ateşini, evlilik ocağına koymak lazımdır. Buraya Ziya (güneş ışığı, yakıcı, olgunlaştırıcı, erkeklerle temsil edilir) ve Nur (ay ışığı,

yakmayan, aydınlatıcı, kadınla temsil edilir) metaforu da eklenebilir. İşte evlilikte bu denge de olmalıdır.

Evlilik bir tevhid simülasyonudur. Bireyselleşmenin öne çıktığı, yalnızlaşmanın arttığı, ben diyenlerin çoğaldığı bu çağda iki olmak, ikiden bir çıkartmak kolay iş değildir. "Ben" vurgusu gençleri "biz" olmaktan geri çekiyor. Hâlbuki ikinin bir olması daha güçlü bir beni doğurur. Atalarımızın da dediği gibi "bir elin nesi var, iki elin sesi var." İki bedenin hem madden hem de manen tek bedene, tek ruha dönüşmesi Allah'ın varlığını idrak etmenin dünyevi bir tezahürüdür. Evliliğe huzurun ve neşenin hâkim olduğu bir kurum gibi bakmak yerine beklentinin, zorlukların, maddiyatın hâkim olduğu bir perspektiften bakmak bizi korkutur, kaygılandırır. Evlilikte ve evlilik sürecinde eşler birbirine daima Allah'ı hatırlatmalı. Rızkın ve bereketin O'ndan geldiğini unutmamalıdır.

Evlilik bir güç yarışı değildir, bir sevgi yarışıdır. Sevgide yarışanlar boşanmaz. Sevgide yarışanlar huzuru yakalarlar. Evliliğin güç yarışı gibi algılanması, kadın ve erkeğin birbirine üstünlük kurmaya çalıştığı, aile içi rollerin karıştığı, haklılık, kontrol, bağımsızlık adına birbirini kıldıkları durumlar sevgiyi değil, rekabeti büyütür. Rekabetin olduğu yerde birbirine yaklaşmak yerine uzaklaşırlar, güven zayıflar. Sevgide yarışsa birbirine daha çok değer vermek, açık yürekli olmak, şefkat ve sevgide cömert olmak, anlayışlı olmakla olur. Bu yarışta kazanan yoktur. Bu yarışın kazananı ilişkinin, evliliğin kendisidir. İki taraf da verirken zenginleşir, sevgi çoğalır, bağ güçlenir. Bu yarışta "ben" değil, "biz" hâkimdir. Evliliği bir haklılık mücadelesinden çıkartıp bir gönül verme cömertliği olarak görmek lazımdır.

Evlilik sürecinde gençler birbirinden çok ailelerini dinliyor. Oysaki önceliği hayat arkadaşımıza vererek Allah'ın rızasını da gözeterek birbirlerinin istek ve ihtiyaçlarını dinlemeliler. Ailelerin beklenti ve isteklerini "Allah rızası" süzgeçinden geçirmek lazımdır. Aksi takdirde bu süreç düğümlendikçe düğümleniyor. Ailelerin beklentilerini azaltması, Allah'ın lütfuna ve keremine güvenmeleri gerekir. Fakir olsalar bile Allah, lütfuyla zengin kılacağıını söylüyor. Allah'a tevekkül edilirse evlilikte bereket olur. Korkulacak bir şey yoktur. Daha öncede bahsettiğimiz gibi niyet elzemdir. Niyeti sağlam alırsak akıbet sağlam olur. Ben kırk yıllık evliyim. İlk gün ne için evlendiysen hâlâ aynı şey için evliyim, "Allah rızası" meselemiz budur. Gençlere tavsiyemiz şudur: Evlilikten korkmayın. Evlilik yemek içmek kadar basit bir şey. Zorlaştıran şey önüne geleni değil, önünde olmayanı talep etmek. En büyük fizibilite, en küçük başarıdan daha kötüdür. Kendi mizacınıza uygun birini bulduğunuzda evlenin. Evlilik birlikte büyümektir. Maddiyat zemininde gül yeşermez. Gönül yurdunda gül yeşerir. Gül yeşertmek isteyen Allah'a güvensin. Basit düşünelim. "O mu olacak, bu mu olacak?" diye korkuya kapılmayın. Maddî zorluklar gelir geçer.

Evliliği zorlaştırdığımız zaman gençler hatalara düşebiliyor. Kendi aralarında imam nikâhı ile yaşayanlar var. Bu doğru değil. Evlilik, nikâh gerçekleştiği an başlamıştır. Mahremiyete ve ciddiyete önem verilmeli. Eş adayı seçerken hayırlı eş seçmeye dikkat edilmeli. Hayırlı eş kimdir? Sana Allah'ı hatırlatan, merhamet sahibi eştir. Hayırlı eş birbirini hayra teşvik edendir. Bakara Sûresi 187. âyette buyrulduğu gibi, "Eşler birbirinin örtüsüdür." Birbirinin ayıbını örten, kusurunu açmayan kimse hayırlı eştir. Ku-

“

Aile kurmak modern dünyanın getirdiği karmaşa ve yüksek beklentiler nedeniyle zor bir hâle gelmiş gibi görünse de aslında son derece basit ve fitrata uygun bir eylemdir.

”

sursuz insan yoktur. Asıl maharet kusur örtmede gece gibi olmaktır. Eşler birbirlerinin kusurlarını gece gibi örtmelidirler. İşte o zaman sağlam temellere oturtulmuş bir evlilik ortaya çıkacaktır inşallah.

Özet olarak, aile kurmak modern dünyanın getirdiği karmaşa ve yüksek beklentiler nedeniyle zor bir hâle gelmiş gibi görünse de aslında son derece basit ve fitrata

uygun bir eylemdir. Maddî beklentileri minimuma indirmek, niyeti Allah rızası yapmak, eş adayında mükemmellik değil, denklik ve uyum aramak, evliliğin getireceği berekete ve Allah'a güvenmek, karşılıklı saygı, sevgi, sadakat ve sabırla (4S) birbirinin ayıbını örterek ve birbirini dinleyerek beraber büyümeyi hedeflemek, evliliğini kolaylaştıracaktır.

Unutulmamalıdır ki evlilik, ağaç dikmek gibidir; sen ağacı dik, meyveyi Allah olgunlaştırır. Gençler evlenmekten korkmamalı, bu mübarek kurumu basitleştirerek ve niyetlerini halis kılarak yola çıkmalıdır. Aldığını sevebilmek de evliliğin uzun soluklu olmasını sağlayan önemli bir irade meselesidir. Evlilik iki cihan saadetini hedefleyen ciddi bir iştir. Bir sevgi yarışıdır, güç yarışı değildir. ●

* Gazeteci, aktivist.

Kaynakça

- 1- Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim Meali, Rûm Sûresi, 30/21.
- 2- Buhârî, "İlim", 12, "Edeb", 80; Müslim, "Cihad" 6, 7, (1732-1733)
- 3- Heysemi, Mecme'uz Zevaid, No: 7310; Ac-lûnî, Keşfu'l-Hafa, 2/239
- 4- Francis Bacon, Denemeler, çev. Akşit Gök-türk, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2020.

AİLEDE OYUN

Elif KONAR ÖZKAN *

Aile ve oyun kavramları söz konusu olduğunda Hz. Muhammed'in (sav) hadisi, Mevlânâ'nın beyti ve Sezai Karakoç'un mısraları sacayağı kabul edilirse oldukça kuşatıcı bir zihin haritası çizilmiş olacaktır. Ayrıntılandırmak gerekirse hadis ve sünnete dair okumalar yapıldığında "çocuklarla çocuklaşabilen" ve bunu tavsiye eden baba, dede ve mürebbi bir peygamber göze çarpar. Çocuklar ile ilgili bütün uygulamalarında koşulsuz kabul, sevgi, şefkat, teşvik, çocuğu olduğu gibi kabul etme, çocukla oynama, şakalaşma ve güzel ahlâk düzeyinde örneklik vardır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî çocuk ve oyunla ilgili şu beyti de dikkat çekicidir: "Çocuk oyunla akıllanır, oyun oynaya oynaya akılı başına gelir

onun. Oyun, görünüşte akla uymaz ama iş böyledir işte." ⁽¹⁾ Çocukların aile sistemindeki olumsuz yaşadıklarını/yaşayacaklarını ve oyunun çocuğun dünyasındaki yerini üstat Sezai Karakoç 1961 yılında şöyle dile getirir:

"Çocuklar bana kalırsa yoklar
Yok çocuk falan yok öyle şey
Hayal edilmiş ekler olacaklar
Ailelerin melankolileri için

Evde ne kadar şapka varsa
Geçmiş günlerin başarısı kini
Çocuklar kullanışlı hâle kor
Oyun içinde de olsa hepsini"

Neyse ki ve şükür ki yaratıcının insanlığa ve özellikle de çocuklara lütfettiği terapi değerindeki mucize "oyun" vardır dünyada.

İnsanoğlu, hayat yolculuğuna dünya denen bu gezegene bebekler olarak gönderilerek başlar. Çocuk, hayatta ve ayakta kalabilmek için ihtiyacı olan tecrübeleri, çoğunlukla içine doğduğu ailede deneyimler. Ailesinin çevresiyle kurduğu ilişkiler ve iletişim, ev içinde ve dışında gözlemlendiği davranışları, çocukları olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Aile bireyleri, çocuğun hayat yolculuğunu bir yandan davranışlarıyla örnek olarak diğer yandan ninni söyleyerek, masal ve hikâye anlatarak, oyunlar oynayarak kolaylaştıran kişilerdir. Bu paylaşımlar neden önemlidir? Çünkü anlatılar ve oyunlar, pek çok açıdan hayatın simülasyonu gibidir. Nasıl bazı mesleklerde

zorlu görevler öncesinde simülasyon eğitimleri yapılıyorsa ve hatta bu eğitimler, görevin selameti uğruna gerekliyse çocuk için de oyunun böyle bir etkisi olduğu bilinmektedir. Oyun, çocuğun hayata uyum sağlamasını kolaylaştıran en önemli unsurlardandır. Bir yandan çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklemektedir. Diğer yandan çocuk, sosyal rolleri de oyun içinde deneyimleme fırsatı bulur. Bir yandan da çocuğun dünyada baş etmekte zorlandığı ve istemediği durumlarla başa çıkabilmesini sağlar. Yavuzer (2003) de oyunun çocuğa kazandırdıklarını, oyunun bedensel değeri, iyi edicilik niteliği, eğitici değeri, toplumsal ve ahlâkî değeri şeklinde maddeleyerek özetlemektedir.

Çocuklar, her yaşta, her yerde, her zaman, her şartta ve her şeyle oyun oynayabilirler. Tabii oyun yalnız çocukların değil hayat boyu her yaştan insanın uğraşı olarak önemini devam ettirir. Çünkü hayat sürekli değişim ve dönüşüm içindeyken insanın kendine ve dünyaya dair keşif yolculuğu ömrü vefa ettiği müddetçe sürer. Bu hayat ve keşif yolculuğunda insana uyum, esneklik, psikolojik sağlamlık kazandıran ve simülasyon eğitimi etkisi olan, tekrarlarıyla öğrenimi perçinleyen yegâne olgudur oyun. Ayrıca bu nimet için çok masraf yapmak da gerekli değildir. Kültürümüzde oyuncak, oyun oynarken ihtiyaç durumunda üretilen materyaldir yani illa parayla alınan, çok harcama yapılan bir araç değildir. Modern zamanların kapitalist düzeniyle oyuncakçı bayiiine dönen odalarda gereğince oyun oynanıyor mu sorusu, cevaplanması ve düşünülmesi gereken bir soru/n/dur. Bu soru/n, bambaşka bir yazının konusu olacağı için bu kısmı bir soru işareti ile geçiştirelim. Lakin odalarda yeterince oyun oynanıyor mu kısmına değinmek gerekir.

Hadis ve sünnete dair okumalar yapıldığında “çocuklarla çocuklaşabilen” ve bunu tavsiye eden baba, dede ve mürebbi bir peygamber göze çarpar. Çocuklar ile ilgili bütün uygulamalarında koşulsuz kabul, sevgi, şefkat, teşvik, çocuğu olduğu gibi kabul etme, çocukla oynama, şakalaşma ve güzel ahlâk düzeyinde örneklik vardır.

Çocuk, bebek olarak dünyaya gönderildiğinde aileye zimmetlenmiş bir emanet gibidir. Dünyaya dair kullanması gereken kavramları, uygun geliştirilmiş zihin haritalarını, nasıl bir insan olacağını ilk elden özellikle iki yaşına kadar (ve sonrasında) aileden öğrenmiş olur. Bu açılardan düşünüldüğünde çocuk için aile, çocuğun insan olmayı ve insan kalmayı öğrendiği ilk toplumsal kurumdur. (Aile kaybında ve/veya farklı yoksunluklarda bu vazifeler/sorumluluklar, çocuğa bakım verene devredilmiş olmaktadır.) Dolayısıyla çocuğun dünyada ilk tanıştığı, iletişim kurduğu insanlar yani ailesi, insan olma okulunda ilk mürebbi/ye/lerdir. Bu bağlamda çocuğun oyun yoluyla gerçekleştirdiği öğrenim faaliyetleri de ilk deneyimleri de aile ocağında kendine yer bulmaktadır. Çocuğun henüz kendinin ve sınırlarının far-

kında olmadığı dönemlerde “cee” oyunu biliş ile ilgili ilk kavramsal öğrenme faaliyetlerine örnektir. Bunlar, öğrenme faaliyetleridir ama eğlendiren, tekrarlayan dolayısıyla çocuksu kıvamdadır. Sıkıcı ders niteliğinde olmayan oyunlardır aile ile ilk yıllarda oynanan oyunlar.

Okul öncesi dönem müfredatları incelendiğinde oyun etkinlikleri, yapılandırılmamış/serbest oyun, yarı yapılandırılmış oyun ve yapılandırılmış oyun şeklinde üç boyutta karşımıza çıkar. Yapılandırılmamış/serbest oyun; tek başına, eşli, küçük veya büyük grup hâlinde oynanan oyunlardır ve çocuklar tamamen kişisel ilgi, istek ve tercihlerine göre oynarlar. Yani çocuk, nerede, kiminle, nasıl, niçin, ne ile oynayacağına kendi karar verir. Oyun kurma yeteneği en çok bu oyun türünde kendini ortaya koyar. Yarı yapılandırılmış oyun; çocuğun gelişimini bütün alanlarıyla destekleyen, öğretmen/yetişkin veya çocuk tarafından başlatılan, çocuk merkezli, çocukların aktif katılımıyla sürdürülen açık uçlu, kreatif bir süreçtir. Yapılandırılmış oyun ise çocukların gelişimlerini destekleme ve pekiştirme hedefiyle kuralları başkası tarafından belirlenmiş oyunlardır. Geleneksel oyun, sokak oyunu dediğimiz oyunlar, bu kategoride yer alır. Kuralları, insanlık soyağacı düşünüldüğünde atalarımız tarafından konmuş, ilk oynandığı tarihleri tam olarak bilinmeyen ama eskimeyen oyunlardır bunlar. Çoğunlukla anonim bir şekilde yaygınlaşır ve kültürel olarak yetişkinlerden çocuklara aktararak nesiller boyu oynanmaya devam eder. Bu yönüyle masallara benzeşmektedir. Atalarımızın oynadığı oyunları oynamaya devam etmenin aidiyet hissini ve güven duygusunu pekiştiren bir yönü vardır. Kocaman uzayda sürekli hareket hâlinde olan bir gezegendeysen

“

***Çocuklar, her yaşta,
her yerde, her zaman,
her şartta ve her şeyle
oyun oynayabilirler.
Tabii oyun yalnız
çocukların değil hayat
boyu her yaştan
insanın uğraşı olarak
önemini devam ettirir.***

”

her şeye rağmen ayağını sağlam bir zemine basma imkânı verir insanlığa özgü sınırlar ve kurallar. Aile de her anlamda bu sınırların ve kuralların yaparak yaşayarak öğrenildiği yerdir. Bu öğrenmelerin çocuğu daha hayatın ilk yıllarından itibaren bezdirmemesi için de fitrata uygun ve çocuksu olması önemli ve gereklidir. Aile ekosistemi, anne, baba, kardeşler ve dolaylı olarak akrabalar, komşular, arkadaşlar ile doğal bir deney ortamı gibidir ço-

cuk için. Ailedeki ve aileye dâhil olan her bir birey, çocuk için birbirine benzer ve/veya farklı oyunlar/oyuncular demektir. Eğer aile bireylerinde farklı dozlarda oyunbazlık mevcutsa çocuk için yaşamın ilk yıllarında yapay unsurlara gerek bile kalmaz. Çünkü doğal ev ortamı, tüm gelişimsel deneyimlere kendiliğinden ulaşılabilen bir fırsat ortamıdır (Bkz. *Biyoekolojik Kuram, U. Bronfenbrenner*). Aynı zamanda insanlar arası bağın kurulduğu, olumlu olumsuz iletişimin tecrübe edildiği ilk ortamıdır. Oyunlar, aile bağlarını güçlendirmekte, neşeli bir öğrenme ortamı sağlamakta ve günlük stresi azaltmaktadır. Lakin ailede çocukla bağ kurabilen olgun ebeveynler söz konusu değilse rekabet, anlaşmazlık ve tartışmalara, iletişim problemlerine de neden olabilir. Bu tarz olumsuzlukların önüne geçebilmek için de tıpkı oyun kuralları gibi aile kuralları belirlemek ve bunlara azami uyum sağlamak faydalı olacaktır. Ailede birlikte oynanan oyunlar, aynı zamanda iş birliğini pekiştirecek ve toplum normlarına uygun davranış kalıplarını geliştirecektir çocukta. Tabii ki ailece tüm vakti oyun oyna-

arak geçirin anlamında değil tüm bu vurgular. Oyun dışı, muhabbeti, güveni, aidiyeti perçinleyen tüm faaliyetler (*tümüyle sorgulamalardan oluşmayan hakiki sohbetler, aile gezileri, kitap okuma/hikâye-masal anlatma saatleri, spor ve doğa etkinlikleri, sanat faaliyetleri vd.*) teşvik edici ve değerlidir.

Ailede ailece oyun dendiğinde babaların daha hareketli, annelerin daha sakin oyunları koordine ettiği aileler olabileceği gibi tam tersinin olabileceği unutulmamalıdır. Bu noktada, nasıl her çocuk için *“bireysel farklılıklar”* önemli ve değerliyse her aile için de aileye özgü farklılıklar olacağı bilinmelidir. Aile kendi kaynaklarını, bireysel potansiyelleri, ilgileri, istekleri ve yetenekleri tanırsa diğer birlikte vakit geçirme etkinliklerini olduğu gibi oyunla ilgili faaliyetleri de yerinde ve kararında planlayabilecektir. Her şeye rağmen müfredatı olan bir okuldan bahsetmiyoruz. Dolayısıyla doğaçlama anların çok kıymetli olduğu dikkate alınmalıdır. Aile içinde oyun geceleri düzenlenebileceği gibi fırsatlar değerlendirilip uygun anlar çocuğun güzel anılar biriktirmesi için kullanılabilir. Aile

“

Çocukların hayatında oyuna olması gerektiği gibi doğal bir şekilde daha çok yer açılabildiğinde hayata karşı duygu, düşünce ve davranış olarak daha donanımlı, psikolojik sağlamlığı gelişmiş ve esneklik gösterebilen, toplumsal açıdan da pozitif iletişim kurabilen bireylerin sayısının artacağı öngörülmektedir.

”

bireyleri arasında birtakım ruhu geliştirebilmek hem oyun saatlerini rekabetten ziyade iş birliği odaklı geçirmeyi sağlayacak hem de oyun haricinde de kaliteli zamanları arttıracaktır. Ayrıca rekabetin hiç olmadığı oyun ortamlarından ziyade rekabete karşı nasıl çözüm odaklı yaklaşabiliyor, kazanmak kadar kaybetmenin de oyunun doğasında olduğu fikri nasıl içselleştirilebiliyor, duygular nasıl ayarlanıp düzenlenebiliyor, konularına odaklanılmalıdır. Çünkü aile ortamı aynı zamanda duygu düzenleme becerilerinin de ilk deneyimlendiği ortamdır. Çocuk, potansiyelinde getirdiği duygu çekirdeklerini de aile ortamında besleyip büyütüp yetiştirecektir. Örneğin korku, sevgi vb. duyguların nasıl davranışa dönüşeceği, hislerle nasıl baş edilebileceği de çocuğun yetişkinlerden öğrendikleri arasında yer alır.

3-6 aylık çocukların yenilgiyi kabul etmesi çok zordur, yenildiğinde kendilerini cezalandırılmış gibi hissederek daha iyi yaptığı şeylere yönelebilir; 4-5 yaşındakiler böyle bir durumda çoğunlukla bırakıp gitmeyerek kavgaya tutuşabilir ya da oynamaya devam edebilir; 6-7 yaşındakiler ise artık kaybetmeye karşı direnç geliştirebilir, duygularını kontrol etmeye çalışabilirler. Bu bağlamda da ailenin çocuğu, çocuğun gelişim aşamalarını tanıması, çocuğa ulaşmayı sağlayan farklı anahtarları bilmesi, olaylara çocuk gözüyle bakabilmesi, empati kurabilmesi, onun elini güçlendirecektir. Aslında çocuğu tanıma noktasında da oyun, yetişkine çok ipucu verecektir. 3 yaşından itibaren iki seçenek arasından seçim yapabilen çocuk, aile ortamında seçim yapabilme becerisini, sorumluluk alma/verme dengesini pekiştirirse oyun becerilerini de iletişim becerilerini de uyum becerilerini de pozitif anlamda geliştirecektir. Böylece hem okula hem hayata hazırbulunuşluğu (*bu hazırbulunuşluk sadece akademik beceri/başarı açısından değil sosyal/duygusal, dil, öz bakım vd. tüm gelişim alanlarıyla*) desteklenmiş olacaktır.

Çocukların sorgulayan, özgürce düşünebilen, analiz/sentez yeteneği güçlü, hayatı ve olayları eleştirel okuyabilen, doğru ve yerinde kararlar alarak kararlarını uygulayabilen, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olması için problem çözme, muhakeme ve planlama gibi yürütücü işlevlerin erken çocukluk dönemlerinden itibaren desteklenmesi ve bol oyun oynaması gerekmektedir. Bilişsel gelişim ve rezilyans/esneklik/dayanıklılık için motor gelişimi destekleyen bütün faaliyetlere yer verilmesi önemlidir çünkü hareket ve oyun aynı zamanda beynin gıdası olan oksijenin beyne ulaş-

ması için de şarttır. Oyun birçok açıdan koruyucu ve önleyici sağlık hükmündedir.

Çocukların hayatında oyuna olması gerektiği gibi doğal bir şekilde daha çok yer açılabildiğinde hayata karşı duygu, düşünce ve davranış olarak daha donanımlı, psikolojik sağlamlığı gelişmiş ve esneklik gösterebilen, toplumsal açıdan da pozitif iletişim kurabilen bireylerin sayısının artacağı öngörülmektedir. Ailece gülebilen, eğlenebilen, pozitif zaman geçirebilen yani çocuğuyla çocuklaşabilen bireylerin hem kendilerinin hem çocuklarının anıları daha olumlu ve güçlü olacak böylelikle ailenin direnç kaynakları artacaktır. Bunun sağlanabilmesi ise hem çocuğun hayatı hem de aile bağı açısından paha biçilmez değerdedir. ●

* Üsküdar Üniversitesinde akademisyen.

(1) Mesnevî, 6/2255.

AİLEDE SOFRANIN ÖNEMİ

 Ergül BİRGÜL *

Bakınca bir çorba, ana yemek, salata, tatlı... Genel itibarıyla bu.

Ama içerik bambaşka. Sohbet, muhabbet, sevinci paylaşarak çoğaltma, kederi paylaşarak azaltma...

Bir zamanlar ailece oturup sohbet ettiğimiz, dertleştiğimiz, birbirimize en yakın olduğumuz sofralarımız vardı...

Ailece sofraya oturur, muhabbet eder, dertlerimizle dertlenir, sevinçlerimizi birlikte yaşırdık.

Hele o kalabalık sofralar... Nine, dede, torunlar bir arada... Kuşaklar arası bağların en güçlü olduğu yerlerden biriydi sofralar.

Kültür aktarımı olan, sevgi bağlarının güçlendirildiği, varsa kırgınlıkların saklanmadan gizlenmeden konuşularak çözüldüğü aslında aile meclisi olan o sofralar.

Bugünlerde ise bu önemli gelenek neredeyse unutuldu...

Hayatın yoğun koşturmacası içinde bırakın aile büyükleri ile sofralarda bir araya gelmeyi çocuklarımızla birlikte yemek yiyemeyecek, onlarla vakit geçiremeyecek hâle geldik.

Anne babaların yoğun iş temposu, çocukların okulları, ödevleri ve aktiviteleri... Adı ne olursa olsun sofrabuluşmaları büyük ölçüde sekteye uğradı.

Kültürümüzü, kimliğimizi ve birlikteliğimizi koruyan sofralarımız, maalesef teknoloji, bireysellik ve kötü niyetli projelerin gölgesinde yitip gitti.

Oysa bizi ayakta tutan temel bağlar, dayanışma ve paylaşma duygularımız için temel taşlardan biri bu masalar.

Bu kültürel erozyonunun en büyük mağduru ise maalesef gençler.

Gençlerin kendilerini anlamlandırma ve kimlik arayışında olduğu çağlarda, en güvenli limanları olan aileleriyle iletişim kuramaması, savrulmalarına büyük ölçüde zemin hazırlıyor.

Bu süreç onları sigara, alkol, uyuşturucu gibi madde bağımlılıklarına ve diğer tehlikelere karşı savunmasız hâle getiriyor.

İşte tam bu noktada, aile içi iletişimin ve güçlü aile bağlarının önemi daha da belirgin hâle geliyor.

Ailelerin rutin olarak sofralarda bir araya gelip sevinçlerini ve dertlerini birbirleriyle paylaşması, sevgi, saygı ve güven temelinde ilişkiler kurması, gençlerin zihnindeki boşlukları doldurmanın ve onları yanlış yönlendirmelerden korumanın basit ama en etkili yollarından biri.

Sofra, bizim kültürümüzde sökülün ilmeklerin onarıldığı, sevinç ve hüznünlerin paylaşıldığı, ailenin ocak olduğu yerdir.

Çünkü yüzyıllardır bizim kültürümüzde aile olmak, bir sofraya etrafında oturmayı gerektirir.

"Aynı tasa kaşık sallamak..." diye bir tabir vardır Anadolu'da... İşte bu tabir de bütünlüğü, birliği, beraberliği simgeler. Altında yatan mesaj da budur.

Aynı sofrada aynı yemeği yemek aile muhabbetini arttırır, birbirinin derdini kendi derdi bilip dertleştirir, aynı nimete hoşnutluk duyurur, bereketi paylaşır. Keyifle hazırlanmış bir aile sofrasında, her sorun rahatlıkla konuşulup çözüme kavuşturulabilir.

Aile, Sofrada Kurulur

Dağılan ailelere, savrulan gençliğe bir çözüm arıyorsak evlerimizde sofraya kurmalıyız.

O sofraya etrafında tüm aile fertleriyle bir arada bulunmaya da gayret etmeliyiz.

Öte yandan geleneksel hâle dönüşen tutumlar da o ev halkının aile bütünlüğü zihniyetine hâkim olduğunu gösterir.

Örneğin, *"Anneciğim şahane bir çorba olmuş!"* *"Hanım, salataya farklı bir sos mu yaptın? Her zamankinden daha da güzel!"* ya da *"Kızım ellerine sağlık!"* gibi ifadeler sadece lezzetle ilgili olmayıp aynı zamanda gönüller arası kurulan bir köprü vazifesi de görür.

Ancak ebeveynlerin yaptığı bir hata var.

Geçmişe takılıp *"Bizim zamanımızda böyleydi, şöyleydi"* diyerek kıyas yapmak aslında çoğu zaman ters tepebiliyor.

Bunun yerine, çocuklarla empati kurarak onların karşılaştıkları zorlukları, yaşadıkları sorunları anlamaya çalışmak çok önemli.

Zira içinde bulunduğumuz bu dönemde gençler de büyük imtihanlar veriyor.

Her alanda kaygan olan zeminde gençler benliklerini koruyabilmek hem bedenen hem de ruhen dinç kalabilmek için mücadele veriyor.

“

Sofra, bizim kültürümüzde sökülün ilmeklerin onarıldığı, sevinç ve hüznünlerin paylaşıldığı, ailenin ocak olduğu yerdir.

”

Onların ilgi alanlarını keşfetmek, dünyalarına girmek ve yaşadıkları zorluklara karşı duyarlı olmak için gayret göstermeliyiz.

Eğer toplum olarak sağlam bir geleceğe sahip olmak istiyorsak, ilk adımı sofralarımızda atmalı, evlerimizi çocuklarımız için birer sığınak hâline getirmeliyiz. ● *Trt muhabiri.

AİLEYİ KORUMAK: ANNE BABA VE ÇOCUKLAR KENDİNİZİ VE AİLENİZİ ATEŞTEN KORUYUN!

Fatma Feyza GÜNER *

İnsanoğlunun başlangıcıyla, ilk peygamber Hz . Âdem (as) ve eşi Hz. Havvâ (as) ile başlayan aile müessesesi o günden bugüne bütün din ve kültürlerde özel bir yere sahip olmuştur. Sadece birey olarak insanın sağlıklı ve huzurlu olması değil toplumun var olması, güçlü olması, ayakta kalması,

sosyal ve kültürel çürümelerden korunması, ahlâkî çöküntülerden uzak kalması ailenin güçlü bir yapıda olmasıyla ilgilidir.

Günümüze kadar meydana gelen toplumsal, ekonomik, siyasî ve tarihî olaylardan etkilenerek değişime uğrayan aile yapısı ister geniş

ister çekirdek aile olsun her zaman kişinin ilk öğretilerini edindiği bir ortam olmuştur. Aile ortamında hakları olduğu kadar sorumlulukları da olan fertler, maddî ve mânevî olarak birbirlerinden güç aldıkları, birbirlerine destek oldukları kadar her türlü olumsuz, yanlış, kötü olaylar karşısında koruyucu, ►►

kollayıcı görevler de üstlenirler. Anne, baba, çocuk, dede, nine, hala, amca, dayı, teyze olarak aile bağları ile ilişkileri çerçevesinde farklı rolleri vardır bireylerin. Aile bireyleriyle olan bağlara göre farklı sorumluluklar üstlenilse de her daim geçerli olan, ailenin maddî/mânevî öğretici, destekleyici ve koruyucu rolünün devam etmesi, Hz. Peygamberimiz'in (sav), "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de ailesine karşı en hayırlı olanıyım."⁽¹⁾ Hadis-i şerifinde buyurduğu gibi hayırlı, iyi, güzel olanın yapılmasıdır.

Aile olmak, bireylerin birbirlerini maddî/mânevî her türlü tehlikeden, kötülükten korumalarını gerektirir. Öncelikle eşler karşılıklı hakkı tavsiye ederek, birbirlerinin maddî/mânevî eksikliklerini gidererek koruma işlevini ifa ederler. Gerektiğinde kusurlarını örtüp gerektiğinde uyararak bazen eksiklikleri görmezden gelerek bazen tavsiyelerde bulunarak ama her zaman hakkı, doğruyu, iyi olanı birbirlerine hatırlatarak bunu yerine getirirler. Sonra da çocukların hakikate ulaşmaları, doğru ve iyi meleke kesbetmeleri için çaba gösterirler. İbadetler konusunda hatırlatmalar yaparak; insanı kötülüklerden alıkoyan namazı, kişiye kalkan olan orucu ve diğer tüm ibadetleri öğreterek evlatlarını korurlar. Evladı uykusunu alsın diye namaza kaldırmayan, aç kalmamasın diye oruç tutmasını istemeyen bir ebeveyn diğer ibadetler için de bir bahane bulacaktır. Sonra da bu çocuk neden böyle oldu diye dövünecektir. Her şeyin sahibi Yaradanına karşı ubûdiyyet görevini yerine getirmeyen bir kişi insanlara karşı zaten sorumluluklarının bilincinde olmayacaktır veya eksik yapacaktır. Sadece ibadetlerin değil dinî ahlâkî erdemlerin öğretilmesi de aileyi korumaya dâhildir. Yemek yerken önünden yemesi,

Aile olmak bireylerin birbirlerini maddî/mânevî her türlü tehlikeden, kötülükten korumalarını gerektirir. Öncelikle eşler karşılıklı hakkı tavsiye ederek, birbirlerinin maddî/mânevî eksikliklerini gidererek koruma işlevini ifa ederler.

yürüyüşünde mutedil olması, başıra çağıra konuşmaması gerektiği gibi âdâb-ı muâşeret kurallarından şefkat, merhamet, doğruluk, cömertlik, yardımseverlik, büyüklere saygı göstermek, yaşlandıklarında iyi davranmak gibi erdemli davranışlara kadar hepsini öğretmek ve hatırlatmak ebeveynin evladını korumasıdır.

İyi, güzeli, hakkı, doğruyu tavsiye ederek kişi ailesini koruyacağı gibi yanlışın kötülüğünü göstererek de korur. Meşhur İslâm düşünürü Gazzâlî başkalarında gördüğü kötü huyların farkına varıp onları yapmayan insanın kendini korumuş olacağını söyler ve Hz. İsa'dan (as) şu diyalogu anlatır. İsa aleyhisselama denildi ki:

"Kim sana edep öğretti?" buyurdular: "Bana hiç kimse edep öğretmedi. Ancak cahilin cehaletini çirkin gördüm ve cehaletten sakındım. Hepsi o kadar!"⁽²⁾ İmam-ı Gazzâlî'nin kötü ahlâk ile ilgili yap-

tığı akrep benzetmesi de dikkat çekmektedir. Elbisesinin içine giren akrebe karşı başkası tarafından uyarılan kişi o kimseye minnettar olur, akrebi hemen çıkarır, uzaklaştırmaya çalışır, eğer akrep zehrini akıttıysa sadece bedene zarar verir birkaç gün içinde acısı geçer. Oysa kötü ahlâkın zararı kalbin özünüder ve bunun binlerce sene veya ebediyen devam etmesinden korkarım diyerek durumun vahim boyutlarını gösterir. Akabinde kötü ahlâk hususunda uyarılan kimselere çokça minnettar olunması gerektiği üzerinde durur.⁽³⁾

Bir mümin, namaz, oruç, hac, zekât ve diğer ibadetleri yaparak nasıl ki Allah'ın rızasını kazanmayı arzuluyorsa, aile içerisindeki ilişkilerde de aynı rızayı kazanmak için gayret göstermelidir. Allah'ın Resûlü; "...Allah rızasını umarak ailen için yaptığın her harcamadan muhakkak ecir alırsın..."⁽⁴⁾ buyurmuştur.

Ashâbtan Selmân-ı Fârisî ibadete düşkünlüğü ile ailesini ihmal eden Ebü'd-Derdâ'ya şu uyarıda bulunmuştur: "Rabb'inin senin üzerinde hakkı var. Nefsinin senin üzerinde hakkı var. Ailenin senin üzerinde hakkı var. Şu hâlde her hak sahibine hakkını ver." Ebü'd-Derdâ, bu durumu Resûlullah'a ilettiğinde, Hz. Peygamberimiz (sav): "Selmân doğru söylemiş." buyurarak Selmân'ın bu uyarısını takdir etmiştir.⁽⁵⁾

Kur'ân-ı Kerîm'deki pek çok âyet-i kerîmede ve Hz. Peygamberimiz'in (sav) hadis-i şeriflerinde insanın ve kâinatın boş yere yaratılmadığından, bir gaye için yaratıldığından bahsedilir. Bundan hareketle İslâm âlimleri ilâhî hükümlerin amacının, insanın dünya ve âhiretteki maslahatını gözetmek ve onları gerçek mutluluğa erdirmek olduğunu belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'in hayat rehberi olması, hidâyet ve rahmet kaynağı olması keza Hz. Peygamberi-

“

İyi, güzeli, hakkı, doğruyu tavsiye ederek kişi ailesini koruyacağı gibi yanlışın kötülüğünü göstererek de korur.

”

miz'in (sav): âlemlere rahmet olarak gönderilmesi; insanlara faydası olan davranışların benimsenerek hayata geçirilmesini, özümsemesini gerektirirken zararına olacak davranışlardan da kesinlikle uzak durulmasını ortaya koyar. *“Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi kişiye günah olarak yeter.”*⁽⁶⁾ buyuran bir peygamberin ümmeti olmak bu konudaki bir savsamanın ne büyük bir vebal olduğunu gösterir.

Kur'ân-ı Kerim, insanoğluna erdemli olmanın yollarını gösterir: *“Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz erdemlilik değildir. Asıl*

erdemli kişi Allah'a, âhîret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekâtı verendir. Böyleleri anlaşma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte doğru olanlar bunlardır ve işte takva sahipleri bunlardır.”⁽⁷⁾ Böyle bir toplum oluşturmanın ilk adımı da aile ile başlar.

Allah Teâlâ, *“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”*⁽⁸⁾ âyet-i kerîmesiyle kudretinin alâmeti olarak gösterir eşlerin birbirlerine olan sevgi ve merhametlerini. İşte bu sevgi ve merhametin bir gereği olarak aile fertleri, iyiliği emredip kötülükten menederek birbirlerini korurlar, yol gösterirler böylece birbirlerine huzur ve sükûnet kaynağı olurlar.

İnsanın halife olması onun yer-yüzünü imar etme amacı taşır. Bu imarda birincil görev, şahsımızla başlayıp ailemizi ve çevremizi korumaktır. *“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”*⁽⁹⁾ buyuran Allah (cc), kullarının mânevî mesuliyetlerini sadece kişisel hayatlarıyla sınırlandırmalarını istemez. Aile ve toplum içerisinde bu bağlamda yükümlülüklerimiz olduğunu bildirir bizlere. Aileden başlayarak, yakın akrabadan uzağa doğru, çevremizdekilere, yaşadığımız topluma karşı vazifemizdir iyiliğe yönlendirerek, kötülükten uzak tutarak, hakkı tavsiye ederek onları korumak. Ebeveynlere Allah (cc) tarafından bir emanet olarak verilen çocuğa, anne baba veya yetişmesinde katkısı olan aile yakınları şekil verirler. İhyâu ulûmî'd-dîn adlı eserinde erdemsizliği, kötü ahlâkı kalbin hastalığı olarak kabul eder İmam-ı Gazzâlî.⁽¹⁰⁾ Doğruluk, dürüstlük, sadakat, fedakârlık, yardımseverlik, diğerkâmlık, vefa, hakkaniyet, cömertlik vb. erdemler aileyi ve toplumu her türlü hastalıktan korur. Dinî, ahlâkî erdemlerle donatarak aileyi korumak ise aile birliğinin devamını sağlar.

Öncelikle anne baba erdemli bir yaşantı sürerek hem kendilerini korur hem de çocuklarına güzel bir rol model olarak onları da korumuş olurlar. Bir çocuk aileden alacağı eğitimle cömert de olabilir cimri de diğerkâm da olabilir bencil de âdil de olabilir zalim de âlim de olabilir cahil de kibirli de olabilir alçakgönüllü de âf de olabilir denî de... İşte aile çocuğun iyi ve güzeli bulmasında, fitrata uygun gelişiminde en birincil kurumdur. İslâm kişinin ferdî olarak kendini kurtarmasıyla, mutluluğa ermesiyle iktifa etmez. Sorumluluk yükler ebeveynlere, çocuklara, akrabalara, eş dosta, topluma ve devlete. Bu sorumluluk

çerçevesinde herkesin hak ve haki-katin ardından gitmesini ister.

İslâmiyet fitrat dinidir ve fitrat kişiyi iyi, doğru ve güzel olan şeyi yapmaya yönlendirir. İnsanın kendi yararına olan şeyi benimsemesi, hayatına yansıtması fitratının gereğidir. Fitratin dışına çıktığında kişisel ve toplumsal buhranlara sürüklenerek kaybolan insan, benliğini, kim olduğunu unuttur, gayesini, hedefini şaşırır.

Dinin, canın, aklın, neslin, malın muhafazası olarak İslâm âlimlerinin beş temel esas çerçevesinde formüle ettiği zarûriyyât-ı hamse dediğimiz ilkeler, insanoğlunun varlığını devam ettirmesi için olmazsa olmaz kaidelerdir. Bunlar herkesin doğuştan sahip olduğu haklardır. İslâm teşriinin temel amacı bu hak ve değerleri korumaktır. Allah (cc) tarafından gönderilen peygamberlerin ortaya koyduğu şeriatler de bu temel değerleri korumaya müteveccihdir. Toplumun, kaostan, kargaşadan uzak kalması için bu beş temel değer muhafaza edilmesi gerekir. Esasen kişinin fitratı da bu beş değeri muhafaza edecek şekilde yaratılmıştır.

Bu beş temel ilke içerisinde neslin korunması aile ile direkt ilintilidir. Toplumun sağlam temeller üzerine bina edilmesi, ailenin korunması için gayrimeşru hayat İslâm'da yasaklanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, aile birlikteliği için nikâhı emretmiştir. Neslin meşru bir biçimde devam etmesi için evlilik müessesesini teşvik etmiş, nesillerin sağlıklı olarak devam etmesi, aile bütünlüğünün korunması için zinayı yasaklamış, neslin korunmasını tehdit eden her türlü fiili yasaklamıştır.⁽¹¹⁾ Allah Teâlâ Mü'minûn Sûresi'nde iffeti kadın erkek tüm müminlerin özellikleri olarak sayar. Nûr Sûresi'nde⁽¹²⁾ erkeğe de kadına da iffetli olmalarını söyleyip *"ırzlarını korusunlar"* der-

Günümüzde özellikle yaygınlaştırılmaya çalışılan cinsiyetsiz bir toplum oluşturma faaliyetleri, başta kişinin kendisi olmak üzere toplumu hatta tüm insanlığı bir buhrana akabinde yok oluşa sürüklemektedir. Farklı olmaya çalışırken fitrattan ayrılmak, fitratı bozarak var olduğunu hissettiğini zannetmek aslında gerçek mânada bir kayboluş, yok oluş ve sonunda helâk olmaktadır.

ken yine aynı sûrenin on dokuzuncu âyet-i kerîmesinde, *"İnananlar arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere dünya ve âhirette can yakıcı bir azap..."* olduğundan bahseder.

Günümüzde özellikle yaygınlaştırılmaya çalışılan cinsiyetsiz bir toplum oluşturma faaliyetleri, başta kişinin kendisi olmak üzere toplumu hatta tüm insanlığı bir buhrana akabinde yok oluşa sürüklemektedir. Farklı olmaya çalışırken fitrattan ayrılmak, fitratı bozarak var olduğunu hissettiğini zannetmek aslında gerçek mânada bir kayboluş, yok oluş ve sonunda helâk olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm geçmiş toplumlardan örnekler verirken Hz. Lût'un (as), kavminden bahseder. İslâm tarihi

kaynaklarında Hz. Lût'un (as), bu kavmin içinde yirmi dokuz yıl yaşadığı belirtilir.⁽¹³⁾ Hz. Lût'un (as) onları defalarca uyarmasına rağmen büyük ahlâksızlık, cinsî sapıklık ve günah içinde bulunan Sodom ve Gomore halkı onu dinlemez, uyarılarına kulak asmaz. Hiçbir değer yargısı tanımayan, yüz kızartıcı ahlâksızlıklarını fütursuzca yapmakta ısrar eden bu topluluk, Allah tarafından korkunç bir gürültünün ardından meydana gelen depremle şehrin altüst olmasıyla üzerlerine taş yağdırılarak tamamen yok edilmişlerdir.⁽¹⁴⁾

Gelip geçici bu dünyada yaşamımızı hak üzere ikame edelim. Hayatımız son bulduğunda, *"Keşke dünyaya dönsek de iyi işler yap-sak, kendimizi korusak!"* diyerek pişmanlık duymanın faydası olmayacağı bilinciyle âhiret yurduna hazırlanalım. Huzur-u ilâhîde ömrümüzü nerede harcadığımız sorulduğunda kolay cevap verenlerden olalım. Yaptıklarımız ve yapmadıklarımızın hesabını vereceğimiz, gözümüz, kulağımız, ellerimiz ve ayaklarımızın şahitlik edeceği o gün gelmeden kendimizi koruyalım. ●

* Diyanet İşleri Başkanlığı'nda müşavir.

(1) İbn Mâce, "Nikâh, 50.

(2) İhyâü ulûmi'd-dîn, trc. Ali Arslan, 6/219, İstanbul, 1976.

(4) Buhârî, "Cenâiz", 36.

(5) Buhârî, "Savm", 51; Hadislerle İslâm, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2/567-568, Ankara, 2013.

(6) Ebû Dâvûd, "Zekât", 45.

(7) Bakara 2/177.

(8) Rûm 30/21.

(9) Tahrim 66/6.

(10) İhyâü ulûmi'd-dîn, trc. Ali Arslan, 6/166, İstanbul, 1976.

(11) İsrâ 17/32; Nûr 24 / 3; Furkan 25/68; Mümtehine 60/12.

(12) Nûr 24/30-31.

(13) M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, TDV Yayınları, s. 248, Ankara, 2004.

(14) Arâf 7/80-84; Hüd 11/77-83; Şuarâ 26/160-174; Neml 27/54-58; Ankebût 29/28-35.

AİLE İÇİ EĞİTİM

Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA *

“Aile, karakterin mayalandığı ilk ocaktır.”

Aile, genel anlamda “*akrabalık ilişkileriyle bir araya gelen topluluk*”⁽¹⁾ olarak tarif edilebilir. Ancak farklı disiplinlerin penceresinden bakıldığında aile, çok boyutlu ve çok işlevli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Sosyolojik açıdan aile; evlilik, kan bağı veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan, üyeleri arasında duygusal, ekonomik ve toplumsal sorumlulukların paylaşıldığı en temel sosyal kurumdur. Psikolojik perspektiften ise aile; bireyin güven, sevgi, aidiyet ve kabul görme gibi temel duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı, kişilik gelişiminin biçimlendiği birincil sosyal

çevredir. Hukuki bağlamda ise aile; evlilik, soy bağı veya evlat edinme yoluyla oluşturulan, hukuk düzeni içinde tanınan ve korunan, bireylerin karşılıklı hak ve yükümlülüklerle bağlı olduğu bir topluluktur.

Dinî perspektiften bakıldığında aile, yalnızca biyolojik bağlarla ya da toplumsal sözleşmelerle sınırlı bir birliktelik değil; aynı zamanda ilâhi iradenin bir tezahürü, mânevî bir sorumluluk alanı ve kutsiyetle çevrili bir yaşam mekânı olarak değerlendirilir. Her ne kadar farklı dinî geleneklerde aile yapısına dair biçimsel farklılıklar bulunsa da aileye yüklenen anlamda dikkat çekici ortaklıklar söz konusudur. Aile,

birçok dinde Yaratıcının rızasına uygun şekilde kurulan, evlilikle şekillenen ve ilâhi düzenin ayrılmaz bir parçası kabul edilen temel bir kurumdur. Bu yönüyle aile, sadece bireylerin değil toplumun da ruhunu ayakta tutan bir çekirdek; kutsal değerlerin yaşatıldığı, aktarıldığı ve korunduğu bir kök hücredir. Dolayısıyla tüm dinler açısından aile, korunması, desteklenmesi ve nesiller boyu sağlam tutulması gereken mukaddes bir yapı olarak öne çıkar.

Aile, çocuğun doğumundan itibaren içinde yer aldığı ilk sosyal çevre ve en doğal eğitim ortamıdır. Bu yönüyle aile, yalnızca bir bakım

alanı değil aynı zamanda bireyin zihinsel, duygusal ve ahlâkî gelişiminin temellendiği bir okul gibidir. Bu nedenle hem talim (öğretim) hem de terbiye (*ahlâkî ve duygusal yönlendirme*) sorumluluğu öncelikle aileye düşer. Ailenin eğitsel işlevi, çocuğun sadece bilgi edinmesini değil kişilik kazanmasını, duyarlılık geliştirmesini ve sosyal hayata sağlıklı bir birey olarak katılmasını da içerir. Sevgi, güven ve bağlılık esasına dayanan aile içi ilişkiler, çocuğun temel güven duygusunu geliştirir ve öğrenmeye açık, kendini ifade edebilen bir birey olmasına katkı sunar. Özellikle erken çocukluk döneminde öğrenmenin temel yolu olan taklit yoluyla çocuk, anne babasının tutum ve davranışlarını gözlemleyerek model alır ve içselleştirir. Ebeveynin rehberliği sayesinde çocuk, duygularını tanımayı, ifade etmeyi ve yönetmeyi öğrenir; kendini değerli ve yeterli hissederek sağlıklı bir benlik algısı geliştirir.

Aile ortamı, çocuğun ilk kez sosyal kurallarla tanıştığı, davranışlarını şekillendirdiği ve toplumsal hayata hazırlandığı temel eğitim alanıdır. Paylaşma, sıra bekleme, empati kurma, öz denetim gibi sosyal beceriler ile saygı, sorumluluk, adalet, dürüstlük, yardımseverlik gibi ahlâkî değerler çocuğa öncelikle aile içinde kazandırılır. Bu değerler, yalnızca sözel uyarılarla değil, ebeveynlerin günlük yaşamlarındaki davranışlarıyla, yani rol model olarak gösterdikleri örneklikle içselleştirilir. Özellikle küçük yaşlarda çocuk, gözlem ve taklit yoluyla öğrenir; bu nedenle ebeveynlerin tutarlı, bilinçli ve sevgi temelli bir rehberlik sunması son derece önemlidir. Doğru ile yanlış ayırt etme, yalnızca bilişsel bir süreç değil; aynı zamanda ahlâkî bir tutum geliştirme sürecidir ve bu da en temelde ailede başlar. Aile bireyleri arasındaki sağlıklı sorumluluk paylaşımı ise hem ev

Aile, çocuğun doğumundan itibaren içinde yer aldığı ilk sosyal çevre ve en doğal eğitim ortamıdır. Bu yönüyle aile, yalnızca bir bakım alanı değil aynı zamanda bireyin zihinsel, duygusal ve ahlâkî gelişiminin temellendiği bir okul gibidir.

içi düzenin sürdürülmesini sağlar hem de çocuğun görev bilinci, aidiyet duygusu ve toplumsal sorumluluk anlayışı geliştirmesine katkıda bulunur.

Aile, yalnızca fiziki ihtiyaçların karşılandığı bir yer değil; aynı zamanda dua, ibadet, şükür ve tefekkür gibi mânevî pratiklerin yaşandığı, ilâhî öğretilerin yaşatıldığı ve aktarıldığı bir mekândır. Birey, inançla ilk temasını genellikle aile ortamında kurar; dinî bilgi, değer ve tutumlarla ilk kez burada tanışır. Aynı zamanda sabır, sorumluluk, adalet, erdem ve şükür gibi temel ahlâkî değerler, aile içindeki gözlem ve etkileşimle kazanılır. Bu bağlamda aile, hem ibadetin doğal bir parçası hem de dinî ve ahlâkî eğitimin ilk ve en etkili zemini olarak işlev görür. Bu nedenle dinler, aileyi yalnızca toplumsal bir birim değil, mânevî kimliğin inşa edildiği kutsal bir alan olarak kabul eder ve onun korunmasını bir sorumluluk olarak görür.

Dinî ve ahlâkî işlevleriyle aile, İslâm düşüncesinde de yalnızca dünyevî

bir yapı değil, aynı zamanda bireyin mânevî olgunluğa erişmesinde temel rol oynayan bir terbiyenin başlangıç noktasıdır. İslâm'da terbiye; bireyin ahlâkî, dinî, duygusal ve davranışsal yönlerden olgunlaşarak kemale ermesini ifade eder. Bu süreçte en temel sorumluluk, anne ve babaya aittir. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen, *"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."*⁽²⁾ âyeti, ebeveynin ailesine karşı taşıdığı dinî ve ahlâkî sorumluluğu açıkça ortaya koyar. Hz. Peygamberimiz'in (sav) *"Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz."*⁽³⁾ hadisi ise aile fertlerinin, özellikle ebeveynin hem dünyevî hem de uhrevî yönden sorumluluğunu vurgular. Bir başka hadis-i şerifte ise *"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir bağışta bulunmamıştır."*⁽⁴⁾ buyurularak, ahlâkî terbiyenin bir miras olarak ne kadar kıymetli olduğu ifade edilir. Bu bağlamda aile, çocuğun sadece bilgiyle değil, değerlerle yoğrularak şekillendiği, inancın ve ahlâkın yaşanarak öğrenildiği bir eğitim ocağıdır.

İslâm'da aile içindeki terbiye anlayışı, yalnızca davranışların yönlendirilmesiyle sınırlı olmayıp iman, ibadet ve ahlâk eğitiminin bütünü kapsar. Bu eğitim sürecinde öncelik, bireye kulluk bilinci ve sorumluluk duygusu kazandırmaya verilir. İman eğitimi, çocuğun Allah'a, peygamberlere, meleklerle, ilâhî kitaplara, âhiret gününe ve kadere inanmayı öğrenmesini; bu inancı zihinsel olarak kavramasını, kalben benimsemesini ve davranışlarına yansıtmasını amaçlar. Bu süreç, kuru bir bilgi aktarımından öte; çocuğun inançla anlamlı bir bağ kurmasını ve bu bağı hayatının merkezine yerleştirmesini sağlayan derinlikli bir mânevî gelişim sürecidir. Hz. Peygamberimiz'in (sav),

“

Aile ortamı, çocuğun ilk kez sosyal kurallarla tanıştığı, davranışlarını şekillendirdiği ve toplumsal hayata hazırlandığı temel eğitim alanıdır.

”

“Her doğan fitrat üzere doğar; anne babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar.”⁽⁵⁾ buyruğu, iman eğitiminin temelini ailede atıldığını açık bir şekilde ortaya koyar. Bu bağlamda aile, çocuğun inanç dünyasının şekillendiği, fitratına uygun bir dinî kimliğin temelendiği ilk ve en etkili eğitim ortamıdır.

İman temellerinin atıldığı bu ailevi zeminde, ibadet alışkanlıkları da benzer şekilde gelişir ve pekişir. İslâm dinine göre aile, çocuğun ilk ibadet eğitimini aldığı, davranışlarının şekillendiği ve kulluk bilincinin temellendiği en önemli ortamdır. İbadet eğitimi, yalnızca belirli hareketlerin öğretilmesinden ibaret değildir; aynı zamanda niyetin, anlamın ve ibadet aracılığıyla Allah ile kurulan ilişkinin de kavratılmasını içerir. Çocuklar, namaz kılmayı, oruç tutmayı, dua etmeyi ve Kur’ân okumayı ilk olarak evde gözlemleyerek öğrenirler. Bu yönüyle aile, ibadetlerin sadece teorik olarak değil uygulamalı ve yaşayarak öğretildiği bir ortamdır. Ebeveynin bilinçli ve sevgi dolu rehberliğiyle oluşturulan samimi dinî atmosfer, çocuğun ibadeti bir görev değil bir anlam ve yakınlık arayışı olarak benimsemesine imkân tanır. Dolayısıyla aile, ibadeti öğretmekten öte, onu yaşatarak içselleştiren ve kalıcı hâle getiren ilk ve en etkili eğitim kurumudur.

Ahlâk eğitimi de İslâm’da ailenin temel sorumlulukları arasında yer alır. Aile, çocuğun ilk kez doğru-yanlış, iyi-kötü, hak-haksızlık gibi temel ahlâkî kavramlarla tanıştığı ve bu değerleri içselleştirdiği yerdir. Sevgi, saygı, sabır, sorumluluk, dürüstlük ve yardımlaşma gibi değerler, çocuklara öncelikle anne babanın tutum ve davranışları aracılığıyla kazandırılır. Sözel anlatımlar ve yaşantı temelli deneyimler bu süreci pekiştirir. Ailedeki iletişim biçimi, kuralların uygulanma tarzı ve sorun çözme yaklaşımları, çocuğun karakter gelişimini ve ahlâkî olgunluğunu doğrudan etkiler. Bu yönüyle aile, yalnızca topluma uyum sağlayan bireyler değil; ahlâkî sorumluluğu içselleştirmiş şahsiyetler yetiştiren temel bir eğitim kurumudur.

İslâm’da aileye yüklenen bu eğitimsel sorumluluklar, idealde çocuğun iman, ibadet ve ahlâk yönünden güçlü bir şahsiyet kazanmasını hedefler. Ancak bu sorumlulukların sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesi, aile içi iletişimin güçlü olması, ebeveynlerin bilinçli ve kararlı bir rehberlik sergilemesiyle mümkündür. Günümüzde ise bu süreci sekteye uğratan çeşitli yapısal ve kültürel problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır.

Günümüz aile eğitiminde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, hızlı yaşam temposu ve teknolojik bağımlılık nedeniyle aile içi iletişimin zayıflamasıdır. Ebeveynlerin çocuklarıyla yeterince kaliteli zaman geçirememesi, çocukların duygusal, ahlâkî ve sosyal gelişiminde ciddi boşluklar oluşturmakta; değer aktarımı ve davranış eğitimi süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Bununla birlikte, bazı ailelerde eğitimin yalnızca okullara ya da dijital ortamlara bırakılması, ebeveynlerin rehberlik ve yönlendirme görevini ihmal etmelerine neden olmaktadır. Özellikle bilinç eksikliği, tutarsız disiplin anlayışı ve çocuk yetiştirme konusundaki yetersiz donanım, ailelerin eğitimsel sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmesini engellemektedir. Bu durum, çocukların kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyerek ahlâkî tutarsızlıklar ve davranış bozuklukları gibi sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Tüm bu sorunlar, yalnızca çocukların bireysel gelişimini değil, aynı zamanda dinî ve ahlâkî eğitimin niteliğini de doğrudan olumsuz etkilemektedir. Aile içi iletişimin zayıflaması ve ebeveynlerin çocuklarıyla yeterince ilgilenememesi, dinî değerlerin sevgiyle ve örneklik yoluyla aktarılmasını büyük ölçüde engellemektedir. Özellikle ▶▶

Allah inancı, peygamber sevgisi gibi temel inanç ve ibadet alışkanlıkları çocuklara sunulmadığında, dinî kimlik gelişimi zayıf kalmakta; çocuklar mânevî boşluk ve kimlik karmaşası yaşayabilmektedir. Ayrıca, ahlâkî değerlerin davranışa dönüşmesi için gerekli olan tutarlılık ve rehberlik sağlanmadığında, çocuklar dış dünyanın etkilerine karşı savunmasız kalmakta; dijital mecralardan edindikleri yüzeysel, çelişkili ve denetimsiz içeriklerle inanç ve ahlâk konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadır. Bu durum, özellikle genç kuşaklarda dinî bilgi ile pratik arasında kopukluklara ve ahlâkî duyarlılığın giderek zayıflamasına yol açmaktadır.

Günümüzde ailede yaşanan bu iletişim ve rehberlik eksiklikleri, özellikle dijitalleşmenin etkisiyle daha da derinleşmektedir. Dijitalleşmenin hızla yayılması, çocukların ve gençlerin bilgiye erişimini kolaylaştırmakla birlikte, dinî ve ahlâkî eğitim açısından ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle denetimsiz dijital içerikler, bireylerin erken yaşta zararlı, çelişkili ya da dine ve ahlâka aykırı mesajlarla karşılaşmasına yol açmakta; bu durum inanç yapısında şüpheler, belirsizlikler ve kafa karışıklıkları doğurabilmektedir. Ahlâkî değerler yerine bireysel haz, tüketim, gösteriş ve anlık tatmin gibi yüzeysel eğilimlerin öne çıktığı dijital kültür, gençlerin mânevî derinliklerini, sorumluluk duygularını ve değer yönelimlerini zayıflatmaktadır. Ayrıca sosyal medyada idealize edilmiş hayatlar, dinî ve ahlâkî çabaları görünmez kılarken; dinî değerlerin küçümsendiği, alaya alındığı veya saptırıldığı içeriklerin yaygınlaşması, çocuk ve gençlerin dinî hassasiyetlerini köreltmektedir.

Tüm bu sorunlara çözüm olarak, öncelikle ailelerin eğitimdeki asli

İslâm'da aileye yüklenen bu eğitsel sorumluluklar, idealde çocuğun iman, ibadet ve ahlâk yönünden güçlü bir şahsiyet kazanmasını hedefler.

rollerini yeniden fark etmeleri ve dinî/ahlâkî sorumluluklarını bilinçli bir şekilde üstlenmeleri gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla güçlü ve güvene dayalı bir iletişim kurmaları, dinî ve ahlâkî değerleri örnek olarak yaşayıp aktarmaları büyük önem taşır. Aile içinde birlikte dua etmek, namaz kılmak, dinî konular hakkında sohbet etmek ve ibadetleri çocuklara açıklamak gibi uygulamaların günlük yaşamın doğal bir parçası hâline gelmesi, çocukların mânevî gelişimini olumlu yönde destekler. Dijitalleşmenin olumsuz etkilerine karşı ise bilinçli medya kullanımı, dijital içeriklerin denetlenmesi ve değer temelli dijital okuryazarlığın geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca cami, okul ve sivil toplum gibi kurumlarla iş birliği içinde yürütülecek aile seminerleri, rehberlik programları ve mânevî destek çalışmaları, ailelerin bu alandaki donanımını artırarak çocukların dinî ve ahlâkî gelişimini daha sağlam bir zemine oturtacaktır.

Sonuç olarak, güçlü bir aile yapısı, yalnızca sağlıklı bir iletişime değil aynı zamanda sağlam ahlâkî temellere dayanır. Aile içi güven, sadakat, adalet ve sorumluluk gibi değerler; ilişkilerin derinleşmesini, bireylerin kendilerini güvende ve değerli hissetmesini sağlar. Bu değerlerin hâkim olduğu bir aile ortamında çocuk, dinî ve ahlâkî bilgileri yalnızca öğrenmekle kalmaz aynı zamanda içselleştirir ve yaşar. Sevgi, saygı, anlayış ve güven temelli bir iletişim zemini, çocuğun karakter gelişimini desteklerken, mânevî dünyasını da besler. Aile bireylerinin birbirini dinlediği, duygularını ifade edebildiği ve birlikte vakit geçirdiği bir ev atmosferi, hem ruhsal bütünlüğün hem de ahlâkî pusulanın şekillenmediği en verimli eğitim alanıdır. Bugünün karmaşık ve hızla değişen dünyasında çocuklara sağlam bir yön duygusu kazandırmak, ancak bilinçli, kararlı ve örneklige dayanan bir aile yapısıyla mümkün olabilir. Bu nedenle ailede her söz, her davranış, her tutum bir eğitim aracıdır. Bu sorumluluğun farkında olmak, sadece sağlıklı bireyler değil, aynı zamanda erdemli bir toplum inşa etmenin de ilk adımıdır. Ebeveynlerin çocuklarına güzel terbiye vermesi, yalnızca sosyal bir görev değil; aynı zamanda dinî bir yükümlülüktür. Nurettin Topçu'nun ifadesiyle, *"Aile yüksek ahlâk okuludur."* Bu okulda öğretilen değerler, bireyi hem dünyada anlamlı bir yaşam sürmeye hem de âhirette huzura erişmeye hazırlar. ●

* İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademisyen.

(1) Mehmet Akif Aydın, "Aile", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 25 Mayıs 2025).

(2) Tahrîm, 66/6.

(3) Buhârî, "Ahkâm", 1.

(4) Tirmizî, "Birr", 33.

(5) Buhârî, "Cenâiz", 92.

AİLE, SADECE GEÇMİŞİN HATIRASI DEĞİL; GELECEĞİN UMUDU, BUGÜNÜN EMANETİDİR.

Prof. Dr. **MEDAİM YANIK** *

Aile, insanın yeryüzündeki varoluş yolculuğunda sahip olabileceği en kıymetli imtihan ve en değerli hazinedir. Onu korumak, sadece bireysel bir görev değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur.

Röportaj: Muhammed Ensar SÖZGEN Fotoğraflar: Ayşegül DİNÇER

► **Kıymetli hocam, bir evlat, bir eş ve bir baba olarak, sizin için "aile" nedir?**

» Bir şeyin kıymet derecesini belirlerken benim kullandığım en önemli kriter varoluşsal mesele midir? Bir şeyin en önemlisi varoluşsal bir meseledir.

Yani yeryüzünde varoluşumuzun amacı olan şey her zaman hiyerarşide bir numaraya gider.

Yeryüzünde değerli olan şey hem de varoluşla ilgili olan şey de ikinci şey de bir aile gelir bence.

Yeryüzünde neye sahibim? En kıymetli şey nedir? Yaşamın sonunda sahip olduğum şeyler açısından önem derecesindeki şey esas olan nedir? Aile derim. Yani bir evlat olmak, eş olmak, baba olmak, yeryüzünde bir insanın en değerli olabilecek, kıymetli olabilecek bir hazinedir. Bundan daha değerli,

daha kıymetli bir şey olduğunu düşünüyorum.

► **Aileyi sadece bir kurum değil, aynı zamanda duygusal bir sığınak, bir ruh iklimi olarak tanımlasak, bu sığınacağın insan hayatında en önemli rolü nedir?**

» İnsanlar niye evlenir, niye bir aileye sahip olmak isterler? Modern dönemde hâlâ aile. Bütün değişimlerine rağmen en devam- ▶▶

İliği sürdüren kurum olması ailenin hem temel ihtiyaçlarımızı, fizyolojik ihtiyaçlarımızı maddî sosyal dayanışma ile ilgili yapısal doğal ihtiyaçlarımızı karşılaması gibi aynı zamanda sevgi gibi bağlanma gibi temel duygusal ihtiyaçlarımızı eş zamanlık karşılamasıyla gelir.

Aile bir yandan bir ekonomik dayanışmadır. Aile bir yandan sosyal hayatta bir dayanışmadır. Aynı zamanda bir bağlanmadır. Bu hem duygusallık hem somut fonksiyonları, dünyevi fonksiyonları, bu ikisinin bir araya girmiş dinamik hâli aile kurumunu güçlü kılmaya ve devamlı olmaya sebep olur.

► **Kur'ân ve sünnet penceresinden baktığımızda, ailenin temelini oluşturan başlıca değerler ve ilkeler nelerdir?**

» Bence dinî perspektif, İslâmî perspektif aile konusunda insan teki doğuşundan ölümüne kadar bir varoluşsal seyahat yolculuk hâlidir. Bu dünyada imtihan hâlidir. Ölümünden sonra da yaşadığı dünyanın imtihan sonuçları vardır.

Bu bir yolculuktur. Bu yolculukta Allah eşi olarak, çocuklu olarak, aileyle yürümemizi emretmiştir. Aileyle olmamızı dilemiştir. Çünkü Rûm sûresinde; *"Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun varlığının, kudretin delillerindedir."* der. Ve eş ilişkisini sevgi ve merhametle ifade eder. Bu çocuklarınızı *"Ey iman edenler kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun der."* Tahrim sûresinde.

Bir nevi ailevi olarak bu bir sorumluluk karşılıklı bir sorumluluk bu dünyadaki seyahatte, öbür dünyadaki sonuçlarıyla sonuçlanan bir şey de beraber seyahatte birbirini korumayı ifade eder.

İşte anne-babaya karşı iyi davranmayı ifade eder. Bu bir yolculuk beraber yapma, karşılıklı merhamet, koruma, sorumluluk gibi temel aileyi bir arada tutabilecek, ilişkileri pozitif tutabilecek bir perspektif yükler.

► **Aile kurmak İslâm kültüründe her zaman teşvik edilir. Zorlaştırmayın, kolaylaştırın ilkesi hâkimdir. Bu bağlamda evlilik kurumu nasıl teşvik edilebilir?**

» Gerçekten de İslâmî kültür evliliği kolaylaştırır, zorlaştırmaz. Modern dünyada, günümüze artık yansıyan Türkiye modernizminde de evlilik yaşlarının uzamış olması, evlenmenin geç başlaması bu evlilikle ilgili aslında bizim kültürel dünyamızın zayıflamasıyla ilişkili bir şey.

Niye evlilik gecikiyor? Çünkü anne babalar çocuklarını evlendirme sorumluluklarını biraz çekilmiş durumdadalar. Yani bir nevi çocuğun hem eş bulma hem de ekonomik olarak kendi imkânlarını hazırlayarak devam etmesini beklemekteler. Aslında bu iyi bir perspektiftir değildir.

Anne babalar mutlak olmasa bile çocuklarının eş bulma sürecine eşlik etmek ekonomik olarak evlendirilmesine de eşlik etme sorumluluklarına sahiplerdir. Buralardan çekilme tek bir faktör değil bu. Çok sayıda faktör ama faktörlerden bir tanesi de bu.

Her şey tamamlanıp, kariyer tamamlanıp, ekonomik düzen kurulup hazır bir ortamda evlenme kültürünün gelişmesi, evlilik yaşının gecikmesine neden oluyor. İşte her şeyi çocuk yapacak, eşi bulacak, ekonomik olarak evini dizecek, kariyerini tamamlayacak. Ondan sonra evlilik kavramı bence İslâm kültürüyle uyumlu bir kültür değildir.

» Prof. Dr. Medaim Yanık

Modern çağın tüm savrulmalarına rağmen aile, hâlâ en sağlam sığınaktır. Kimi zaman yalnızlığa, kimi zaman da dağılmaya karşı dirençli bir kale gibidir.

► **Bazı şeylerin hayatta matematiksel bir karşılığı olmayabilir. Evlilikte ve hatta rızıkıyla gelen çocukta bereket kavramını nasıl tanımlarsınız?**

» Evlilik gecikmesinin önemli nedenlerinden biri rasyonel bu dünyevi gerekçelerdir. İşte geçim nasıl sağlanacak bir ekonomik standartlar olmayınca evliliğin mutsuz olacağı varsayımı oluyor. İşte çocuk gelince nasıl geçim sağlanacak

» Prof. Dr. Medâim Yanık

yani İslâm kültüründe bu bereket dediğimiz kavram mantıkla izah edilmeyen Allah'ın vermesiyle, siz doğru bir şey yaptığınızı vermesiyle, yol açmasıyla oluşan bir şeydir.

Siz bir iyi bir şeye yönelirsiniz, iyi bir şey yaparsınız. Beklenmedik yerden eksik olan şey tamamlanır. Allah bereketini verdi, çocuk rızıkıyla gelir derler. Bu bir nevi böyle dünyaya, o matematiğe biraz meydan okuyan bir tavidir.

Mekanik sınırlar içinde kalmayan içinde umut da barındıran bir tavidir. O yüzden bereket kavramı İslâmî kültürün güçlü kavramlarından biridir. Evlilik içinde evlilik geçimi içinde çocuk için kullanılmak da çok yerli yerindedir.

► **İslâm'dan ve örfümüzden gelen geleneksel kodlarla eski zamanların aile kültürünü günümüze nasıl uyarlayabiliriz?**

» Geleneksel kodlar büyük bir değişime uğradı, uğramaya devam ediyor. Büyük aile küçüldü, çekirdek aileden de daha küçülme

Aile bir kurumdan öte, hayatı anlamlı kılan bir bağıdır. Hem duygusal bir liman hem de sosyal dayanışmanın en doğal zeminidir.

oldu. Tek başına bir hanede yaşayan insan sayısı arttı. Bu aslında bir yönüyle bir yalnızlaşmak, atomize olmak demektir.

Geleneksel yapılarda ise aile fertlerinin birbirlerine daha yakın ilişkisi beklenirdi. Modern dünyanın işleyişi, konutların büyüklüğü, yüksek konutlar olmuş olması, bahçelerin olmaması gibi faktörler aslında o büyük aile türlerini artık biraz zor kılıyor. Ama modern dönemde yeniden yeni bir formatla, diyelim ki bağları devam ettirmek, anne babalarla, kardeşlerle, çocuklarla, bu niyetle örülen yeni modeller oluşturulabilir.

Yani yakın görüşme, gidip gelme, gözetme, yatılı kalabilme birbirinden. Ama modern dönemin ihtiyaçlarına giderek yeni insan anlayışıyla bir denge içinde yani bu muhtemelen ne eski geleneksel gibi ne tamamen modern toplumun getirdiği bir batılı gibi bir şey değil. İkisinin de ötesinde başka bir dengede aranabilir. Bu denge- nin üretilmesi gerekir.

► **Şefkatin ve sevginin hâkim olduğu bir ev ortamı çocuğun dünyasını nasıl şekillendirir? Bu ortamın uzun vadeli ruhsal etkileri nelerdir?**

» Yani benim meslek hayatım boyunca otuz yıldır çocukluğu zor geçen erişkinlerle çalışıyorum. Çocuklukta zorluk yaşayan, travmatik yaşantı yaşayan, ihmal edilen veya diyelim ki kötülüğe uğramış veya diyelim ki birtakım zorluklar yaşamış doğal haliyle çocuklarla çalışıyorum. Şimdi o yüzden de kötülüğün, şiddetin, ihmalin, aldırma- zlığın yalnız başına bırakmanın olumsuz sonuçlarını çok net olarak klinik olarak görüyoruz.

İnsanın ruh hâlinde kalıcı etkilere yol açıyor. Ama bunun tersi evde eğer şefkat, sevgi gibi olumlu şeyler hâkimse dayanışma, bağ, bağlılık hâkimse bu çocukta kalıcı olarak hem dünyaya hem kendine karşı hem dünyaya karşı hem de başka insanlara karşı olumlu bir bakışa yol açıyor.

Bizim için mesela çocukluk çağı travmalarının en sık görülen şekli aile içinde çatışmaların olduğu hâldir. Bu anlamda nasıl bireylerin tansiyonu varsa aslında evlerinde bir tansiyonu, psikolojik tansiyonu vardır. Bu tansiyon sürekli bir çatışma, kavga, dövüş, gürültülü ise çocuk bundan olumsuz etkiler.

Ama bu evin tansiyonu makul, sorun olmaması anlamında değil ama ►►

içeride bir iletişim var. Konuşulabiliyor, duygular ifade edilebiliyor. Sorunlar ele alınabiliyor. Hata varsa düzeltilebiliyor. Bir etkileşim var, bir koruma var. Temelde şefkat ve sevgi var ise ufak sorunlar büyük şeye dönmüyor. Bu ise çocuğu oldukça olumlu hâle getiriyor. Pozitif anlar oluşturmaya sebep oluyor.

► **Ailede sevgi, saygı ve merhamet üzerine inşa edilen bir dil hem çocuk hem yetişkinler için nasıl bir mânevî kalkan olur?**

» Şimdi aile içindeki iletişim dilinin nasıl olması, nasıl olduğu çocukları da eşleri de etkiler. Negatif olan şey diyelim ki aşırı bir eleştirinin olduğu bir aile kültürü.

Fertler karakterlerine saldırının olduğu bir aile kültüründe hem eşler hem çocuklar olumsuz etkilenir. Kıyaslanmanın olduğu, bunun insan ruhu için zehirleyici olduğunu biliyoruz. İşte dayının oğlu senden iyi, teyzenin kızı bak şöyle yapıyor, sen şöyle yapamadın. Sen beceriksizsin gibi çocuğun kıyaslanması veya eşlerin diyelim ki karakterine olarak saldırı veya diyelim ki sanki yokmuş gibi çocuklar yokmuş gibi eş yokmuş gibi duvar ördüğünüz, onları yok saydığınız, uzun küsmelerin olduğu, duygusal kopuşlarla uzaklaşmanın olduğu bir hâl veya hiçbir sorunu üzerinize almıyorsanız, sürekli bir savunmayla mesajın alınmadığı, derdinin dinlenilmediği bir yer olumsuz bir iletişim ortamıdır.

Ama onun yerine kişilerin kendini ifade edebildiği, görüşlerini ortaya koyabildiği duygularını söyleyebildiği, haklı haksızlığa çok fazla bakmadan dinlenebildikleri, kabul edebildikleri ama aynı zamanda karşılıklı, olumlu geri bildiriminde verilebildiği sorunlara karşı tartıştığı ama birbirlerinden vazgeçmediği, temel bakış açısının sorunlarla

mücadele ama birbirinden vazgeçmeden aynı takımda olduğunu bilerek o anlamda sahiplenici bir dille, birbirinden vazgeçmeden olan bir dille olan bir iletişim atmosferi aileye iyi gelir.

► **Ailede sofrâ kültürünün önemi nedir? Birlikte yemek yemenin, dua ve şükürün paylaşılmasını nasıl yorumlarsınız?**

» Ailede sofrâ kültürü en önemli rutinlerden biridir. Bizim aile genelinde sabah ve akşam yemekleri, arkasından da olan çay meyve sohbetleri, bir araya gelmenin en önemli rutinleridir.

Rutin çok önemlidir. Yani bir rutin yemek kültürü, bir rutin aktivitedir aslında. Aile fertlerinin bir araya gelmesini sağlar. O yüzden de altın kıymetindedir ailenin beraber bir eylem yapmasını, beraber muhabbet ederek yemek yemesini bir aile birliği, aile iletişimi için oldukça olumludur.

Bunu bozacak her şeyden uzak durulmalıdır. Diyelim ki telefonlar uzakta tutulmalıdır, ekran uzakta tutulmalıdır. Bir nevi yemek ve çay saatleri ailenin bir araya geldiği bir muhabbet saatidir, etkinlik saatidir. Aynı zamanda ailenin duası da aileyle verilen nimetler ve ailece bu nimetleri paylaşabilmenin şükürünü ifade etmekte insanı mânevî alanda da güçlendirerek aileyi mânevî açıdan da birbirine bağlar.

► **Aile içinde istişare ve birlikte karar alma hangi güven ve dayanışma duygusunu pekiştirir?**

» Çift terapilerinde bizim gördüğümüz en önemli sorunlardan birisi güç mücadelesidir. Güç mücadelesinin özü şudur, kimin dediği olacak. Eşler kendi düdüklarini ötürmek için mücadele içinde olurlar. O yüzden de böyle bir sert bilek güreşi hâlini yaşarlar. Sanki uyum

» Prof. Dr. Medaim Yanık

Aile, sadece geçmişin hatırası değil; geleceğin umudu, bugünün emanetidir. Onu ihmal etmek, nesillerin ruhunu ihmal etmektir.

sağladıklarında hatta bir yenilmiş pehlivan gibi hissedeceklerini düşünürler.

Hâlbuki bu bir tarafın karar alması değerine zorla karar dayatması iyi bir iletişim kültürü değildir. İslâmî kültürle de uygun bir şey değildir. Onun yerine meseleyi istişare etmek bir müzakere kültürü yapmak karşılıklı derdini anlatıp dinleyerek bir ortak nokta bulma kültürünün gelişmesi evlilik için çok önemlidir. Ayrıca çocukların da böyle bir yeteneği kazanması gerekir.

Herkesin fikrini söylediği, diğerlerinin fikrinin dinlendiği bir müzakere süreci bir istişare sürecinden son-

Evliliğin bereketi sadece eşlere değil, tüm topluma yayılan bir iyiliktir. Bu bereket, inançla, emekle ve istişareyle korunur, büyütülür.

ra beraber ortak karar alma veya kararın en azından alınırken ki süreçlerine katılma, aile olmayı güçlendiren bir şeydir. Diğer şekli ise bir iç savaş gibidir, bir iç mücadele gibidir. Hem eşlere hem çocuklara büyük zarar verir.

► **Ailede oyun, seyahat, küçük gelenekler ve ritüeller çocuklar için nasıl bir aidiyet ve sevinç kaynağıdır? Bu tür alışkanlıklar uzun vadede hangi duygusal bağları güçlendirir?**

» Çocuk yetiştirmede bizim en önemli kriterimiz çocukları travmatik yaşantılara, ihmale maruz bırakmamak. Aynı zamanda çocuğun hatırlayabileceği pozitif anılar biriktirmektir. Yani bu bir ana avcılığı değil ama doğal olarak yapıp ettiğiniz güçlü yaşantılar bu belli zamanlarda oluşur. Sürekli değil.

İnsan beyni sürekli olarak bir pozitifte kalmaz. Ama diyelim ki bir bayram günü, işte bayram ritüelleri, aileyle yapılan bir piknik aktivitesi, aileyle oynanan bir oyun yapılan beraber bir seyahat, bunlar otuz yıl sonra hatırlanabilecek, video gibi hatırlanabilecek hafızalara yol açar.

İşte bu türden böyle aynı etkinlikleri, hafızalara kazanacak aynı

etkinlikleri hem bireylere iyi gelir hem aile bağlarını, bağlanmayı güçlendirir. Aile kültürünü geliştirir.

► **Aile içi eğitimde merhamet ve muhabbetin yeri nedir? Bir ebeveyn olarak sizce bu eğitim hangi yöntem ve üslupla verirse kalıcı olur?**

» Aile içinde muhabbet oldukça önemli bir meseledir. Mesela biz mutlu evliliğin yedi özelliğini sayarken özelliklerden bir tanesi eşlerin muhabbeti olarak sayarız. Yani beraber aktivite yapma, beraber konuşabilme miktarı. Arkadaşlık olarak da tanımlarız bunu.

Eşler baş başa kaldıklarında veya ailece seyahat ettiklerinde veya ailece yemeklerde ne kadar muhabbet edebiliyorlarsa, günü pay-

laşabiliyorsa birbirlerinden görüş alışverişi veya sıradan muhabbetleri beraber yapabiliyorsa bu aile hem eşlere hem çocuklara iyi gelen ailenin toplam psikolojisini de iyi gelen bir meseledir. O yüzden muhabbet edebilme bir aile için hayati bir meseledir. O yüzden bir aileye muhabbeti bol olan bir aile veya muhabbeti bol olan eşler aileyi veya kişileri bekleyecek zorluklara karşı da koruyucu ve dayanıklı yaparlar.

► **Günümüzde hızla değişen toplumsal yapıda aileyi güçlü tutmak için ebeveynlerin hangi temel sorumluluklara odaklanması gerekir?**

» Modern toplum aileyi zora sokan bir yapıda. Yaşamın ritmi çok hızlı. Herkesi küçük birimler olmaya itiyor. Gündelik hayatın sosyal ekonomik zorlukları var. Kişileri bir takım haz araçları için ekran başına itiyor. Bireysel aktiviteleri itiyor. O yüzden de aileyi korumak istiyorsak aktif bir tutum almamız lazım. Yani aile ve çocuklar meselesinde eş ilişkileri meselesinde temel metafor bahçe metaforudur.

Nasıl bahçeyi kendi hâline bırakırsak büyümeyse, gelişmezse hatta solarsa, kurursa, çürürse aileye de

bir emek verilmelidir. Özellikle babaların, annelerin, temel sorumlu büyüklerin aileyi korumak ve geliştirmekle ilgili bir farkındalığı olması lazım.

O yüzden aile okuryazarlığı, eş okuryazarlığı dediğimiz bir şey olması lazım. Bununla ilgili bir kafa yorması, bununla ilgili bir bakış açısına bir felsefeye sahip olma çabası için de olması gerekir. Bunun yolu yani ailede iletişimi olumlu tutmak ailede dayanışma kültürünü geliştirmek gerekir. İyi insan olmak gerekir çünkü en temel şey budur. Sorunlara karşı dinleyici ve çözüm-cü olabilmek. Ekonomik olarak çaba göstererek aşırı harcamalardan değil ama ekonomik fedakârlık yaparak birbirini desteklemek, aile olmayı güçlendiren bir meseledir.

► **Evliliğin bereketi sadece bireyler için değil, toplum için de büyük bir kazançtır. Sizce bu bereketi korumak ve güçlendirmek için neler yapmalıyız?**

» Eğer aileyi korumak istiyorsanız benim önerim üç alanda bir şeylerin yapılması gerekir. Bir devlet düzeyinde sosyal politikalar anlamında aileyi koruyacak, aileyi destekleyecek sosyal ekonomik önlemler alınması lazım. Tabi devletlerin gücü yettiği kadar.

Örneğin diyelim ki fakirlik, aşırı fakirlik aileyi bozan bir şeydir. Ailelerin makul imkânlarla ulaşabilmesi aşırı bir ekonomik zorluk altında kalmaması aileyi koruyan en önemli faktörlerden bir tanesidir. Makul ekonomik ihtiyaçların, sosyal ihtiyaçların barınma ihtiyaçların, yiyecek ihtiyaçların, eğitim ihtiyaçların sağlık ihtiyaçlarının giderilebileceği bir sosyal devlet hâli diyelim ki doğuran bir kadına yardımcı olabilecek işte kreş gibi annelik yardımları gibi meseleler birinci yapılabacak sosyal devlet uygulamalarıdır.

İkinci husus, zihniyetle ilgili müdahalelerdir. Zihniyetle ilgili müdahaleler de bir nevi ailenin, aileyi kıymetli bulan zihniyet anlayışlarıdır. Aile içinde adalet, çocukların korunması, ailenin dayanışması, evliliğe karşı olumlu bakışları arttıracak bir zihniyete yönelik seslenmelerdir.

Üçüncü husus ise evliliği, evlilik çiftleri bir nevi eş olma, eş seçimi, aile ve çocuk konusunda eğitime tabi tutmak ve bunu yaygınlaştırmaktır. Bunun için evlilik öncesi eğitimler, evliliği güçlendirme eğitim ve anne babalık eğitimleri yapılması gerekir.

Örneğin benim "*Evlilik Öncesi İçin Kim Kimle Evlenirse Mutlu Olur?*" diye bir kitabım ve eğitim programım var. Mutlu Evliliklerin Yedi Özelliği diye bir bu eşlerin mutluluğunu veya ilişkisini geliştirmeye yönelik bir kitabım ve programım var.

Ayrıca çocuk yetiştirmeye ilgili çocuk yetiştirirken travmatik yanırlar geliştiren doğrularla ilgili bir eğitim ve bir kitabım var. Bu, bu mantıkla yapıldı. Aileyi okuryazarlık oranını arttırmak, aile okuryazarlığı oranını arttırmak. Ailede aile olurken ve aileyi sürdürürken birtakım beceriler kazanmaktır. Bunlar için kitap okuma, biraz atölyelere katılmak gibi bir yaklaşım aslında bir nevi evliliği güçlendirebilir.

► **Gençler için evlilik sürecinin anlamını nasıl yeniden inşa edebiliriz? Aile kurmayı teşvik eden hangi adımlar daha sağlıklı sonuç verir?**

» Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de evlilik, ilk evlenme yaşlarının giderek yükselmesi ki Türkiye'de erkekler için 27'nin üzerine gitmeye, erkek kadınlar için 25'i aşmaya başladı. Aslında bu hızlı bir yükselmedir. Üniversite

te mezunlarında bu oranlar biraz daha yüksek.

Bir nevi aile kurulma yaşı giderek gecikiyor. Bunun birkaç nedeni var. Çok bir neden var. Tek bir nedenle izah edilemez. İnsanların eğitim yaşlarının uzamış olması. Bir aile kuracak ekonomik imkâna, büyük ailelerin destekleyecek imkâna sahip olmaması. Gençlerin de bunu hemen kolay elde edememesi. Ancak uzun bir kariyerden sonra elde edebilmesi.

Kariyerleri tamamladıktan sonra evlenmeye ilgili bir anlayışın olması. Eşi illa kendisinin bulması, anne babaların bu konuda görevden kaçınması, toplumun da bu görevden kaçınması, ideal şartlarının oluşmasından sonra evlenme gibi meseleler evliliğin yaşını geciktiriyor. Bir de evliliğe verilen değer de azalan bir şey duygusal ihtiyaçlar dışındaki bütün ihtiyaçları işte yemeğinizi dışarıdan yapıp, bulaşığınızı işte çamaşırınızı yanındaki kuru temizlemeciye verip işte kız kardeşinizle dışarıda vakit geçirebilir bir anlayışı yaptığınız zaman evlilikte yatırım gerekmiyor gibi.

O yüzden bir de bu evliliğin kıymeti, o dayanışma, yakınlık hâlinin bir nevi pozitif bir imajının kurulması gerekiyor. Tabii o fiziksel insanların yuva kurabileceği ekonomik imkânları da kavuşması gerekiyor ki bunun kolaylaştırılması hem zihniyet düzeyinde insanların bunu ya-

Aile, sadece aynı çatı altında yaşamak değil; aynı kalpte çoğalmaktır.

Sevgiyle kurulan bir yuva, nesillere yön veren bir okul olur. Aile, zamanın aşındıramadığı en sağlam bağıdır.

pabilmeye cesaretlendirmesi ama bir yandan da bunlara ulaşabilmekle ilgili yeni bir sosyoekonomik düzene ihtiyacımız var. Bunlarda köklü değişimi hem zihniyet düzeyinde hem yapısal meseleler değişimi olmadıkça da bu yükselme devam edecek gibi gözüküyor.

► **Gazze gibi zor coğrafyalarda bile aileyi koruma mücadelesi veren insanlara bakarak, sizce ailenin önemi ve direnci hakkında neler söylenebilir?**

» Ailenin dokuz canı vardır kediler gibi derler. Modern dünyada zor şartlarda aile değişime uğrasa bile en fazla hâlâ değişime dirençli yapı ailedir. Yeni formlarda kendini yeniden üretiyor gibi düşünüyorum. Tamamen ortadan kaybolmuyor.

Hâlâ hem ihtiyaçlarımızın karşılanmasında hem psikolojik bağlanma ile ilgili duygusal ihtiyaçlarımızın karşılanmasında aile en güçlü dayanışma birimi olduğu için dünyanın her tarafında aile dayanışması esastır.

Yani bu Gazze için de geçerli, İstanbul için de geçerli, Mekke için New York için de geçerlidir. Aile hâlâ temel birim ve olmaya bence devam edecek. Yara alsa bile kendini yeni formlarda üretecek. En dişelenmemiz gereken şeyler var.

Ama bir yandan da ailenin kendini devam ettirmenin yolunu bulacağı kanaatindeyim.

► **Sizce iyi bir aile nasıl bir "örnek zaman çizelgesi" ile yaşar? Aileyi güçlü kılan bu rutinler nelerdir?**

» Yani ailede rutinler dediğimiz bir zaman akışının uyumlu olması dediğimiz mesele önemlidir. Şimdi zaman uyumu dediğimiz şey sabah beraber uyanma kahvaltı, evden çıkış saatleri, eve giriş saatleri ve uyku, uyuma şeyinin eşlerin, özellikle eşlerin, çocukların ve ailenin benzer bir rutinde birbirine uyumlu olması gerekir.

Bunun tersi nedir? Koca sabah işe gider, kadın kalkmaz, göndermez. Terside mümkündür. İkisi, diyelim ki çocuklar okula gider, anne kalkıp eşlik etmez, baba eşlik etmez. Akşam yemekler herkes kendi başına kendi odasında tek kendi tabaklarında ayrı zamanlarda yer. Herkes yatağa farklı zamanlarda girer çünkü herkesin kendi ince bir eğlence aktivitesi vardır. Bu işte ailenin rutini bozar, buna zaman uyumsuzluğu denir.

İdeal şey de uyanmada da kahvaltıda da evden ayrılıştaki da eve gelişte de uyumda da böyle mutlak bir kural şeklinde olmayan ama kabaca böyle bir harmoni, bir ritim, bir sanki beraber müzik yapan kişilerin uyumu gibi bir uyum olması beklenir.

Mekanik bir düzen olmasa bile bir harmonik düzen olması gerekir. Bu bir rutin de meselesidir de aynı zamanda. Zaman açısından uyumsuz akan ailelerde aynı zamanda bir rutin düzeni de bozukluğu vardır. O yüzden iyi bir ailenin bir müzik korosu gibi birbiriyle uyuşan bir zaman akışları vardır.

► **Son olarak ne söylemek istersiniz?**

» Söyleyeceğim en önemli şey ailenin değişimi sloganla değişmez. Zihniyete belki bir müdahale edebilir ama çok daha yapısal değişimlere ihtiyacımız var. Aileyle ilgili en önemli şeylerden biri de aileyle ilişkilerde modern psikolojinin veya iletişimin getirdiği aile okur yazarlığı birikim elde etmek lazım.

Bunun için de vakıfların, derneklerin bir hoca çağırıp seminerle onu dinlemeleri yerine, çünkü seminerde gelen konuk uzman aktif, diğerleri pasiftir. Bir nevi her cemaatin, her topluluğun bir aileyi iyileştirme, geliştirmeye ilgili bir atölye müfredatı oluşturup kendi fertlerine bunu böyle bir beceri kazanacak şekilde diyelim ki bir günlük, iki günlük, altı saatlik, on saatlik bir atölye çalışması şeklinde sunma alışkanlığına geçmemiz lazım. Yani bu seminer ve vaaz kültüründen atölye ve beceri kazanma kültürüne dönmemiz lazım.

Çünkü birtakım becerilerin kazanılması aileyi koruyor. Bu beceri eksikleri de aileye kötü geliyor. Travmatik ortamların oluşmasına neden oluyor. O yüzden seminer kültüründen atölye kültürüne geçmek lazım. ●

** İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Ruh sağlığı ve hastalıkları, çocukluk çağı travmaları, dissosiyatif bozukluklar ve aile-evilik ilişkileri üzerine uzmanlaşmış, toplum ruh sağlığı gibi alanlarda görev almıştır. İbn Haldun Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi olup özel muayenehanesinde çalışmaktadır.*

Birlikte yaşamak değil, birlikte yol almak aileyi güçlü kılar.

KETEBE

KLASİK DÖNEM OSMANLI TOPLUMUNDA KADININ DURUMU VE AİLE YAPISINA BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN *

18. yüzyılın sonlarında İstanbul'da bulunan Lady Elizabeth Craven'in Osmanlı'da kadın-erkek ilişkileri hakkındaki izlenimlerini aktardığı notlarının arasında *Osmanlı kadar kadınların hür ve her türlü aşağılanmadan uzak olduğu bir ülke asla görmedim* şeklinde ifadelerinin yer alması Türk toplumunda diğer uygarlıklara kıyasla kadının ne denli önemli ve güçlü

bir yer tuttuğunu göstermektedir. Gerçekten de bakıldığında gerek Türklerin kadim örflerinden getirdikleri özellikleri gerekse inançları gereği tarihlerinin her döneminde kadın, sosyal hayat içinde istisna bir yere sahip olmuştu. Tarih boyunca Türk kadını sadece ev işleri ile ilgilenen ve çocukların bakımını üstlenen bir pozisyonda asla olmadı. İslâmiyet'in doğuşuyla birlik-

te kadın, toplumsal hayatta daha önemli bir konuma yükselmiştir. Osmanlı Devleti de İslâm hukukunu esas alan bir yönetim anlayışına sahip olduğu için, kadınlara verilen değer oldukça yüksektir. Her ne kadar evin lideri vasfı erkeğe verilmiş olsa da, kadına daha önemli bir sorumluluk yüklenmiştir: erkeğin hayat arkadaşı ve yaveri olmak. ▶▶

Osmanlı toplumunda nikâhtan sonra eşler belirli sorumluluklar üstlenirdi. Evli kadınların, eşleri evde yokken yabancı birini eve almamaları, eşlerinin bilgisi dışında evden ayrılmamaları, kocalarının maddî varlıklarını ve namuslarını korumaları beklenirdi. İslâm'a göre, erkeklerin eşlerine yüklediği sorumluluklar makul ve yapılabilir düzeyde olmalı, kadınlar da bu sorumlulukları yerine getirmeliydi. Kadının oldukça güçlü bir konumda olduğu bu toplum yapısı içerisinde kuşkusuz aile yapısı da güçlü bir alt yapıya sahip bir konumda olduğu gibi toplumun şekillenmesinde de önemli misyonları üstlenmiş bir kurumdu. Osmanlı Devleti, kuruluşundan yıkılışına dek evlilik kurumunu desteklemiş, bunu toplum ahlâkının korunması açısından vazgeçilmez görmüştür. Zira sağlam bir toplumun temel yapı taşı ailedir. Osmanlı ailesi, kimliğini İslâm dini ve Türk örf ve adetlerinden almıştır. Osmanlı aileleri çocuklarına büyük bir sevgi ve özenle yaklaşırdı. Onlara Allah'ın bir lütfu gözüyle bakılır, bu bakış açısı çocukların ileride birer anne baba olacakları ve soyun devamını sağlayacakları bilinciyle şekillendirilirdi. Çocuğun eğitim süreci doğumdan itibaren başlar, bu eğitimi ise çoğunlukla anne üstlenirdi. Anne, sadece bir bakım veren değil, aynı zamanda karakter eğitiminin ve dinî terbiyenin ilk öğreticisi konumundaydı.

Osmanlı Devleti'nde genellikle çekirdek aile yerine geniş aile yapısı hâkimdi. Bu durumun temel sebepleri arasında tarımsal üretim, kışlık erzak hazırlığı, tarladaki işlerin paylaşılması ve dış etkenlerden korunma gibi pratik ihtiyaçlar yer almaktadır. Aile üyeleri birlikte yaşar, evlerdeki odalar veya avlu çevresinde inşa edilen küçük yapılar farklı bireyler için ayrılırdı. Çocukların terbiyesi çoğu zaman büyükkan-

neler ve büyükbabalar tarafından verilirdi. Bu sayede hem kuşaklar arası bağ kuvvetlenir hem de kültürel aktarım sağlanmış olurdu. Ancak İstanbul, Selanik ve İzmir gibi büyük şehirlerde bu yapı farklılık gösterirdi. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren bu şehirlerde çekirdek aile yapısı daha yaygın hâle gelmiştir. Bu değişimde sanayileşme, iş olanaklarının artması ve sosyal

Osmanlı toplumunda nikâhtan sonra eşler belirli sorumluluklar üstlenirdi. Evli kadınların, eşleri evde yokken yabancı birini eve almamaları, eşlerinin bilgisi dışında evden ayrılmamaları, kocalarının maddî varlıklarını ve namuslarını korumaları beklenirdi.

imkânların çeşitlenmesi gibi faktörler etkili olmuştur. Göç alan bu şehirlerde nüfus hızla artarken, aile yapısı da bu yeni yaşam koşullarına göre şekillenmiştir.

Osmanlı Aile Yapısında Çocuk ve Evlilik Üzerine Veriler

Osmanlı toplumunda çocukların yetiştirilmesinde sadece aile değil mahallede yaşayan bireyler de önemli rol oynardı. Mahalle kültü-

rü, çocukların sosyal hayata uyum sağlamasında etkili bir ortam sunardı. Doğru davranışlarda bulunan çocuklar mahalle sakinleri tarafından övülür ve teşvik edilirken, hatalı davranışlar sergileyen çocuklar nazikçe uyarılır, bu davranışları tekrar etmemeleri sağlanmaya çalışılırdı. Bu yapı, çocukların sosyal sorumluluk ve toplumsal saygı bilinciyle büyümelerine katkı sağlardı. Osmanlı ailesi üzerine yapılan araştırmalarda, çocuk sayıları ve aile yapısıyla ilgili verilere ulaşmak için genellikle tereke kayıtları kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kayıtlar, bireylerin medeni hâlleri, çocuk sayıları ve miras ilişkileri hakkında önemli bilgiler sunar. Osmanlı klasik dönemini teşkil eden 17. yüzyıl İstanbul'una ait şer'iyye sicillerinin verdiği bilgilerden hareketle Osmanlı toplumunda aile ile ilgili veriler üzerinden bir örneklem alınacak olursa 17. yüzyıl İstanbul'unda kaydedildiği 376 Müslüman erkekten:

- 268'i evli,
- 65'i bekâr,
- 40'ı evlenip boşanmış,
- 3'ü ise bulûğ çağına erişmemiş çocuk yaştadır.

Bu veriler, evli erkek oranının bekâr erkeklere göre oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, Osmanlı ailelerinin erkek çocuklarını erken yaşta evlendirme eğiliminde olduklarını ve bunun temelinde zinanın önüne geçme anlayışının bulunduğunu ortaya koyar.

Benzer şekilde 140 Müslüman kadının:

- 102'si evli,
- 26'si hiç evlenmemiş,
- 10'u boşanmış,
- 2'si çocuk yaştadır.

“
Osmanlı Devleti'nde genellikle çekirdek aile yerine geniş aile yapısı hâkimdi. Aile üyeleri birlikte yaşar, evlerdeki odalar veya avlu çevresinde inşa edilen küçük yapılar farklı bireyler için ayrılırdı.
”

Görüldüğü üzere tıpkı erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da evli olanlar çoğunluktadır. Bu da erken evliliklerin toplumun genelinde yaygın bir uygulama olduğunu gösterir. Gayrimüslim nüfusla ilgili veriler ise şu şekildedir:

- 32 gayrimüslim erkek evli,
- 13'ü bekâr,
- 24'ü boşanmış;
- 7 gayrimüslim kadın evli,
- 2'si bekâr,
- 4'ü boşanmıştır.

Tüm belgeler incelendiğinde hem Müslüman hem gayrimüslim bireyler arasında evli kişilerin sayısı diğer kategorilere kıyasla daha fazladır. Çok eşlilik verilerine göre 268 evli Müslüman erkekten:

- 246'sı (%91,8) tek ešli,
- 20'si iki ešli,
- 2'si üç ešli.

Bu da göstermektedir ki 17. yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda (1606-1691 arası) yaygın olan evlilik modeli tek eşliliğdir. Çok eşlilik sadece %8,2

oranında görülmektedir. Gayrimüslim erkeklerde ise çok eşliliğe rastlanmamaktadır. Çocuk sahibi olma oranlarına bakıldığında:

- 376 Müslüman erkekten 241'inin çocuğu varken,
- 135'inin çocuğu yoktur.

Bu veriler, çocuk sahibi erkeklerin oranının daha yüksek olduğunu ortaya koyar.

Mirasçılık bilgilerine göre:

- 13 Müslüman erkeğin mirasçısı %3,4 oranla babası,
- 43'ünün mirasçısı %11,4 ile annesi,
- 73'ünün ise %19,4 oranla kardeşidir.

Bu durum, Osmanlı toplumunda annelere, babalara kıyasla daha fazla mirasçılık görevi verildiğini göstermektedir. Kadınlara ait verilere göre:

- 140 Müslüman kadından 67'sinin çocuğu bulunmakta,
- 73'ünün ise çocuğu bulunmamaktadır.

Bu da kadınlar arasında çocuk sahibi olanların sayısının, çocuğu olmayanlardan daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler, erken evliliklerin yaygın olduğu Osmanlı toplumunda doğurganlık oranlarının bireysel koşullara bağlı olarak değişiklik gösterdiğini düşündürmektedir.

Osmanlı Toplumunda Miras, Evlilik ve Aile Yapısına Dair İstatistikî Veriler

Osmanlı toplumunda miras paylaşımı, sadece aile ilişkileri açısından değil, aynı zamanda dönemin sosyal yapısını anlamak açısından da önemli veriler sunmaktadır. Yapılan araştırmalarda şer'iyye sicilleri ve tereke kayıtlarından elde edilen bulgular, Müslüman ve gayrimüslim bireylerin evlilik, çocuk sahibi olma ve miras durumlarına dair önemli ipuçları vermektedir.

Müslüman Kadınların Miras Durumu:

140 Müslüman kadından:

- 15'inin (%10,7) mirasçısı babası,
- 46'sının (%32,8) mirasçısı annesi, ▶▶▶

■ 27'sinin (%19,2) mirasçısı kardeşi olmuştur.

Bu veriler, Müslüman erkeklerde olduğu gibi kadınlar açısından da annelerin mirasçı olarak daha sık tercih edildiğini göstermektedir.

Gayrimüslim Erkeklerin Durumu:

69 gayrimüslim erkekten:

- 32'si evli,
- 24'ü boşanmış,
- 13'ü hiç evlenmemiştir.

Bu erkeklerden:

- 1'inin (%1,4) mirasçısı babası,
- 6'sının (%8,6) mirasçısı annesi,
- 21'inin (%30,42) mirasçısı kardeşidir.

Bu veriler, çocuğu olan gayrimüslim erkeklerin sayısının çocuğu olmayanlardan fazla olduğunu göstermektedir.

Gayrimüslim Kadınların Durumu:

13 gayrimüslim kadından:

- 7'si evli,
- 4'ü boşanmış,
- 2'si hiç evlenmemiştir.

Bu kadınlardan 9'u çocuk sahibi iken 4'ü değildir. Miras verilerine göre:

- 2'sinin (%15,3) mirasçısı babası,
- 2'sinin (%15,3) annesi,
- 1'inin (%7,6) kardeşidir.

Nikâh ve Çocuk Sahipliği

Tüm veriler ışığında, vefat etmeden önce:

- Nikâhli ve çocuğu olan birey sayısı: 290,
- Nikâhli ama çocuğu olmayan birey sayısı: 119'dur.

Aile sayısı olarak bakıldığında:

- Çocuğu olan Müslüman aile sayısı: 258
- Çocuğu olan gayrimüslim aile sayısı: 32
- Çocuğu olmayan Müslüman aile sayısı: 112
- Çocuğu olmayan gayrimüslim aile sayısı: 7'dir.

Diğer Mirasçılar

- 376 Müslüman erkekten 99'unun,
- 140 Müslüman kadından 58'inin,
- 69 gayrimüslim erkekten 6'sının,
- 13 gayrimüslim kadından 3'ünün mirasçısı "diğer mirasçılar" kategorisindedir.

Diğer mirasçılar, kişinin eşi veya çocukları dışında kalan, büyük dede, nine, amca, hala gibi daha uzak akrabalarıdır. Ayrıca bu gruba, azat edilmiş kölenin sahibi ve beytümâl (devlet hazinesi) de dahildir.

Belgelere göre:

- 57 Müslüman'ın mirası beytümâlde,
- 10 esirin mirası sahiplerine intikal etmiştir.

Doğmamış Çocukların Miras Hakkı

Bazı kayıtlarda vefat eden erkeklerin eşlerinin hamile olduğu belirtilmiştir. Toplamda 4 erkek, vefat ettiğinde eşi hamileydi ve doğmamış çocuklarının miras hakkı tanınmıştır. Bu durum, İslâm aile hukukunun doğmamış çocuğun da miras hakkını tanıdığına dair önemli bir göstergedir.

“

Osmanlı toplumunda çocukların yetiştirilmesinde sadece aile değil mahallede yaşayan bireyler de önemli rol oynardı. Mahalle kültürü, çocukların sosyal hayata uyum sağlamasında etkili bir ortam sunardı.

”

Çok Eşlilik Durumu

İslâm hukukuna göre erkekler dört kadınla evlenebilse de Osmanlı kayıtlarında bu sayıyı geçen vakalara da rastlanmıştır. Şer'iyeye sicillerine göre:

- 22 erkek çok eşlidir:
- 20'si iki kadınla,
- 2'si üç kadınla evlenmiştir.

Ancak bu erkeklerden 5'i çocuk sahibi olamamıştır.

Şer'iyeye sicillerinde Osmanlı Müslüman erkeklerinin toplumsal rütbeleri de yer almaktadır. Bu unvanlar arasında: Ağa, Beşe, Bey, Çavuş, Çelebi, Efendi, el-Hac, es-Seyyid ve Reis gibi rütbelere bulunmaktadır. Bu bilgiler, farklı sosyal statüdeki bireylerin aile yaşamlarına dair karşılaştırmalı veriler elde edilmesine imkân tanımaktadır. Ancak her sicil kaydında bu rütbelere yer verilmemiştir. Osmanlı toplumunda bireylerin sosyal konumu yalnızca

“

Osmanlı toplumunda miras paylaşımı, sadece aile ilişkileri açısından değil, aynı zamanda dönemin sosyal yapısını anlamak açısından da önemli veriler sunmaktadır.

”

mesleki görevleriyle değil taşıdıkları unvanlar (sıfatlar/rütbelere) ile de belirlenmekteydi. Bu unvanlar, bireyin toplumsal statüsünü, eğitim düzeyini, dinî saygınlığını ya da askerî görevini yansıttığı gibi aile hayatına ve miras ilişkilerine

de doğrudan yansımıştır. Şer'iyeye sicillerine yansıyan bilgiler, bu unvanların toplumsal karşılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Rütbeye sahip kişiler arasında tek eşlilik yaygındır; çok eşlilik sınırlı sayıda örnekte görülmektedir. Çocuk sahibi olma oranı genel olarak yüksektir; özellikle eğitilmiş veya dindar sayılan (efendi, el-hac) unvan sahiplerinde çocuk sahibi olma oranı daha fazladır. Mirasçı olarak en sık görülen kişiler anne ve kardeşlerdir. Babaların mirasçı olması görece daha az rastlanan bir durumdur. Rütbe ve sosyal statü, kişinin evlilik sayısını, çocuk sahibi olma oranını ve miras ilişkilerini doğrudan etkilemiştir.

Sadece 17. yüzyıl İstanbul'una aite birkaç şer'iyeye sicil kaydından hareketle ortaya çıkan durumun hemen hemen Osmanlı toplumunun farklı bütün muhitlerinde ve imparatorluğun tüm tarihi boyunca aynı şekilde seyrettiği hatta aynı inanç ve kültürün tesirinde şekillendiğinden dolayı Osmanlı öncesi Müslüman Türk devletlerinde de aynı durumun tezahür ettiği rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla bu verilerden hareketle rahatlıkla söylenebilir ki Osmanlı Devleti kurulduğu ilk andan itibaren aile kurumunun varlığına büyük önem vermiştir. Bu sebeple yapılacak olan evlilikler devlet tarafından desteklenmiş ve boşanmalara pek de sıcak bakılmamıştır. Osmanlı imparatorluğu, yalnızca siyasî ve askerî başarılarıyla değil aynı zamanda toplumsal yapısıyla da dikkat çeken bir medeniyettir. Bu toplumsal yapının en temel unsurlarından biri ise aile kurumudur. Osmanlı ailesinde roller net biçimde tanımlanmıştı. Baba genellikle ailenin reisi ve ekonomik sorumluluğunu taşıyan kişi olarak görülürken, anne ise hem çocukların eğitimi hem de evin düzeninden sorumluydu. Bu görev payla-

şımı, dönemin toplumsal yapısına uygun olarak şekillenmişti. Ancak bu hiyerarşik yapı, zannedildiği gibi baskıcı değil, karşılıklı saygıya dayalı bir düzeni barındırıyordu. Osmanlı ailesinde kadın, sadece evin hizmetçisi ya da çocuk bakıcısı olarak değil, aileyi bir arada tutan temel unsur olarak görülürdü. Kadınların eğitimine önem verilmiş, pek çok kadının iyi derecede Arapça ve Farsça bildiği, edebi ve dinî metinleri okuyabildiği bilinmektedir. Aynı zamanda Osmanlı toplumunda kadının sosyal hayata katılımı da vakıflar aracılığıyla sağlanmış, kadınlar birçok hayır kurumunun kurucusu ve yöneticisi olmuşlardır. Osmanlı'da aile bireylerin huzuru koruduğu kadar toplumun düzenini sağlamak için de vazgeçilmez bir kurumdu. Ailede verilen ahlâkî eğitim sayesinde bireyler topluma hazır hâle gelir, gelenek ve görenekler nesilden nesile aktarılırdı. Aile, devletin resmî eğitim kurumlarının erişemediği yerlerde bile ahlâkî bir mektep görevi üstlenirdi. Ailelerinde, tüm bireyler üretim sürecine katılırdı. Çocuklar, babalarının mesleğini öğrenir, kadınlar ev ekonomisine destek olurdu. Bu dayanışmacı ekonomi, aileyi hem kendi içinde güçlü kılar hem de toplumsal refaha katkı sağlardı. Aile, bireyin ilk dinî eğitimi aldığı yerdir. Namaz, oruç, ahlâk, dürüstlük gibi değerler ailede öğrenilir, cami ve medrese gibi kurumlarda pekiştirilirdi. Osmanlı'da aileler, çocuklarına küçük yaşlardan itibaren Kur'an eğitimi verir, peygamber sevgisini aşılar ve dinî değerlerle yoğrulmuş bir hayat tarzını öğretirdi. Bu mânevî eğitim, bireyin karakterinin oluşmasında belirleyici rol oynardı. Osmanlı ailesinde dayanışma en temel ilkelerden biriydi. Büyükler küçüklere kol kanat gererken, küçüklere de büyüklere saygıda kusur etmezdi. Maddî sıkıntı yaşayan aile bireyelerine yardım edilmesi, yalnız

kalan akrabalara sahip çıkılması doğal bir görev olarak kabul edilirdi. Bu anlayış, toplumsal dayanışmanın temelini oluştururdu. Aile içinde saygı esas alınırdı. Çocuklar, büyüklerine hürmetle davranır, evlatlar anne-babaya minnet duyar,

Osmanlı ailesi, hem bireylerin huzurunu ve ahlâkî gelişimini sağlayan hem de toplumun düzenini ayakta tutan bir yapı olarak önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun aile yapısı, sadece bir toplumsal düzenin parçası değil, aynı zamanda bir medeniyet inşa aracıdır. Bu yapı; bireylerin ahlâkî, mânevî ve sosyal gelişimini sağlayan, toplumun istikrarını ve refahını besleyen güçlü bir kurumdur.

ebeveynler de çocuklarına şefkatle yaklaşırdı. “*Cennet annelerin ayakları altındadır*” hadisi gereği, özellikle annelere verilen değer, toplumsal bir kural hâline gelmişti. Bu da aile içi huzurun temel kaynağını oluşturuyordu.

Sonuç olarak, Osmanlı ailesi, hem bireylerin huzurunu ve ahlâkî gelişimini sağlayan hem de toplu-

mun düzenini ayakta tutan bir yapı olarak önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun aile yapısı, sadece bir toplumsal düzenin parçası değil, aynı zamanda bir medeniyet inşa aracıdır. Bu yapı; bireylerin ahlâkî, mânevî ve sosyal gelişimini sağlayan, toplumun istikrarını ve refahını besleyen güçlü bir kurumdur. Saygı, sevgi, merhamet, sorumluluk ve yardımlaşma gibi değerlerle şekillenen Osmanlı ailesi, hem geçmişte bir imparatorluğu ayakta tutmuş hem de günümüz insanına rehberlik edecek zenginlikte bir örnek sunmuştur. Bu nedenle Osmanlı aile yapısı, sadece tarihsel bir konu değil, aynı zamanda evrensel bir insanlık değeridir. ●

*Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde akademisyen.

Kaynaklar

- 1- Akkaya, M. (2010). XVII. Yüzyıl Çeyreğinde Üsküdar. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- 2- Akköy, Yıldız, 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2021.
- 3- İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H.1027/M. 1618), C.13, s.94, Hüküm No: 63, Orijinal Metin No:(6 a-5 Arapça)
- 4- İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, C. 13, Hüküm No: 30, Orijinal Metin No: (3a-, Arapça)
- 5- İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, C. 13, s. 104, Orijinal Metin No: (8a-, Arapça)
- İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, C. 13, s. 383, Hüküm No: 569, Orijinal Metin No:(66 a-5, Arapça)
- 6- İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, C.13, s. 362, Hüküm No: 531, Orijinal Metin No: 61b-4, Arapça)
- 7- Kara, T. (2014). III. Ahmed Devrinde İstanbul'da Sosyal ve Kültürel Hayat. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Kaynak, R. (2010). XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Üsküdar'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- 8- Ortaylı, İlber. Osmanlı Toplumunda Aile. İstanbul: Timaş, 17. Basım,2018. Ortaylı, İlber. Son İmparatorluk Osmanlı. İstanbul: Timaş, 26.Basım,2019.
- 9- Özkaya, Yücel. XVIII.Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Şirin, Veli. Ana Hatlarıyla Siyasi-Kültürel Osmanlı Tarihi. İstanbul: Pozitif, 2020.

AİLEYE KUR'ÂNÎ BAKIŞ

“ Meral GÜNEL *

A ile yeryüzü hikâyemizin zaman ötesi kahramanı. Tarihin örgütlenmiş en eski yapısı. Ku'rân-ı Kerîm'in şahitliğine göre insanlık serüveni Hz. Âdem (as) ve Hz. Havvâ'nın (as) yaratılmasıyla ve kurdukları aileyle biçimlenmeye başlar: *“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan Rabb'inize itaatsizlikten sakının.”* (Nisâ, 4/1) Bu yaratılışta eş zamanlılıktan anlaşılır ki ailenin temelini oluşturan kadın ve erkek birbirinin mütemmim cüzüdür, biri olmadan diğeri eksik kalır. İlâhi takdire göre aynı özden yaratılan iki kader ortağı, erkek ve kadın, Rabb'in emrine muhatap olmada, kullukta, denenmede be-

“

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan Rabb'inize itaatsizlikten sakının.”
(Nisâ Sûresi, 4/1)

”

raber yürüyecekler, kendilerinden sonra gelecek olanlar için varoluşun, düşüşün, yeniden kalkışın hikâyesini birlikte yazacaklardır.

Öyle de oldu. Aile hayatı nesiller boyu devam ederek süreklilik kazandı. Artık biliyoruz ki basit yaşam biçimli topluluklardan karmaşık yapıllı modern toplumlara kadar ailenin olmadığı bir sosyal düzen hiçbir zaman tutunamamıştır.

Dünyadaki yaşamın aile hâlinde başlaması evlilik ve aile hayatındaki fitrî yöne dikkatimizi çeker. Ünsiyete yazgılı insan için yalnızlık sıra dışıdır. *“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun* ▶▶

varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.” (Rûm, 30/21) âyetinde “eşler” olarak tercüme edilen ezvac (tekili zevc / zevce) Kur’ân’da, var oluşları birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan bütün varlık kategorilerindeki çiftlerden söz edilirken kullanılır ve müfessirlere göre bu âyette nikâh ile birbirine helal olan erkek ve kadın eş olarak anlaşılır. Yine âyette ailenin en önemli dayanağı olarak sunulan meveddet ve rahmet, yani sevgi, dostluk, merhamet aile birliğini kurmanın ve korumanın birincil şartı gibidir. Ezcümlle aile, yalnızlığı giderecek, birlikte huzur ve sakinet bulunacak, hayata neşve katacak, mahremiyet ve güven ihtiyacını giderecek asude limandır, en azından öyle olmalıdır.

Aile, insanın fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını ilk fark ettiği ve ilk karşıladığı membadır. Yapısı ve işlevi bakımından alternatifi yoktur. Toplumlar için aileyi vazgeçilmez kılan; sahip olduğu koruyucu, önleyici, destekleyici ve eğitici gücüdür. Ait olma, sevme sevilme ihtiyaçlarımızı koşulsuz giderebileceğimiz, olduğumuz gibi kabullenileceğimiz yer aile ocağıdır.

Aile, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi misyonuyla, sosyokültürel kimliğin ve değerlerin topluma kazandırılmasında, tarihsel ve toplumsal bilincin aktarılmasında birey ve toplum arasında bir köprü vazifesi üstlenir. Bu yönüyle aile toplumun temel yapı taşıdır. Canlı bir organizmayı oluşturan hücreler gibi barındırdığı özellikler ile toplumların kaderini belirler. Hücreler sağlıklı ise beden sağlıklı demektir ve hücrelerdeki bozulma bedenin işleyişini nasıl olumsuz etkilerse toplum da ailenin bozulmasıyla dengesini kaybeder, kaosa sürüklenir.

“

Aile, insanın fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını ilk fark ettiği ve ilk karşıladığı membadır. Yapısı ve işlevi bakımından alternatifi yoktur.

”

Aile ve aile hayatı Kur’ân’ın en çok önem verdiği ve en detaylı olarak ele aldığı konuların başında gelir. Ailenin kurulması, mehir, evlilik hayatı, evlilikte cinsellik, evliliğin gayesi, aile hayatındaki zorluklar, bu zorlukların aşılması için alınacak tedbirler, evliliğin semeresi çocuk, çocukların bakımı, eğitimi ve hakları, hamilelik, süt, emzirme, eşler arasındaki haklar, anne babaya saygı, ailede şiddetli geçimsizlik, geçimsizliğin boşanma ile sonuçlanması, boşanma ve sonrası ile ilgili konular gibi aile hayatını doğrudan ilgilendiren meseleler kadar etraflıca anlatılan başka konu yoktur. Bu durumun bize öğrettiği şey ilk insanı bir aile içine yaratan Rabb’imizin, toplum hayatının akışı içerisinde çeşitli savrulmalara maruz kalma tehlikesi daima canlı olan aile hayatının sağlıklı bir zeminde inşa edilmesi, korunması ve güçlendirilmesini murâd ettiğiidir.

Kur’ân-ı Kerîm’deki peygamber kıssaları, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da müminlere sağlam bir yol haritası sunar. Öyle ki bu harita ile Kur’ân ve sünnet perspektifinden, görece tamamen dünyevi ve fakat dayanağı bakımından ilâhi bir zemine dayalı aile

hayatını farklı cepheleriyle tefekkür edebilir, kendi şartlarımız içinde yeniden kurgulayabiliriz. Değişirebileceğimiz bakış açıları sayesinde kendimize, ailemize daha geniş çerçeveden bakabilir, ilâhi rızanın nerede olduğuna odaklanabiliriz.

Aile, kelime olarak bir kimsenin eşi, akrabası, ev halkı, aynı gaye için çalışan insanların hepsi anlamında kullanılan bir kelime. Bu şekliyle Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemekle birlikte aile anlamında kullanılan kelimeler 34 sûrede 73 âyette yer alır.

Arapça kökenli olan aile kelimesi “avl / ayl” kelimelerine dayandırılır. Bu da “haktan ayrılmak, terazinin eksik ya da fazla tartması, bir şeyin birine ağır gelmesi, destek ve dayanak” anlamına gelir. Dolayısıyla Türkçedeki anlamıyla bir yakınlığı olduğu pek söylenemezse de “avl” kelimesinin taşıdığı “destek ve dayanak” anlamının karı-koca arasındaki dayanışmayı çağrıştırdığı düşünülebilir. “Aile” sözcüğü bu yönüyle insana her an muhtaç olduğunu hatırlatan bir kelimedir... “Rabb’in seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi?” (Duha, 93/8) âyetinin anlamla-

rından biri de aile sıcaklığına, aile içindeki korunmuşluğa işaret eder. Zenginliğin aile içinde saklı olduğunu anlatır.

Kur'ân-ı Kerîm'de aile, üsre, ehl ve âl kelimeleriyle ifade edilir. Üsre, aslında köken olarak "zırh" demektir. Aile de tıpkı korunaklı bir zırh gibi insanı maddî ve mânevî bakımdan dış dünyadan gelecek olumsuzluklara karşı korumasından dolayı bu ismi almış olsa gerek. Türkçede kullandığımız mânada aile için ise en çok "ehl" tabiri kullanılır. "Eş, zevce, aile, akraba, halk, mensubiyet" anlamlarına gelen "Ehl" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de 127 yerde geçer ve daha çok kan bağına dayanan bir yakınlığı ifade etmek için daha çok çekirdek aileyi ve aile içi meseleleri anlatmakta kullanılır. "âl" kavramı ise "kavim, yandaş, aile efradı, akrabalar, soy sop" gibi daha geniş mânada ve çoğunlukla peygamberler için (âl-i yakûb, âl-i lut...) kullanılır.

Kur'ân-ı Kerîm'de karı ve koca için ise zevc (Bakara 2/35, 102, 230; Nisâ 4/1, 20; Zümer 39/6; Mücâdele 58/1), ikisini ifade etmek için zevceyn (Necm 53/45; Kıyâmet 75/39), çoğul sigasıyla ezvac (Bakara 2/25, 232, 234, 240) kelimeleri

kullanılır. Yukarıda da geçtiği gibi zevc / zevce tabiri çift, çiftin teki anlamına gelir ve 'tamamlama ve dayanma'yı hatırlatır.

İslâm'da insanların aile kurmaları (evlilik) muhtelif âyet ve hadislerle teşvik edilmiştir. Çünkü aile hem kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin devamı için bir vesile, hem de kişiyi dince günah sayılan çeşitli kötülüklerden alıkoyan bir vasıta. İnsanı haramdan koruması bakımından nikâh bir ibadet çeşidi olarak gören alimlerimiz olduğu gibi aile hayatını sürdürür-

netimi uygulamazsa benden değildir. Evleniniz, ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim." (İbn Mâce, "Nikâh", 1) hadislerinde Peygamber Efendimiz'in (sav) evlenmeye ve çoğalmaya teşviki, aile kurmanın, çocuk yetiştirmenin ferdi ve toplumu koruyan geleceğe dönük tarafını ifade eder. Kendini haramdan, sağlıklı ve meşru yolla koruyan insan eğri büğrü, fitrata ters bir hayata meyletmez. Sağlıklı aileler üzerinden gerçekleşecek demografik üstünlük ulusal ve uluslararası siyasette belirleyici rol oynar.

Kur'ân-ı Kerîm, toplumda bekârların evlendirilmesini teşvik etmiş, "Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." (Nûr 24/32) âyetiyle âkil insanların toplumda inisiyatif olarak öne geçmesini, bu konuda elini taşın altına koymasını istemiştir. Âyetten anlaşıldığına göre evlilik konusunda maddî kaygıların bertaraf edilmesi, bu konunun Allah'ın himayesinde olduğuna inanılması gerekir. Toplum hayatında etki ve yetki sahibi kimseler evliliği kolaylaştırıcı maddî desteği sağlamak kadar evlilik ve aile hayatına bakışın sıhhati konusunda da gayret göstermek zorundadır. Şükür ve kanaatin karaborsaya düştüğü, kaygı ve endişenin zirveye yerleştiği günümüzde bu konu, üzerinde hem düşünmeyi hem de pratik, somut adımlar atmayı gerektirecek önemi taşıyor.

Kur'ân, evliliği sağlam bir sözleşme olarak kabul eder. Nisâ sûresi 21. âyette evlilik akdi "kavlên ğaliza" ağır söz, sağlam söz olarak tanımlanır: "Hem, siz eşlerinizle birleşmiş ve onlar da sizden sağlam bir söz almış iken, onu nasıl (geri) alırsı-

Aile, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi misyonuyla, sosyokültürel kimliğin ve değerlerin topluma kazandırılmasında, tarihsel ve toplumsal bilincin aktarılmasında birey ve toplum arasında bir köprü vazifesi üstlenir.

ken tarafların kuşanması beklenen muhabbet, merhamet, sabır, kanaat, şükür, diğerkâmlık gibi erdemlerin aynı zamanda mânevî tekâmülün vesilesi olduğu da ifade edilir.

"Ey genç topluluğu! Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur..." (Buhari, "Nikâh", 3; Müslim, "Nikâh", 1) **"Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sün-**

nız?” Evet, evlilik bir sözdür, sözleşmedir, akittir, anlaşmadır. Herhangi bir problem olduğunda öncelikle bu sözün, anlaşmanın ve büyük sorumluluğun hatırlanması gerekir. Aile olmak, üzüntüde ve sevinçte, varlıkta ve darlıkta bir ve beraber olmayı, hayatın zorluklarına ve geçim sıkıntılarına beraber göğüs germeyi gerektirir. Aile kurmak nispeten kolaydır; aile kalmak ise karşılıklı emek ister. Adalet ve merhametle bezeli bir yuva için bu sağlam sözün hakkını vermek, aile efradını Allah'ın bir emaneti olarak görmek ve bu emanete riayet etmeye çalışmak gerekir. Bu, karı kocanın her birine düşen bir sorumluluktur. Bu nedenle evliliğe karar verme aşamasında duygusal bir heyecana kapılmak yerine akıllıca düşünmek, araştırıp soruşturmak gerekir. Aile sorumluluğunu taşıyacak, bu “sağlam söz”ün anlamını kavrayacak olgunluğa sahip olmayanlarla kurulacak bir yuva hayal kırıklığına götürebilir. Aile birliği, birbirine ülfet edebilecek, ortak duygu ve ülkü birliği olan, sonradan sorun çıkarmayacak şekilde bir denkleğin bulunduğu zeminde gerçekleşirse huzur ve sekinet kaynağı olur.

Evlilik kararı almada en önemli hususlardan biri de rızadır. *“...Hoşunuza giden kadınlarla evlenin...”* (Nisâ 4/3) âyeti evlilik hayatına ilk adımın atılırken gönül hoşnutluğuna bakılmasına işaret eder. Kur'an, zorla evlendirmeye, istemediği ve tanımadığı biriyle evlendirmeye iyi bakmaz. *“Kötü kadınlar, kötü erkekler; kötü erkekler de kötü kadınlara, temiz kadınlar temiz erkekler, temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır.”* (Nûr 24/26) buyruğu tarafların ahlâkî açıdan da denk olması gerektiğine işaret eder.

Kur'an, evlenecek eşlerin itikadi ve fikrî uyumuna da dikkat çeker:

“İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle kadınlarınızı evlendirmeyin.” (Bakara 2/221) İnanç, fikir, kültür, dil, örf, adet ve gelenek birliği... aileyi ayakta tutan önemli unsurlardır. İnanç ve değer anlayışımız dünyamızı anlamlandırır, zevklerimiz, kararlarımız ve seçimlerimizi doğrudan belirler. Ortak duygu ve düşünceye sahip olmak aile birliğini kuvvetlendirir, bir arada yaşamayı, birlikte karar ve tavır almayı kolaylaştırır.

**Aile ve aile hayatı
Kur'an'ın en çok
önem verdiği ve
en detaylı olarak
ele aldığı konuların
başında gelir.**

Nasıl bir hayat düzeni kurulacağı, para yönetimi, aile büyükleri ve akrabalarla ilişkiler, çocukların eğitiminde öncelik verilecek hususlar gibi doğrudan pratik yaşamla ilgili hususlarda aynı hassasiyeti taşıyan eşlerin uyumu evi yuva hâline getirir. Ortak heyecan ve kaygılar sayesinde aynı ufka beraber bakabilme becerisi gelişir.

Kur'an-ı Kerim'in muhteviyatında önemli yeri olan kıssalarda peygamberlerin hayatlarından sunulan kesitlerle müminlere kendi hayatları için bazı örnekler sunularak mesajlar verilir. Bu necip hayatların izini takip edenler, kimileyin bir probleminin çözümünü görürer

kimileyin kendisini bir dostla dertleşiyor zanneder. Mesela bir yuva kurma isteğinde olan gence Hz. Mûsâ'nın, Şuayb'ın (as) kızı ile evlenme süreci çok şey anlatabilir. Büyük bir çaresizlik ve yalnızlık içindeki genç Mûsâ, acizyet içindeki hâlini öncelikle Rabb'ine arz ederek O'nun yardımını ve himayesini istemişti. Durumundaki belirsizlik, ümitsizlik ve güvensizlik her şeye rağmen onu etrafında yapılan haksız muameleye karşı durmaktan alıkoyamamış, Şuayb'ın (as) kızlarına yardım ederek sorunlarının kendisini kitlemesine izin vermemişti. Yine yüce ahlâkı nedeniyle genç kızların durumundan faydalanmaya kalkmamış, aç gözlü ve fırsatçı davranmamış, iffetini korumaya çalışan genç kızların güvenini suistimal etmemişti. Kızların ölçülü, iffetli ve akıllı davranışları da genç Mûsâ üzerinde etkili olmuştu. Ortak değerlere sahip olma ve evlilik öncesi dikkate alınması gerekenler konusunda okunduğunda bu kıssa önemli mesajlar verebilir okuyucusuna.

Aile hayatı bir bakıma sorumluluk ahlâkımızın test edildiği bir mekteptir. Kur'an'a göre insanın en temel sorumluluğu rabbine karşı olandır. Sonra sıra kendisine gelir. Kendini yanlıştan koruyamayan kimsenin başkasına faydası olmaz. Uçak yolculuklarında emniyet tedbirleri anlatılırken tehlike anında maskenin önce kendine takılması kuralı boşuna değil. *“Ey iman edenler, Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.”* (Tahrîm 66/6) emrini veren Rabb'imiz, insanın ailesi için bir şeyler yapmaya, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeye kendisinden başlaması gerektiğini hatırlatıyor.

Aile birlikteliğinin devamı tarafların evliliği sürdürme konusundaki

istekleri ve gayretlerine bağlıdır. Efendimiz'in *"Rabb'inin senin üzerinde hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Şu hâlde her hak sahibine hakkını ver."* (Buhârî "Savm", 51) buyruğuna riayet edilerek sürdürülen bir aile hayatı huzur kaynağıdır. Ancak yine de arada pürüzler yaşanabilir, fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Eşler arasında ya da ebeveyn-çocuk arasında farklı nedenlerle gelişebilecek böyle bir durumda atılacak ilk adım iyi ve yapıcı niyet taşımak olmalı. Tek başına iyi niyet yetmez elbet. Doğru bir usulle yaklaşılmalı mesele giderek büyür. İyilik ve sulh amacıyla problemi ele almak kişiyi adalete ve iyilikleri görmeye, şükretmeye sevk eder: *"Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur."* (Nisâ 4/19)

Evlilik hayatı sürprizlerle doludur, son derece dinamiklidir. Bu dinamizm, hayatın değişime açık olması herkesi etkiler. Şartlar değişir, biz

“

İslâm'da insanların aile kurmaları (evlilik) muhtelif âyet ve hadislerle teşvik edilmiştir.

”

değişiriz, toplum ve hayat değişir. Bu değişimler bazen sancılı olur. Bir de bakarız ki kendi yetiştirdiğimiz çocuğumuzu tanıyamıyor, yılları birlikte devirdiğimiz eşimizi anlayamıyoruz. Bizimle birebir örtüşen ahlâkî tutuma, aynı heyecan ve duygulara, aynı tavır ve yatkınlıklara sahip olmayan insanlarla örülmüş etrafımız. Tam bu noktada bizimle olan ama aslında biz olmayan eş ve çocuklar, anne-babayla bir hayatı sürdürme becerimiz sınanmaya başlar. Ne yapacağız? Dışlayacak mıyız? Umursamayacak mıyız? Yok mu sayacağız? Fiziki yahut psikolojik şiddete mi baş vuracağız? Yoksa?

Hz. Yakup'un (as), Hz. Yûsuf'a (as) yaptıkları kötülüğü bile bile, diğer oğullarıyla beraber yıllarını geçirmesi, onları dışlamadan, şahsiyetlerini, karakterlerini rencide edecek söz ve davranışta bulunmadan bunu yapabilmesi, üzerinde çokça düşünmeye değer. Kendi trajedisine yenilerini yüklemeyen, her şeyin farkında olup bunu ifşa etmeden, başa kakmadan durumu yönetebilmek aile birliğini korumada, özellikle ebeveynlerle çocuk ve gençler arasındaki sancılı ilişkilerde önemli bir bakış açısı sunar. Kaybetmek, elden ve gözden çıkarmak kolay, elde ve kalpte tutmak zordur. Dışlamak ve uzaklaştırmak geri dönülmez kayıplara neden

olabilir. Özellikle günümüzde aile ve evden uzaklaş(tır)mak, bunu avları için mükemmel bir fırsat olarak gören kötü niyetlilerin ekmeğine yağ sürmekten başka anlama gelmez. Unutmayalım, her baba oğul ilişkisi Lokman (as) ve oğlu, Hz. İbrahim (as) ve oğlu gibi olmayabilir, sorun bu değil. Sorun, bizden farklı düşünen ve yaşayan birinci derece yakınlarımızla ilişkilerimizi nasıl yürüteceğimize.

Aynı evi ve hayatı paylaşmak, farklı karakterlerde yaratılan insanların ortak bir hayatı paylaşması her zaman kolay olmaz. Zaman zaman sesi yükselen çatırtılar aileyi birliğini etkiler. Hak ve sorumluluk dengesinin avarı bozulabilir. Ülfet yorulur, anlaşmazlıklar yol ayrımına sürükler. Geri dönüşü olmayacak kararlar vermek zorunda kalabiliriz. Durum kendi arzu ve gayretimizle toparlanamayacak bir hâle geldiğinde de Hz. Nûh'un oğlunu, Hz. Lût'un ailesini bıraktığı gibi muhatabı, arkaya dönüp bakmadan bırakabilmek de gerekir. Sonuna kadar her şeyi yönlendirmeye çalışmak, insanın sonuç hakkında fazla iddialı olması Rabb'imizin gayretine dokunabilir. Belli yaşa gelmiş, kararlarında ısrarla yanlışı seçmeye devam edenlere yapabileceğimiz bir şeyin olmadığını kabul etmek her şeyden önce kulluğumuzun gereğidir. Hiddâyet Allah'tandır. Kendisi istemedikçe Allah'ın insanı zorlamadığı bir hususta bizim ısrar etmemiz yakışık almaz, hatta daha kötüsü, kendimizi böyle bir imtihana layık görmemek gibi gizli bir kibir işareti olabilir, aman dikkat! Hayatın ve ölümün, sahip olduğumuzu var saydığımız şeylerin birer imtihan vesilesi olduğunu, insanlık ve kulluk ayarımızın bu imtihan anlarında ortaya çıktığını unutmayalım.

Aile hayatı da imtihan vesilelerimiz arasındadır; bu imtihan az olur, ▶▶

çok olur, kısa sürer ya da uzun sürer, fark etmez. Her halükârda bizi derinden etkiler. Hiç problem olmamasını beklemek gerçeklik algımızın bozulduğunun işaretidir. Sorunlarla nasıl mücadele ettiğimiz, hatta mücadele edip etmediğimizdir önemli olan. Dinimiz ise konuyu biraz daha geriden ele almamız gerektiğini öğretir yani daha problem ortaya çıkmadan, önleyici tedbirler almayı teklif eder. Bu nedenle eş seçiminde dikkate alınması gerekenler konusunda uyarılarda bulunarak mümine yol gösterir. Aile hayatında adalet ve sorumluluk duygusuna yönlendirir. Bu nedenle nikâh, talak, nafaka, miras, mehir, hisimlik, sıhriyet, velâyet, mülkiyet gibi aile hukukunu doğrudan ilgilendiren meseleler fıkıh ilminde/İslâm hukukunda önemli yer tutar. Bu kurallar gerek sorun çıkmasını önleme gerekse çıkan sorunları çözüme kavuşturma gibi çift yönlü fonksiyona sahiptir ve kaynağını öncelikle Kur'ân ve Sünnetten alır.

Evlilikte sıkıntılar baş gösterince, öncelikle eşler arasında düzeltmeye çalışmak en doğrusu. *“Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden yahut yüz çevirmesinden endişe ederse aralarında bir uzlaşmaya varmalarında onlara günah yoktur ve sulh daha hayırlıdır.”* (Nisâ, 4/128) Problemler esnasında kişi bazen hakkaniyet duygusundan uzaklaşabilir, duygularının etkisinde kalarak sonradan pişman olacağı şeyler düşünüp konuşabilir. Bu yüzden hassasiyetle yaklaşım olabildiğince başkalarına söylenmemelidir. Dert bir iken dedikoduya mahal verecek paylaşımlar bu derdi ikiye, üçe çıkarmaya sebep olabilir. Ancak kendi sınırlarımızı zorlayan meselelerde de hakkı tavsiye edeceğine inandığımız ehil ve hâkim insanlarla konuşmak bize iyi gelebilir, bunu da atlamamak lazımdır. Bir diğerine şifa vesilesi olacak

dertleşmeler insana farklı perspektif kazandırabilir ve şeytana hedef olmaktan korur. Kur'ân-ı Kerîm'de de ortaya çıkan uyuşmazlığın eşler arasında çözülmesi, bu mümkün olmazsa iki tarafın ailelerinden seçilecek birer hakeme havale edilmesi (Nisâ 4/35) başvurulması gereken usul olarak önerilir.

Hayatın kendi ritmi içinde bizim planlarımız ve hayallerimiz kendine yer bulamayabilir bazen ve işler tersine dönebilir. Bazen baştan aldığımız kararlarda şu veya bu

İyi insan olmadan iyi aile olmak, iyi kul olmadan da iyi insan olmak mümkün değil.

şekilde yanılabiliriz bazen de süreç içinde fikirlerimizde değişiklikler olabilir. İyi niyet ve temennilerle başlayan yolculuk bazen yorucu hâle gelebilir. Sağlıklı, adalet, sevgi ve merhametin tüm ilişkilerde belirleyici olduğu aile hayali yerini herkesi yıpratıcı bir aileye bırakabilir. İnsan fitratını bütün hükümlerinde dikkate alan İslâm, belirli şartlarla aile birliğinin bozulmasına müsaade eder. Her ne kadar helaller arasında Allah'ın hoşlanmadığı şey (Ebû Dâvûd, “Talak”, 3) olarak zikredilse de keyfi ve istismar şeklinde olmayan boşama, aile fertlerinin selameti için bazen daha uygun seçenek olabilir. Unutmayalım ki evliliği içkin oldu-

ğu değerinden mahrum etmek kadar aşırı kutsamak da doğru değil. Zira işlevselliğini yitirmiş bir aile, maddî/mânevî zulmün gölgesinde, kendini var kılamayan dolayısıyla mutsuz ve tatminsiz insanlar üretir. Gelenek ve örfün baskısıyla dinin müsaade ettiği bir konuda insanlara alan açmamak eşlerin ve çocukların daha fazla yara almasına, maddî/mânevî kayıplara, telafi edilemeyecek durumlara neden olur.

Evlilik hayatında bir diğerini şefkat ve saygı kollarıyla kuşatmayı öneren *“Onlar, size örtüdüler, siz de onlara örtüsünüz.”* (Bakara 2/187) âyeti, yol ayrımının kaçınılmaz olduğu durumlarda da bir ahlâk önerisi olarak okunabilir. Adalet ve saygı çerçevesinde gerçekleşen bir boşanma birbirlerine zarar verecek derecede huzursuz bir ailenin devamından daha hayırlıdır belki. Böyle durumda Rabb'imiz ayrılığı bir ceza, bir musibet, fakirlik ya da bedbahtlık olarak görmez, şiddetli geçimsizlik içinde bulunan eşlere ayrılmaları hâlinde rızık endişesi taşımamalarını, Allah'ın lütfunun geniş olduğunu hatırlatır. *“Eğer ayrılırlarsa, Allah bol lütf ve nimetiyle onların her birini zengin kılar (başkalarına muhtaç bırakmaz). Allah lütfu geniş olandır.”* (Nisâ 4/130) Boşanma sırasında da güzel günlerin hatırına iyilik ve güzellikle, ikramda bulunarak gönül olarak ayrılmayı emreder (Bakara, 2/237).

İyi insan olmadan iyi aile olmak, iyi kul olmadan da iyi insan olmak mümkün değil. Toplumda yaşadığımız sorunlar hakkında düşünürken çözüm için başlanılacak yer iyi kul olmaya çalışmak, Kur'ân ve sünnetin sesine kulak vermektir vesselam. ●

* TDV İstanbul Kadın ve Gençlik Koordinatörü.

ZAMAN ÇİZELGESİ VE İNSANIN SERENCAMI

Nevin MERİÇ *

H z. Peygamberimiz'in (sav), sağlık ve zamanı dünya hayatında insana sunulan en önemli nimetlerden olarak tanımlar. Ve insan zaaflarından dolayı ikisinin de kıymetini hakkettiği ölçülerde bilmez. Dünyanın düzenlenişi, hayatın akışı, ibadetler zamana dair göstergelerdir ve insan-zaman ilişkisini gündelik hayata dahil ederek normalleştirir. Kur'ân-ı Kerim gündüzü çalışma, geceyi de dinlenme olarak tanımlarken hayat-zaman ilişkisine dair bir düzenleme getirmektedir. İbadetleri hem gündüze hem de geceye şamil kılarak, insan-zaman ilişkisine

dair döngünün biteviliğine dikkat çeker. Bu anlamda zaman insan için çizgisel değil döngüsel bir durumu ifade eder.

Gündelik Hayatın Düzenlenişinde Zaman

Gündelik hayat insanın günü ve gecesini kapsayan bir zaman diliminde yaptığını eylemler bütünüdür. Bu anlamda vaktin nasıl düzenlendiği, nerelerde, nasıl geçirdiği gibi soruların cevabını alacağımız eylemleri içerir. Her iş, bir vakitle mümkün olduğundan aynı zamanda gündelik hayat-zaman ilişkisini bize verir. Burada vakti geçirmek

kadar, kaliteli geçirmek ve mümkün olduğu kadar farklı eylemlerde rol almak önemlidir. Mesela bir Müslüman olarak, gün içinde ibadet, ev işleri, dışarı işleri, ziyaret, ticaret derken insanın kafasını kaşıyacak vakti olmadığı görülür. Oysa iyi bir planlamayla bu işlere vakit bulduğu gibi kendi özel alanını ilgilendiren el sanatları, güzel sanatlar, yürümek, sosyalleşmek gibi durumlara da kolaylıkla zaman ayırır. Rahmetli Süheyl Ünver Hoca da 'insanın bir işi bir de meşgalesi' olmalı derken de insan zaman ilişkisinin psikolojiyi de içeren muhtevasına dikkat çekmiştir. ▶▶

Sadece işler arasında sıkışan insanı bu atmosferden kurtararak rahatlatacak ve yeniden başlamasına imkân verecek alan meşgaledir. Bu anlamda her bir birey kendine de zaman ayırmalı ve kaliteli geçirmelidir. Sosyal medyada geçirilen zaman ziyandır. Meşgale genellikle el becerisi olarak düşünülmalıdır. Kişinin işi harici yaptığı sanatsal faaliyetleri onu hem sosyalleştirir hem de rutin iş yükünün stresini alır. Bunu gerçekleştirebilmek de zaman yönetimini doğru yapmakla mümkündür. Bu anlamda gündelik hayatın düzenlenişi iş (ev veya çalışma hayatı) kadar meşgalelere de imkân verecek şekilde düzenlenirse hem zaman-ış ilişkisi hem de zaman-insan psikolojisi doğru inşa edilmiş olur. Bir diğer ifadeyle örnek aile zaman çizelgesinde çocuktan büyüklere kadar meşgalelere illaki olmalıdır. Meşgaleler insanın mutluluğu için de vazgeçilmezdir. Mutlu olan insan da çevresini güzelleştirir, huzuru sağlar.

Peki hem ev işi hem de çalışma hayatına sıkışan insan meşgale için nasıl vakit bulacak? Diye soracak olursanız burada zamanın düzenlenişi karşımıza çıkar.

Gündelik Hayat ve Zaman Çizelgesi

Gündelik hayatı emek-zaman ilişkisi açısından düzenlemeye çalıştığımızda bazı önemli başlıklarımız olduğu görülür. Bu başlıklardan bazıları şu şekildedir:

Çalışma/İş: İnsan için dünya hayatının sermayesi emektir. Emegi sayesinde insan hem dünyasını güzelleştirir hem de âhret hayatını kazanır. Emegini sarfederken yaptığı işin mahiyeti önemlidir. Helal işlerde, yardım ve güzelleştirmede emek zayi olmaz. Bununla birlikte zaruret durumlarında zaruret hâli gidene kadar her türlü iş de müm-

“

Her iş, bir vakitle mümkün olduğundan aynı zamanda gündelik hayat-zaman ilişkisini bize verir. Burada vakti geçirmek kadar, kaliteli geçirmek ve mümkün olduğu kadar farklı eylemlerde rol almak önemlidir.

”

kündür. Ev işleri genellikle rutinleştiği için insan açısından sıkıcı görülebilir ama bu işleri yaparken araya konulan kısa dinlenme molaları-ibadet, Kur'an okuma, bir iki tanıdığı arama eylemleri- hem işin rutinliğini giderir hem de insanın sıkılması önler. Güne dair olmazsa olmaz işler günün ilk vakitlerinde yapılarak geri kalan zamanı insanın kendi özel alanına ayırması mümkündür. Bununla birlikte yapısal özellikler de önemlidir. Kişinin hızlı veya yavaş olması iş performansı açısından önemli bir kriterdir. İnsan bu özelliğini de merkeze alarak işlerini ve zamanını ona göre ayarlamalıdır. Bu anlamda insan ister evde ister dışarıda çalışsın zamanını verimli ve kaliteli kullanmak durumundadır. Çünkü emeğin içinde yer aldığı alan, zamandır. Emek-zaman ilişkisi doğrudan bir ilişkidir ve karşılıklı olarak birbirini besler. Zamanını iyi işlere teksif etmekle emrolunan insan için bu durum emeğin kapsama alanını da ifade eder.

Dinlenme: İnsan biyolojik varlık olduğu için çalışma yanında din-

lenmesi de gerekmektedir. Öncelikle dinlenme bomboş oturma değildir. Sünnete dinlenme bir işten başka işe geçmek olarak tanımlanır. Beynin yapısı da böyledir. Bir diğer ifadeyle beyin her daim çalışmaya programlanmıştır ve hiç yorulmaz. Günümüzde popüler olan 'beyin çürümesi' beyni çalıştırmak yerine alışkanlık ve seyretme/pasif durumların gündelik hayatımızda çoğalması ile mümkündür. Uzun saatler televizyon izlemek, sosyal medyada gezinmek, beyni olumsuz etkiler. Dinlenme iş ilişkisi aktif işten pasif işe geçiş şeklinde düşünülmelidir. Beyni yoran işlerden insanı aynı zamanda hem sakinleştiren hem de eylemde bulunmasına fırsat vererek, onore eden bir duruma geçme gibi düşünülebilir. Mesela birkaç saat makale yazan birisi dinlenmek için kalktığında ev halkıyla veya arkadaşlarıyla sohbet etse hem stresi gider hem de yakınlarıyla iletişimi gelişir. İş yapacağım diye insandan kaçma hâli görülmez veya kısa bir süre bir el becerisine dokunsa o anda beyin hem dinlenme moduna geçer hem de düşünmeye devam eder. Nitekim iş üzerindeyken insanın

takıldığı, halledemediği problemler, dinlenme modunda düşünen beyin tarafından çözülebilir. Kendimizde tecrübe etmiş veya yakınlarımızdan da duymuşuzdur; 'şu konuda çalışırken bir yerde takıldım namazda çözdüm' şeklindeki sözleri. İşte bu durum beynin farklı bir formda çalışmasıyla yaşanan aydınlanmadır. Eskilerin günlük rutin işlerin yanına el becerisini eklemelerinde de insana dair bu gibi yapısal özellikler dikkati çeker.

İbadet hayatı: İbadetler vakte bağlı olduğu için insan-zaman ilişkisinin tam da merkezindedir. İbadetler üzerinden insan, zamanı düzenleme ve değerlendirme imkânına kavuşur. Sabah namazı ile öğle arası ev işi, öğleden sonra ziyaret, ticaret, akşam aile olarak birlikte vakit geçirme ve gecenin de dinlenme olarak düzenlenmesi ibadet-zaman- gündelik hayat ilişkisine dair güzel bir örnektir.

Aile kendini yetiştirmiş, geliştirmiş bireylerden oluşursa güzel bir örnektir. Dolayısıyla aile olmadan önce insanın kendini yetiştirmesi,

“

Aile kendini yetiştirmiş, geliştirmiş bireylerden oluşursa güzel bir örnektir. Dolayısıyla aile olmadan önce insanın kendini yetiştirmesi, zamanını iyi kullanmayı öğrenmesi gerekir. Bu konuda kendisine eğitecek kurumda ailesi ve okuludur.

”

zamanını iyi kullanmayı öğrenmesi gerekir. Bu konuda kendisine eğitecek kurumda ailesi ve okuludur. Çocuk her an öğrenmeye açık cevher gibidir. Sürekli gözlem ve çıkarım yapar. Büyüklerin söylediklerinden çok yaptıklarına bakar. Kalbi henüz temiz olduğu için kendisine yalan

söylemeyen, söyledikleri ile yaptıkları birbiriyle örtüşen kişileri sever. Annesinin, babasının namaza durduğunu gören çocuk hemen yanına gider ve o da namaza durur. Bu eylem aile ibadet ilişkisi kadar, çocuğu kendilik inşasında ibadet-vakit ilişkisine götüren ilk temrinlerdir. Sevdirilerek öğretilen ibadetler, zaman kullanımının en önemli dinamikleri olur aynı zamanda. Çocukla birlikte yol almak, onu yetiştirmek kadar kendini de tanıma fırsatı verir insana. Ne kadar sabırlı olduğu, çocuğa inip gönlünü kazandığı ve zaman içinde verdiklerini gözlemlemek insanın dünya hayatında en önemli kazanımlarıdır.

İbadetler insan için hem bir iş/vazife hem de beynin farklı çalışmasına imkân veren bir diğer anlamda da dinlendiren eylemlerdir. İbadetlerin günün farklı vakitlerine paylaşılmasındaki hikmetlerden biri de insanın bulunduğu işe ara verip hem kendini hem de beynini dinlendirmesine imkân sağlamaktır. Dolayısıyla iş yoğunluğu ve çevresel olumsuzluklar gözetilerek namazın geciktirilip gün sonunda

toptan kılınması doğru olmaz. En olumsuz şartta bile vaktinde kılınması için çaba sarf edilmelidir. Böylece insan hem iş yoğunluğunun stresinden korunur hem de beynin yaratılış ilkeleri üzerinde çalışmasına imkân sağlayarak huzurlu bir yapıyı gerçekleştirmiş olur. Bu anlamda gündelik hayat-ibadet ilişkisi insanın rutine düşmesini engelleyerek hem fiziki sağlığını hem de mâneviyatını, psikolojisini olumlu anlamda inşaya imkânı verir. Gün ve gece bazında yayılmasında da bu imkânın alt yapısı oluşturulmuştur. Sağlıklı bir insan - gündelik hayat inşasında vazgeçilmezdir.

Eğlenme: İnsan-haz ilişkisinin önemli dinamiklerinden biri de eğlenme-eğlencedir. İnsanlık tarihi boyunca bu konuda birçok modeller, yöntemler geliştirilmiştir. Geleneksel kültürler bu konuda daha çok eylem ve sanatsal ürünleri baz alırken, modern toplumlar ise haz odaklı ve fakat insanı pasifize eden yapılanmaları gerçekleştirdiklerini görmekteyiz. 'Ekran eyleşmesi' olarak da ifade edeceğimiz bu durum televizyondan-dijital dünyaya kadar bir dizi gelişmeyi içerir. İnsana iyiyi, güzeli, hayrı düşündürmek yerine ekran karşısında oturup kurgusal hayatların tasarrutunda 'miş' gibi duygu durumlarıyla gerçeklik algısının alt-üst edilmesine neden olmaktadır. Ve süreç şiddeti de hem yaygınlaştırmakta hem de normalleştirmektedir. Bu anlamda modern dünyada eğlence insanın günlük eylemleri içine dahil edilen bir durumdan çok, farklı eylem dinamikleriyle zaman ayrılması gereken bir durumdur. Zamanın doğru ve hayra kullanımını da olumsuz anlamda etkilemektedir.

Modern Dünya ve Zaman İlişkisi

Modern zamanlarda eğlence ve vakit geçirme imkânlarında ciddi bir farklılaşma söz konusudur.

Geleneksel dünyanın eylem bazı eğlenme-dinlenme ilişkisi verine insanı pasifize eden 'ekran' eyleşmesi gündelik hayatın merkezine oturmuştur. Ekran eyleşmesi insanı durağanlaştırır. Robot gibi ekrana kilitlenen insan oradan verilenlerin bağımlısı hâline gelir. İnsanı uyutan ve uyuşturan yönü de vardır. Modern zamanlar, insanın düşünme eylemini en alt sınırdaki gerçekleştirerek kontrol edilmesini kolaylaştıran ekran eyleşmesini gittikçe geliştirmişlerdir. Sosyal medya ve dijital dünya/oyunlar, ekran eyleşmesinin gelişmiş türleridir. Ve daha çok insanı kontrol etmeyi hedefler. İnsan bunlara kendini kaptırdı mı saati, zamanı unuttur. On dakika diye girdiği dijital dünyadan akşam kadar çıkamayabilir. Bu yapıda ibadetler tehlikeye girdiği gibi küçücük çocuğunu unutan anneler de görülmektedir. Bu anlamda modern dünya insanı kontrol altına almak için yeni yeni ekran eyleşme imkânları için çalışırken, insanın yapısal özelliklerine muhalif durumları beslemekte, dolayısıyla insanı ve beynini yormaktadır. Beynin sadece haz bölgesini çalıştıran ekran eyleşmesi insanın hem bireysel inşasında hem de aile hayatında olumsuzluklar yaşamasına neden olmaktadır. İnsanı bu çıkmazdan

“
Ekran eyleşmesi
insanı durağanlaştırır.
Robot gibi ekrana
kilitlenen insan oradan
verilenlerin bağımlısı
hâline gelir. İnsanı
uyutan ve uyuşturan
yönü de vardır.

”

kurtaracak mekanizma da zaman çizelgesini yapısal özelliklere göre düzenlemek, bir diğer ifadeyle fabrika ayarlarına dönmektir. Günün çalışma, dinlenme/ibadet ve eğlenme ölçeğinde yeniden düzenleme bu konuda insana yardımcı olacaktır. Haz kanallarını 'ekrandan-eyleme' yönelten insan hem kendi potansiyellerini keşfedecek hem de kendilik inşasında önemli bir mesafe alacaktır. Bağımlılık ve durağanlıktan kurtulması da artı değer olarak hanesine yazılacaktır. ●

* İstanbul Müftülüğünde Din Hizmetleri Uzmanı.

BİR YASTIKTA İHTİYAR, ÖMÜR BOYU BAHTİYAR

Salih UYSAL

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

“İçinizden bekâr olanları evlendirin”

[Nûr Sûresi, 24/32]

“Allah için evlenip, Allah için evlendiren, Allah’ın dostluğunu kazanır.”

[Hz. Muhammed (sav)]

“We are born in relationship, we are wounded in relationship, and we can be healed in relationship”

İlişki içinde doğarız, ilişki içinde yaralanırız ve yine ilişki içinde şifalanırız.

[Harville Hendrix]

// **E**vlilik nedir?” sorusuna vereceğimiz cevap, aslında bize bereketin de ne olduğunu gösterecektir. Bu sorunun cevabı çoğumuza oldukça açık ve basit gibi görünüyor. Ama biz içinde cevaplar da taşıyan sorularla aslında neyi kastettiğimizi aktarmaya çalışalım:

Evlilik, bir erkek ile bir kadının nikâh akdiyle birbirlerine karşı mükellefi-

yetler üstlendikleri, toplumun da tasdik ettiği şekilde “ayrılmamak” niyetiyle aynı çatı altında -hatta aynı yatakta- bir ömür geçirme taahhüdü müdür? Yoksa sadece yasal bir birliktelikten, toplumun meşru saydığı sosyal bir kurumdan mı ibarettir? Ya da evlilik, daha sağlam ve derin bir bağın; ruhun ruhla olgunlaştığı, zaman zaman sınındığı bir yolculuğun adı mıdır? Evlilikten

ne bekliyoruz? Eşimizi neye göre seçiyoruz? Evlenince neyi buluyor, neyi kaybediyoruz? Aradığımız samimiyet ve tutkuyu gerçekten yakalayabiliyor muyuz? Birbirimize bakarken gözlerimizin içi parlıyor mu? Eşimizle beraberken kendimizi güvende hissediyor muyuz?

Tarih boyunca evliliğin amacı hem Doğu hem Batı toplumlarında farklı kültürel, dinî, psikososyolojik

bağlamlarda şekillenmiştir. Batı'da daha ziyade bireysel tatmin, romantik aşk; hukuki kurum, çocuk sahibi olmak, cinselliğin meşrulaştırılması gibi özellikler ve amaçlar taşır. Doğu'da ise sadece ferdin kendisi için değil toplumun düzeninin muhafazası; neslin devamı/soyun korunması; sosyal statü uyumu, nefis terbiyesi; sabır, şefkat, sorumluluk gibi erdemlerin geliştirildiği mânevî bir mektep, ahlâkî bir vazife özelliğiyle kutsal bir birleşme amacı taşır. Sözelimi İslâm Medeniyeti'nde nikâh, Hz. Muhammed'in (sav) bir sünnetidir, dolayısıyla Peygamber (sav) ahlâkındandır. Öyle ki *"Evlilerin bekârlar üzerine üstünlüğü, savaşanların savaşmayanlar üzerine olan üstünlüğü gibi"* görülür. İbn Mesud (ra) *"Allah huzuruna bekâr olarak varmamak için, ömrümden on gün kaldığını da bilsem, evlenmeyi tercih ederim"* demiştir (Gazâli, 1975, 65). İslâmî gelenekte evlenmenin "evlat yetiştirmek, şehveti teskin etmek, kalp huzurunu sağlamak/ibadeti onunla takviye etmek, yakınları çoğaltmak, nefis mücahedesini yapmak" gibi faydalarından bahsedilir. Sonuç olarak her çağda ve dönemde değişmeyen temel amaç, evliliğin doğurduğu aile kurumunun, insanî özü, değerleri ve daha geniş anlamda insanın yeryüzündeki varlığına anlam katan medeniyet ve kültürü taşıyan bir vasıta olmasıdır. Bu bağlamda evlilik, bireyin ötesine geçen toplumsal bir ödevin ve toplumsal düzenin bekâsını sağlayan aslî bir unsurdur. Evlilik kurumundaki her çatırdama, insanın muhafaza etmeye çalıştığı köklü değerlerin yerini, sonradan üretilen nev zuhur değerlerin almasına yol açar. Böylece fertlerin yönlendirildiği, izole edilmiş evlerde sürdürülen tekil hayatlar kutsanırken; değer, görgü, gelenek ve tecrübeyle aktarılan bilgilerin oluşturduğu aile yapısının yerini, kolaylıkla yönetile-

bilen insanlar ve gruplar alacaktır. Ailelerden oluşmayan toplumlarda ise kadın ve erkek yalnızca çocuk 'üretim' akabinde ayrıldıkları, sorumluluklardan kaçınıp bu sorumlulukları devlete ya da başka kurumlara havale ettikleri bir yapı ortaya çıkacaktır.

Modern çağda evlilik artık *"masal sonu saadet"* yerine çoğunlukla bireysel tatminin, sosyal statü göstergesinin yahut ekonomik konforun bir aracı hâline gelmiş durumda. Bu yüzeysellik, pek çok evliliği bereketsiz kılıyor. Erkekler *"daha*

“

Tarih boyunca evliliğin amacı hem Doğu hem Batı toplumlarında farklı kültürel, dinî, psikososyolojik bağlamlarda şekillenmiştir.

”

prens" ve *"bitik"*; kadınlar *"daha kaslı"* ve *"hipergamik"* sıfatlarıyla tasnif ediliyor. Bugünün insanı, kendi öz kavramlarını yitirmiş bir şekilde evliliği, ithal edilmiş rollerle ve sosyal medya algoritmalarıyla anlamlandırmaya çabılıyor. Günlük sohbetlerde boşanmalar bulgu seviyesinde konuşuluyor. Evlilik kimi zaman bir saadet arayışı, kimi zaman bir mecburiyet; kimi zaman ise varoluşun en derin sorularına verilen sessiz bir cevap oluyor.

Modern zamanlarda modern bakışı oluşturan Batı'dan Avusturyalı şair Rainer Maria Rilke'nin fikirleri ilginç bir perspektif sunuyor: Rilke,

evliliği birçok bakımdan insanın yaşam biçimini sadeleştirmesi; yeni bir görev ve yeni bir ciddiyet -her iki tarafın da güç ve cömertliğinin sınırdığı yeni bir meydan okumaları olarak görüyor. Ona göre evlilik mesele, tüm sınırları ortadan kaldırarak ivedi bir ruhsal birlik oluşturmak değildir. İyi bir evlilik, kişinin diğerini kendi yalnızlığının bekçisi olarak atadığı ve verebileceği en büyük güveni ona gösterdiği bir evliliktir. En yakın insanlar arasında bile sonsuz mesafelerin varlığını kabul ettiğimizde, *-eğer bu mesafeyi sevmeyi başarabilirlerse-* yan yana harika bir yaşam gelişebilir. Bu mesafe, her insanın diğerini tüm varlığıyla, geniş bir gökyüzü fonuyla görebilmesini sağlar (Rilke, 1975, 34-35). Evliliğe ilişkin bu izahlar iki yalnız ruhun birlikte ahenkle dansı gibi tasvir edilebilir; oysa modern dünyada bu dans, çoğu zaman ya başlamadan bitiyor ya da ahengi ve ritmi duyulmaz oluyor. Bireysellik çarkında 'fert' kendisini, kendisine de eşine de ait hissetmiyor. Üstelik sosyal medya gibi mecralar sınırsız eş olanakları sunuyor. Eskiden hayatta kalmanın bir gerekliliği gibi görülürken, evlilik bugün *"çok daha iyi bir hayat"* için tercih ediliyor. Derin olmayan bağlantılar kurularak boşanma fantazileri destekleniyor. Bütün bunlara rağmen evlilik yalnızlık çağında hâlâ iki kişinin birlikte *"bir"* olma cesaretini gösterdiği biricik ve nadir bir zeminde yoluna kör topal devam ediyor.

Biraz daha bilimsel sahaya doğru ilerleyince Washington Üniversitesi psikoloji profesörü John Gottman'ın araştırması dikkat çekici oluyor. Otuz yılı aşkın bir sürede yedi yüz çiftle görüşerek çiftlerin etkileşimlerini kameralar ve sensörlerle teçhiz edilmiş bir *"Aşk Laboratuvarı"*nda (Love Lab) kaydeden Gottman, çiftlerin kalp atış

“
**Yapılan araştırmalar,
evliliğe yakın çevrenin
müdahalesi, duygusal
ilişkinin bitmesi,
aldatma, şiddet ve
ekonomik sorunların
en önemli boşanma
nedenleri olarak
saptandığını gösteriyor**

”

hızlarını ve stres seviyelerini izliyor. Seattle Evlilik ve Aile Enstitüsü eş başkanı olan eşi Julie Gottman ile *“The Seven Principles for Making Marriage / Evliliği Sürdürmenin Yedi İlkesi”* (Gottman, 1999) isimli kitabında “mutlu evliliklerin derin dostluklara dayandığı gerçeği”ni paylaşıyor. Eşler birbirinin arkadaşlığına saygı duyduğu; birbirinin tuhafıklarını, beğendiği ya da beğemediği şeyleri samimiyetle bildiği sürece evliliklerini sürdürebiliyor. Hatta fiziksel tacize dönüşmediği sürece sık sık edilen kavgalar bile

Gottman’a göre kötü bir evliliğe işaret etmiyor. Birbirine saygı duymayan; birbiriyle derin bağ kuramayan eşler ise *“olumsuz duygusal stres”* yaşıyor. Birbirlerine söylediklerini daha karamsar yorumluyor; yorumları diğer çiftlere göre daha kişisel algılıyorlar bu da memnuniyetsizliğe yol açıyor. Arkadaş olmayı bilen eşlerse *“onarma girişimi”*nde bulunuyor. Gerilim anlarında öfke dindiren şakalar, mimikler yapıyor; esprili cümleler kullanıyor. En temel nokta ise şu; birbirlerini daha iyi tanıyan çiftler zor durumlarda gerginliği neyin azaltacağını çok iyi biliyor. Böylece kavgalar daha çabuk ve kolay sona eriyor, mutluluk uzun soluklu oluyor. Bu da bir ilişkinin her zaman uzlaşı istediğini kanıtıyor. Çünkü başarılı bir ilişki daima iyi niyet taşıyan iki insan arasında büyüyor (Roediger vd., 2020, 12-13). Canlılık, dürüstlük, içtenlik, samimiyet ve sevgi gizlenmiyor. Kibre, şişkin egoya, güç savaşlarına ve kanaatsizliğe dur diyebildiğimiz noktada, evlilik; içimizden gelen ilkel dürtülere hâkim olmayı öğreten bir mektebe dönüşüyor. Fedakârlığın, diğerkâmlığın ve kanaatin eksik olduğu bir yuva ise yangın yeri oluyor. Zira insan, sadece içgüdülerle değil; idrak ve

bilinçle de donatılmış bir varlıktır. Kalbini enaniyetten koruyamayan; öfke, iffetsizlik, kıskançlıkla birbirine küsen eşler; hayvanî dürtülerle arasına mesafe koyamayan eşler oluyor. Tabii bu zorlukların yaşanmasında kişilik türlerinin etkisi oldukça mühim. İçindeki özgüven eksikliğini özel görünme ve aşırı telafi ile gidermeye çalışan narsistler; narsistlerden daha hesapçı ve sömürücü olan, anlamlı bağ kuramayan, kayıtsız, mesafeli, duygusuz ve duyarsız, empati yoksunu, manipülatif, yalan söyleyebilen, söyledikleriyle yaptıkları örtüşmeyen, hedeflerine ulaşmak için her yolu mübah ve kendisini üstün gören zeki Makyavelistler ile antisosyal kişilik bozukluğunu da ihtiva eden karanlık üçlü, evlilik kurumunu tehdit ve tahrip eden baş rolleri alıyor. Nefs her şeyi kendi merceğinden görüyor; geçmiş travmaları hatırlatıp arzuları yerine getirmek için insanı teşvik ediyor. Yakışıklı adamların içinden canavarlar, dünya güzeli kadınların içinden yaratıklar çıkıyor nefes vesilesi ile... Nefsini kemale erdirmek için çabalamayan kişi, ilişkilerinde de yıkıcı bir rol üstleniyor.

Yapılan araştırmalar, evliliğe yakın çevrenin müdahalesi, duygusal ilişkinin bitmesi, aldatma, şiddet ve ekonomik sorunların en önemli boşanma nedenleri olarak saptandığını gösteriyor (Güven ve Köroğlu, 2023, 13). Ayrıca eşler kendilerinden beklenen fedakarlıkların karşılığını göremediklerini düşündüklerinde de evlilik nihayete erebiliyor. Ev işi, çocuk bakımı ve ekonomik sorumlulukların adaletsiz dağılımı eşleri yalnızlaştırıyor ve kişinin duygularını kendine saklamasına yani yol arkadaşından kopuk hissetmesine sebep oluyor. Çiftler, eşlerine duygusal destek ve bakım sunarken; karşılığında beklentilerinin karşılanmamasından yakınıyor, zamanla yıpranıyor ve tükeniyor. ▶▶

Bilhassa, iş bölümündeki adaletsizlik yirmi dört saat beraber olunmadığı zamanlarda ya da kısa vadede tolere edilebilir gibi görünse de her gün tekrarlanan bu meseleler uzun vadede ailenin dağılmasına zemin hazırlıyor. Bu durum aynı zamanda, cinsiyet rollerinin net bir biçimde tanımlandığı geleneksel aile döneminin de pimini çekiyor.

Batı'nın birey dediği insan tipi, benliği kimliğinin merkezinde tutuyor ve hayatını başkalarının sahip olduklarını kıskanarak sürdürüyor. Sahip olduğu her nesne ile "varlığı"nı garanti altına aldığını zannediyor. Sınırları tanımayan bir özgürlük anlayışına, evrensel bir burjuvaziye ve sürekli artacağına inanılan mutluluk vaatlerine kapılıyor; eş(ler)den de bu hayalleri gerçekleştirebilecek biri olması bekleniyor. Gerek ferdi hayatta gerek içtimaî hayattaki ilişkisel başarısızlıkların temelinde, bu beklentilerle form kazanmış psikolojik eğilimler yatıyor. Hayatın tek gayesini en üst hasza ulaşmak ya da sürekli mutluluk elde etmek olarak görmek ve bencillik (Fromm, 2019) gibi temayüller, evliliğin ruhunu ve bereketini zehirliyor. İnsanın fitratından kaynaklanıyormuş gibi gösterilmeye çalışılan "bencillik, sahip olma, sahip oldukça var olma" gibi vasıflar kapitalist düzenin insana dayatmaları hâlbuki. Batı'daki bu benlik formu insanı yalnızlığa sürüklüyor. Bütün bunlar arasında "İlahlar"la dolu bir dünyada bir "Hızır Asa"sı ya da bir "Simurg" ihtiyacı doğuyor. Çünkü "modern bireyin" "dünya kötüye gidiyor ve bir kurtarıcıya ihtiyaç var" inancı iliklerine kadar işliyor. Yıkma ve bozma bağımlılığı geliştiriyor modern insan. Bir mâlayâni tiryakiliği ile boğuşuyor. Kıyıma uğramış kavmin çocuklarından biri oluyor. Meseleyi beyinle, maddeyle çözeceğini sanıyor. Oysa mesele kalbi tavaf edebilmekten geçiyor.

Batı'nın birey dediği insan tipi, benliği kimliğinin merkezinde tutuyor ve hayatını başkalarının sahip olduklarını kıskanarak sürdürüyor. Sahip olduğu her nesne ile "varlığı"nı garanti altına aldığını zannediyor.

Gerçek mutluluk maddeyle değil değerlerle bulunabiliyor. Mesele sahip olmak ya da olmamak değil, mesele faili olduğumuz her eyleme gönül vermek. Yarenlik etmek, yoldaş olmak, bir mânâyı birlikte taşımak...

Böylesi bir çağda, bunca kaosun içinde kendini gerçekleştirmek isteyen insana düşen vazife ise evliliğe ilişkin yeni, yerli ve yerinde kavramlar üretmek ve evliliği yeniden anlamlandırmak; hakiki saadetin mayasının kalbin sesine kulak tıkamayan medeniyette saklı olduğunu hatırla(t)mak, göğsü daralınca İnşirah suresinin işaretlerini içerek şifa bulmak.

Müteâl olanın her şeyin merkezinde tutulduğu bir evlilik formuna ihtiyacımız var. Gün görmüş büyüüklerin yetiştirdiği, muhabbetin sandığının fedakârlık olduğunu bilen eş adaylarına ihtiyacımız var. Özgüveni, özdenetimi, öz yeterliliği olan ferde ihtiyacımız var. Bunun için de anne-baba kavramlarının güncellenmeye, kadın ve erkek kavramlarının formatlanmaya ihtiyacı var. Yüksek zekâlı, pürüzsüz içsel bütünlüğü ve üstün psikolojik

iç görüye sahip kişiler aranıyor. Bizi kurtaracak olan dinamik bir aile ve o aileyi oluşturan dinamik eşler... 'Yok gibi görünen çok'lar... Haya, iffet, vakar sahibi, rakik kalpler... Dinamizm içinde kulluğunu ifâ eden; kendinden eşinden aile üyelerinden ve içinde bulunduğu cemiyetten sorumlu olmayı becerebilen kişiler yani "aşkıyla Sevgili'nin kapısının önünü süpüren" halis yürekler...

Erillik-dişillik dengesinin gün geçtikçe bozulduğu modern dünyada evlilik çoğu zaman bireysel tatminin, konforun ya da sosyal statünün bir cüz'ü gibi sunulurken doğu bilgeliğinde ve kadîm İslâm geleneğinde izdivaç bereketin ta kendisidir. Bereket iyi ve hoş karşılanan bir şeyin süreklilik arz edişidir. Çünkü bereket kelimesinin masdarı olan 'bürûk'ün asıl anlamı "devenin bir yerde çöküp durması, orada kalıp beklemesi"dir (Tümer, 1992, 487-489). Süreklilik ve istikrarı ifade ettiği düşünüldüğünde bereket evlilikle bir arada düşünülmesi gereken bir kavramdır. Bereket sadece sahip olunanlarda, maddede, malda, evlatta, eşte değil; gönülde, karakterde, süreklilik arz eden sağlam / güvenli bir ilişkide ve kaderde tezahür eder. Modern psikoloji teorisyenlerinin bağlanma kuramları da bir anlamda buna işaret eder. (Johnson, 2023; Bowlby, 1982; Maté, 2023, 46). 20. Yüzyılın önemli psikiyatristlerinden olan ve kliniğinde çocukların bağlanma stillerini inceleyen John Bowlby yetişkin-çocuk ilişkilerinin ruhu şekillendirmedeki önemini oldukça net bir şekilde ortaya koyuyor (Maté, 2023, 28).

Mutlu bir yuvanın sürekliliği ve bereketi için eşlerin travma farkındalığı ve yaralarına şifa bulma çabası oldukça mühimdir. Fiziksel ve ruhsal sağlık üzerindeki potan-

siyel yaşam boyu etkiler konusunda özel bir ilgiye sahip olan Gabor Maté Normal Efsanesi kitabında kelimenin Yunanca kökeninden mülhem “*travmalar yaralarımızdır*” der. Ona göre davranışlarımızın çoğunu belirleyen şey de yaralanmışlığımız veya o yarayla nasıl başa çıktığımızdır ve travma olayın kendisi değildir; travma, bize olan şey değil, bizim içimizde olandır; her an tetiklenebilen zihinsel bir yaralanmadır. Bir yara kendi kendine düzelmediğinde, en nihayetinde iki şeyden biri olacaktır. Ya o yara açık kalacaktır ya da daha yaygın olarak yerini daha kalın bir yara tabakasına bırakacaktır. Açık yara ise en ufak bir uyararla tekrar tekrar incinebileceğimiz bir yerdir. Çözülmemiş travma benliğin kısıtlanmasıdır. Travma biz onun üstesinden gelene dek bizi maziye hapseder ve şimdiki bizden çalar, kim olabileceğimizi sınırlar, ilişkilerimizi zehirler. Terapist Mark Wolynn’in, Gabor Maté’ye söylediği gibi “*Travmalar anneleri ve anneliği, babaları ve babalığı; karı kocanın ilişkilerini etkiler*”. Hatta Maté’ye göre travma nesiller boyunca gen aktivitesini dahi etkileyebilir. Hakiki bir çare ile çözülmesi gereken travmalar için gerçek şifa, basitçe kendimizi, geçmiş ve şimdiki yaşamlarımızın geleceğine olabildiğince açık ve nesnel bir şekilde açmak anlamına gelir (Maté, 2023, 28-359). Bunun da en geçerli yollarından birisi yakın ilişkilerdir. Sue Hanisch ile yaptığı röportajda Maté; Hanisch’in yaşadığı travmadan öğrendiklerine ilişkin şu sözlerini anlamlı buluyor: “yaşamaya değer şeyin insanlarla kurduğum bağlantılar olduğunu fark ettim, başka hiçbir şeyin gerçek bir önemi yoktu” (Maté, 2022, 363). Yani bir anlamda Maté’nin sözlerinden adeta en derin yaralarımız en yakın ilişkilerimizde tetikleniyor, ama yine en çok onlar tarafından şifalanıyor anlamı çıkıyor. Bu söy-

“

***Mutlu bir yuvanın
sürekliliği ve
bereketi için
eşlerin travma
farkındalığı
ve yaralarına
şifa bulma
çabası oldukça
mühimdir.***

”

lemeler, modern psikoloji açısından neden evliliğin bu kadar mühim bir şifa alanı olduğunun da izahıdır. Dolayısıyla evlilik, sadece bir sosyal kurum değil aynı zamanda psikolojik bir gelişim sahasıdır. Yine John Bowlby’ye göre çocukluğumuzda yaşadığımız bağlanma stillerimiz yetişkinlikte kurduğumuz yakın ilişkilere derinden tesir ediyor (Johnson, 2023, 5; Bowlby, 1982). Evlilik de sadece iki yetişkinin değil aynı zamanda iki çocuğun -içimizdeki o kırılğan aktive olmuş büyümesi gereken çocukların- birbirine dokunuşudur. İncinmiş çocuk modundayken bağ ararız; kızgın çocuk modunda ise kendimizi kanıtlama derdinde, onay ve kontrolün peşindeyizdir. Aktive edilmiş çocuk ve ebeveyn modundan çıkmayı başardığımızda yaşam tuzağından kurtuluruz. Yapılması gereken ise önce bizi Yaratan’a sonra eşimize güvenmek, gücü eşimize karşı kullanmaksızın zayıflığımızı dahi gösterebilmek ve onun bize yardım etmesine müsaade etmektir (Roediger vd., 2020, 41-47) Zira Adorno’nun ifadesiyle “*aşkı, ancak gücü*

provoketmeden, zayıflığınızı gösterebileceğiniz yerde bulursunuz” (2005, 226).

Yalnızlıktan yakınlığa nakledilen ilişkide yakınlık / ünsiyet her zaman konforlu bir şey değildir. Zaten hakiki bir evlilikte sadece sevinçler, neşeler değil; kaygılar, korkular, bastırılmış arzular, güvensizlikler de paylaşılır. Eş kimi zaman insanın kendisini gördüğü bir aynadır ve zaman zaman rahatsız olduğu bir yüzeydir bu aynı zamanda. İşte bu yüzden evlilik, kişinin kendisine yak(ın)laşma serüveninde eşsiz bir imkândır. Zygmunt Bauman, modern toplumu “*akışkan modernite*” ile tanımlar ve “*şu an değerli olan şeyin -çözülmesi kolay bağların, geri alınabilecek taahhütlerin ve ömrü, oyun süresinden daha uzun olmayan, hatta bazen daha kısa süren oyun kurallarının yanı sıra- her şeyi tersine çevirebilme, bir kenara atabilme ve bırakılıp gidebilme kolaylığı*” olduğunu söyler (Bauman, 2017, 16). Bağların, kimliklerin geçici, sathî hâle geldiği bu çağda evlilik de hızlıca tüketilen bir ürün, bir “*tecrübe paketi*” gibi konumlandırılıyor. Bilhassa sosyal medya platformları, evliliğin muhtevasından ziyade görsel tarafını öne çıkarıyor. Mahremiyetin muhafaza edildiği hakiki yakınlık “*story*” kuyularından kurtulmayı bekliyor. Durum böyle olunca da evlilikler “*muhteşem kadın*”, “*mükemmel adam*” mitinin altında ezilmekten kurtulamıyor. Oysa İslâm Medeniyeti’nde evlilik; sadece bir tutku, bir arzu tatmini, maddî bir beraberlik olarak değil, bir ibadet alanı, bir kader ortaklığı olarak görülüyor. Kur’an-ı Kerim’de “*Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır*” [Rûm, 30/21] buyruluyor. ▶▶

Bu âyet-i kerîme ile evlilik sadece bir sözleşme değil meveddeti, muhabbeti ve merhameti içeren ilâhî bir işaret olarak tanımlanıyor.

Kadîm geleneklerde izdivacın, iki bedeni değil, iki ruhu ve iki kaderi bir araya getirdiğine inanıldığı ve kutsandığı görülüyor. Bereket kavramı da tam olarak burada derin bir mâna kazanıyor. Çünkü bereket bizzat kalıcılıkla, sükûnetle, yerleşme ile ilgilidir. Eski Mısır ve Yunan medeniyetlerinde olduğu gibi Hinduizm'de de bereketin, çoğu zaman cinsiyet uzuvlarıyla sembolize edildiği bilinir. Bereket Yahudilik⁽¹⁾ ve Hıristiyanlık'ta da geniş bir yer bulur (Tümer, 1992, 487-489). İslâm Medeniyeti'nde Allah'ın hulk (yaratma) ve üretme kudreti, en yoğun haliyle kadın ve erkeğin birlikteliğinde tecelli eder ve Kur'ân-ı Kerîm bunu çok zarif bir üslupla izah eder (Mü'minûn, 23/12-14; Necm 53/45-46). Evlilikte bereket zaman içinde kök sallar, sevgiyle emekle büyüyen bir tür canlı gibidir. Bu bereket kimi zaman bir evlatla, kimi zaman sabırla, kimi zaman da -aşılan- zor olaylarda ortaya çıkar. İslâmî gelenekte maddî/mânevî bereket bir aradadır. Mallarda, evlatta, rızıkta, fuad'da, lübde ezcümle kalpte konaklayan ilişkilerde ön plandadır. Hz. Muhammed'in (sav) buyurduğu, "Evleniniz, çoğalınız, çünkü ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim" hadisi de evliliğin sadece ferdî değil, içtimaî ve ümmete ilişkin bir bereket vesilesi olduğunun en açık işaretlerindendir. Aslında temel mesele evlenip evlenmemek de değildir; günümüz insanının bereketli bir yoldaşlığı nasıl kuracağını bilmiyor oluşu, ya da unutup oluşudur. Oysa bereket sadece sofralara değil; ilişkilere ve evliliğe de has bir şeydir. En çok da "yuva" dediğimiz yerde çoğalır bereket. Bunun için

mânevî bir değişim zorunludur. Bu da kalbin haykırdıklarını duymaya; mânayla yol almaya, maddeye karşı yeni bir tavır alınmasına ve Mûteâl olanla kurulan sağlıklı bir rabıtaya bağlıdır. Eğer kalbin aleti olan nefes borusundan içeri O'nun ismi geçmiyorsa, günlük ritüellerde hûşû o kalbe girmiyorsa en önemli ihtiyaç dışarıda bırakılıyor demektir. Eğer insan bir kurtarıcı arıyorsa bunun kendi kalbinde saklandığını artık keşfetmelidir. Kurtuluşa ermek, ihsana layık olmak kendinin bilincinde olma kademesini gerek-

Kadîm geleneklerde izdivacın, iki bedeni değil, iki ruhu ve iki kaderi bir araya getirdiğine inanıldığı ve kutsandığı görülüyor.

tirir. Kendinin bilincinde olmayan kişinin eşinden bunun üst katmanlarını beklemeye ne kadar hakkı olabilir ki? Mutlu olmanın kendini bilmemek ve Allah'a itaat etmemek olduğunu bize kim söyledi? Mâverâ'nın kapısında tutulmayan nöbetin karşılığını Mâsivâ'da ne verebilir? Göklere varma derdi olmayanın kalbi irtifa kaybetmez mi? Eğer bir kurtarıcı bekliyorsak bilmeliyiz ki o kurtarıcı el'an bizim kalbimizdedir ve yüreği tertemiz, aşk dolu bir çocuk masumiyetiyle

tanışmalıyız onunla. Helal kazanan, helal yiyen, helal dokunan, helal seven o çocukla büyümeliyiz... Beklenen kurtarıcının göstereceği o en büyük keramet kaybedilmeyen istikamettir. Evlilik ruhun ruhla olgunlaştığı, sadrın genişlediği, sabrın meyve verdiği kutsal bir akıştır. Evlilik göklerden gelen bir nimettir, onunla (eşle) O'na yakınlığıyla sebebiyle de bereketlidir. O hâlde bereketi de mübarektir. ●

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademisyen.

Kaynakça

- 1- Adorno, Theodor W., *Minima Moralia: Reflections on a Damaged Life*, London 2005.
- 2- Bauman, Zygmunt, *Akışkan Modernite* (çev. Sinan Okan Çavuş), İstanbul 2017.
- 3- Bowlby, John, *Attachment and Loss, I: Attachment*, New York 1982.
- 4- Fromm, Erich, *Olma Sanatı: Oto-analiz, Öz-farkındalık ve Meditasyon Üzerine* (çev. Orhan Düz), İstanbul 2019.
- 5- Gazâlî, İmam, *İhyâu Ulûm'id-Dîn, II*, İstanbul 1975.
- 6- Gottman, John, *The Seven Principles for Making Marriage Work*, New York 1999.
- 7- Güven, Naciye – Ahmet Köroğlu, "Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Psikososyal Uyum: Trabzon İli Örneği", *ODÜSOBİAD*, sy. 13 (Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Özel Sayısı) 2023, 1-24. doi: 10.48146/odusobiad.1279194.
- 8- Johnson, Susan M., *Başlanma Kuramının Klinik Uygulamaları: Birey, Çift ve Ailelerle Duygu Odaklı Terapi (DOT)* (çev. Zeynep Şen), Ankara 2023.
- 9- Kur'ân-ı Kerîm, *Diyanet İşleri Başkanlığı Meali*, Ankara 2017.
- 10- Maté, Gabor – Daniel Maté, *Normal Efsanesi: Toksik Bir Kültürde Travma, Hastalık ve İyileşme* (çev. Engin Süren), İstanbul 2023.
- 11- Paulhus, Delroy L. – Kevin M. Williams, "The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy", *Journal of Research in Personality*, XXXVI (2002), 556-563.
- 12- Rilke, Maria R., *Rilke On Love and Other Difficulties*, London 1975.
- Roediger, Henry L. – Mark A. McDaniel – Peter C. Brown, *Demek ki Oluyormuş: Kalıcı Öğrenme İçin Bilimsel Teknikler*, İstanbul 2020

Dipnot

(1) Ahd-i Atîk'te bereket "bolluk, çokluk, zürriyet, hâkimiyet" anlamlarında; mübarek kelimesi de bazan mukaddes bazan da mutlu anlamında kullanılmıştır (Bkz: Tümer, 1992; detaylar için bkz: Tesniye 33/19; Tekvîn, 28/3, 14; Sayılar, 22/13; Mezmûrlar, 33/12).

SARAYBOSNA'DAN FİLİSTİN- GAZZE'YE SOYKIRIM KURBANI AİLELER VE FİLİSTİN AİLESİNİN YOK EDİLİŞİ

Yusuf ÖZKİR *

Mayıs ayının üçüncü haftasında Bosna Hersek'teydim. Saraybosna Soykırım Müzesi'nde Sırp katliamının izlerine tanık olurken insanın içi ürperiyor. Görüntüler, fotoğraflar ve kalıntılar... İnsana ve mekâna dair hemen hemen her şey acının bir parçası olarak müzede yer alıyor. Soykırımın hüznü tepeden tırnağa sarıyor insanı. Bebek çorabından öğrenci kalemine mutlu aile fotoğraflarından solgun yüzlere ve parçalanmış bedenlerden kalan eşyalara kadar

yüzlercesi soykırımı hatırlatıyor. Yakın bir tarihte 1992-1995 yıllarında yapılıyor soykırım. Keşke olmasaydı ve keşke engellenebilseydi duygusu baskın olsa da çıplak gerçek ortada. Engellenmemiş bir soykırımdır Boşnak soykırımı. Sırp saldırılarında 200 bin insan hayatını kaybediyor. 25 bin kadına tecavüz ediliyor ve 30 bin insan hâlâ kayıp. Kendini uygarlığın beşiği olarak pazarlayan Avrupa'nın kenarında işlenmiş bir soykırım bu. Dünyanın dört bir tarafından binlerce turist

her yıl bu müzeleri ziyaret ederek Sırp'ların komşuları Boşnaklara yaptığı soykırımı hatırlıyor. Defterlere duygular yazılıyor. İnsanların nasıl kurşuna dizildiğine dair görüntüler izleniyor. Yeni bulunan toplu mezarların haberleri gazete sayfalarına taşınıyor. Ama nafile çünkü soykırımı geri döndürmenin bir imkânı yok. Yüreklere dağlayan acı olduğu yerde büyük bir kaya gibi duruyor.

Bununla birlikte Saraybosna ve diğer şehirlerdeki müzelerde yer alan ►►

içerikler soykırımı kendi toplumuna ve dünyaya anlatabilme çabasının bir sonucu olarak önemli bir işleve sahip. Bilge lider Aliya İzzetbegoviç'in "unutulan soykırım tekrarlanır" sözünün bir gereği olarak Boşnaklar yaşadıkları bu soykırımı müzeler aracılığıyla kamusallaştırabilme çabasındalar. Bu yönüyle toplumsal hafızayı diri tutma noktasında müzelerin önemli bir yeri var. Müzelerde toplu katliamları, tecavüzleri, infazları ve yok edilen aileleri düşünürken insan bile isteye Filistin-Gazze'yi hatırlıyor. Siyonizm ideolojisinin öncülüğünde İsrail'in gerçekleştirdiği soykırım hiç çıkmıyor insanın aklından. Bunca tanıklığa ve acıya rağmen yeniden bu nasıl olabilir, insanlık böylesi bir soykırımı nasıl izin verebilir soruları cevapsız kalıyor. Dolayısıyla yakın tarihte gerçekleşmiş bir soykırımı anlatan müzede gezinirken aynı anda devam eden bir başka soykırımın olmasını zihin rasyonel çerçevede açıklamakta zorluk çekiyor. Tıkıyor. Buna bir isyan duygusu ekleniyor. Boşnak soykırımı engellenemedi ama Filistin-Gazze soykırımı küreselleşmenin böylesine egemen olduğu bir çağda engellenebilirdi sorusu acı bir şekilde tekerrür ediyor. İsrail savaş makinesinin tek taraflı çalıştığı bir ortamda ailelerin payına düşense yok edilmekten başka bir şey değil. Acı, kan ve gözyaşı içinde soykırımın kurbanı oluyor aileler. Bazıları gözyaşı dökmeden ölüyor. Bazılarının ise gözyaşı artık kurumuş durumda. Gözlerde derin bir boşluk ve insanlığa kırgınlık var. En çok da Müslümanlara tabii.

Bütün Hastaneler, Okullar, Ağaçlar ve Aileler Yok Edilene Kadar...

Saraybosna soykırım müzesinde gördüklerim İsrail'in Filistin-Gazze soykırımının gidişatına dair ipuç-

“

Saraybosna soykırım müzesinde gördüklerim İsrail'in Filistin-Gazze soykırımının gidişatına dair ipuçlarını barındırması açısından ürkütücü aslında.

”

larını barındırması açısından ürkütücü aslında. Şu ana kadar 7 Ekim 2023'ten bu yana resmî rakamlara göre 53 bin kişi İsrail saldırılarında hayatını kaybetmiş durumda. Fakat gayriresmî rakamlara göre bu sayının yüz binden fazla olduğunu söylemek gerekir. Bu kadar kısa sürede yüzbinlerce insanın öldürülmesi, görmek isteyen açısından, katliamcının niyetini açık etmiş durumda. Kadınların, yaşlıların, çocukların ve bebeklerin doğrudan hedef alınarak hayattan kopartılması soykırımcının insaniyet adına bir değer taşımadığını gösteriyor. İşlenen katliama ek olarak Gazze'de yaşayan 2,3 milyon insanın kuşatma altına alınarak kitlesel olarak açlık ve susuzluk içinde tutulması soykırımın bir başka boyutunu oluşturuyor. İnsanların gıdaya, ilaca ve barınmaya erişiminin

engellenmesi; aç ve susuz bırakmanın bir silah olarak kullanılması İsrail için sıradan bir uygulamaya dönüşmüş. Gazze'de yaşama dair ne varsa onu yok etmek için bir plan işletiliyor.

AA ve TRT Yayınlarının Önemi

İsrail saldırılarında öldürülen gazeteci sayısı ise 222. Bu sayı Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un ifadesiyle söylersek son 100 yıldaki tüm savaşlarda öldürülen toplam gazeteci sayısından daha fazla. İnsanın akli almıyor gerçekten. Buna rağmen küresel medya şirketleri ve meslek örgütleri İsrail'e yönelik yaptırım boyutu olabilecek ve İsrail saldırganlığını mahkûm edecek etkili bir enformasyon mücadelesine girmiyor. İsrail'in yaptıkları adeta yanına kar kalıyor. Küresel medyanın çifte standardını göstermesi açısından yeni bir örnek oldu İsrail'in katliamları. Anadolu Ajansı (AA) ve TRT ise küresel medyanın aksine İsrail'in soykırımını dünyaya anlatabilmek için büyük bir çaba sarfetti ve bu yayıncılık çabasına ara vermeksizin devam ediyor. Bu süreçte hem AA hem de TRT muhabirleri İsrail saldırılarının hedefi oldu, bazıları hayatını kaybetti, bazıları yaralandı ve bazıları da ailelerini kaybetti İsrail saldırılarında.

Küresel medyanın İsrail yanlısı yayınları karşısında AA ve TRT elinden geleni yapıp haber akışını vicdani ve insani olandan yana sürdürse de İsrail'in durdurulabilmesi için devletler seviyesinde güç kullanma kapasitesine ve yeteneğine sahip olan aktörlerin pozisyon alması elzem görünüyor. Aslında bunun gerekliliğinin vakti geldi de geçti bile. Yine de AA ve TRT tarafından gerçekleştirilen yayınların uluslararası ölçekte vicdanlı insanların harekete geçirdiğini, İsrail'in kirli imajını gerçeğe uygun şekilde

“

15 Mayıs 1948'den sonra Siyonist İsrail tarafından gerçekleştirilen katliam, baskı ve sürgünler sonucunda 750 binden fazla Filistinli evinden, köyünden, toprağından uzaklaştırılmıştı. Bu insanlar kendi ülkesinde veya başka ülkelerde mülteci durumuna düşürülmüştü.

”

dünyaya duyurduğunun önemli bir iş gördüğünün altını çizmek gerekir. Alternatif medya olmasa İsrail soykırımının tüm boyutlarıyla dünya tarafından öğrenilmesi eksik kalacaktı.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kamu yayıncılığına yapılan yatırım sonucunda gerçekleşen kapasite artışı bu anlamda Filistin'in global ölçekteki en güçlü haykırışına dönüşmüş

durumda. Cumhurbaşkanı Erdoğan da uluslararası zeminlerde Filistin'deki İsrail saldırılarına dikkat çekerek İsrail soykırımını diplomatik düzlemde en güçlü şekilde dile getirmeye devam ediyor. Bu yüzden İsrail tarafından yapılan açıklamalarda Cumhurbaşkanı Erdoğan sürekli hedefe konuluyor.

Diğer taraftan İsrail'in temel stratejisinin 1948'den bu yana Filistinlileri topraklarından sürmek olduğu bilinen bir gerçekliktir. Geçen zaman içinde saldırıların ve psikolojik yıldırma kampanyalarının dozu hep arttı. 7 Ekim 2023'ten sonra ise toptan ve kasten bir yok etmek planı ön plana çıkmış durumda. Medyaya yansıyan haberlerde bunu görmek mümkün. Hepsi aynı anda olmasa da bir plan dahilinde soykırımın devam ettiği görülüyor. Bir gün tüm hastaneler yok edilmiş durumda haberi aktarıyor diğer gün bütün okullar ve üniversite kampüsü ortadan kaldırılmış haberi insanların önüne düşüyor. Sonra Gazze'de tüm binalar hedef alındı, hasar almayan bina kalmadı, İsrail saldırganlığı hiçbir şeyi ayakta tutmamak için saldırıyor haberi veriliyor. Bitkiler, hayvanlar ve tüm

doğa buna dahil. Tam bir kitlesel imha hareketi. Filistin-Gazzeli insanların payına ise bu kitlesel imha saldırganlığı içine acının en büyüğü düşmüş durumda. Neredeyse tek başına ölen yok Filistin'de. Ailece öldürülüyorlar, sülaleler yok ediliyor; anneler çocuklarıyla ve babalar hanesiyle birlikte uçaklardan atılan bombaların hedefi oluyor.

Nekbe'den Nekbe'ye

Aslında bu Nekbe'den beri aynı. Hatırlatmakta fayda var. 15 Mayıs 1948'den sonra Siyonist İsrail tarafından gerçekleştirilen katliam, baskı ve sürgünler sonucunda 750 binden fazla Filistinli evinden, köyünden, toprağından uzaklaştırılmıştı. Bu insanlar kendi ülkesinde veya başka ülkelerde mülteci durumuna düşürülmüştü. Filistinliler tarafından büyük felaket anlamında Nekbe kavramı bu sürgünler için kullanılmıştır. Şimdilerdeyse Nekbe'nin yeni ve modern bir versiyonu yaşanıyor.

Mesela büyük babası Nekbe sırasında evinden ayrılmak zorunda kalan Ghada Abu Muaileq de şimdi aynı kaderi yaşıyor. 1978'de kurulan Gazze İslâm Üniversitesi öğrencisi olan Ghada Abu Muaileq'in de dedesi gibi aynı acıyı yaşıyor olması Filistin'de işlerin daha da kötüye gittiğinin en net habercisi. Bu gerçekliği iyi anlamak ve analiz etmek gerekiyor. Çünkü aradan geçen zamanda değişen tek şey İsrail saldırganlığının ve baskısının şiddetini giderek artırması. Her seferinde yeni bir aşamaya geçmiş olması. Ghada Abu Muaileq'in okuduğu İslâm Üniversitesi de 2008-2009 ve 2014'te İsrail saldırılarında kısmi olarak hasar almış ve son İsrail bombardımanında ise tümüyle yıkılmış. Üniversitenin Başkanı profesör Sufyan Tayeh de bu saldırılarda ailesiyle birlikte hayatını kaybedenler arasında.

“
**Tarihî arka planına
 bakıldığında, Filistin’de
 planlı, stratejik ve
 sistematik bir soykırımın
 uygulandığı rahatlıkla
 görülebilir.**
 ”

Dolayısıyla Filistinlilerin topraklarından sürülmesi anlamına gelen Nekbe her yönüyle devam ediyor. Açıkçası İsrail tarafı da niyetini gizlemiyor. Filistin-Gazzelileri tümüyle yok etmek isteklerini çeşitli zeminlerde dile getiriyor İsrail. Sıradan bir İsrailiden üst düzey bir başka İsrailiye kadar nerdeyse hemen herkes benzer dili konuşuyor. Mesela Maliye Bakanı Bezael Smotrich, artık ordunun farklı bir yöntem benimsediğini kaydederek, “İşgal ediyoruz, temizliyoruz ve orada kalacağız” ifadelerini kullanabiliyor. Açıklamasında, ordunun Gazze’yi tamamen işgal edeceğine dikkati çeken maliye bakanı “Kalan her şeyi yok ediyoruz, dünya bizi durduramıyor” derken çok rahat konuşabiliyor. Bunun bir yaptırımının olmadığını farkında. Çünkü İsrail’e karşı atılabilmiş caydırıcı bir adım henüz yok. Smotrich ayrıca, İsrail’in asıl amacının insani yardım adı altında Filistinlileri önce güneye toplayıp ardından üçüncü bir ülkeye tehcir etmek olduğunu da sözlerine eklerken tümüyle bir yok edişten bahsettiğinin gayet farkında.

Filistin’de Ailenin Yok Edilişi Nasıl Durdurulabilir?

Aslında bu sorunun cevabını herkes biliyor ve diğer soruların cevaplarıyla bu sorunun cevabı benzer bir anlam haritasına sahip. Çünkü Filistin’in kurtuluşu konuşulmadan ve Filistin’de tam bağımsız

bir devlet kurulmadan bu konuda kurulacak her cümle eksiktir. Eksik kalmaya mecburdur. İsrail’in Siyonizm ideolojisinden hareketle ürettiği askeri şiddete, karşı bir şiddetle cevap üretilemediği sürece Filistin’de soykırımın bir adı daima aile olacak.

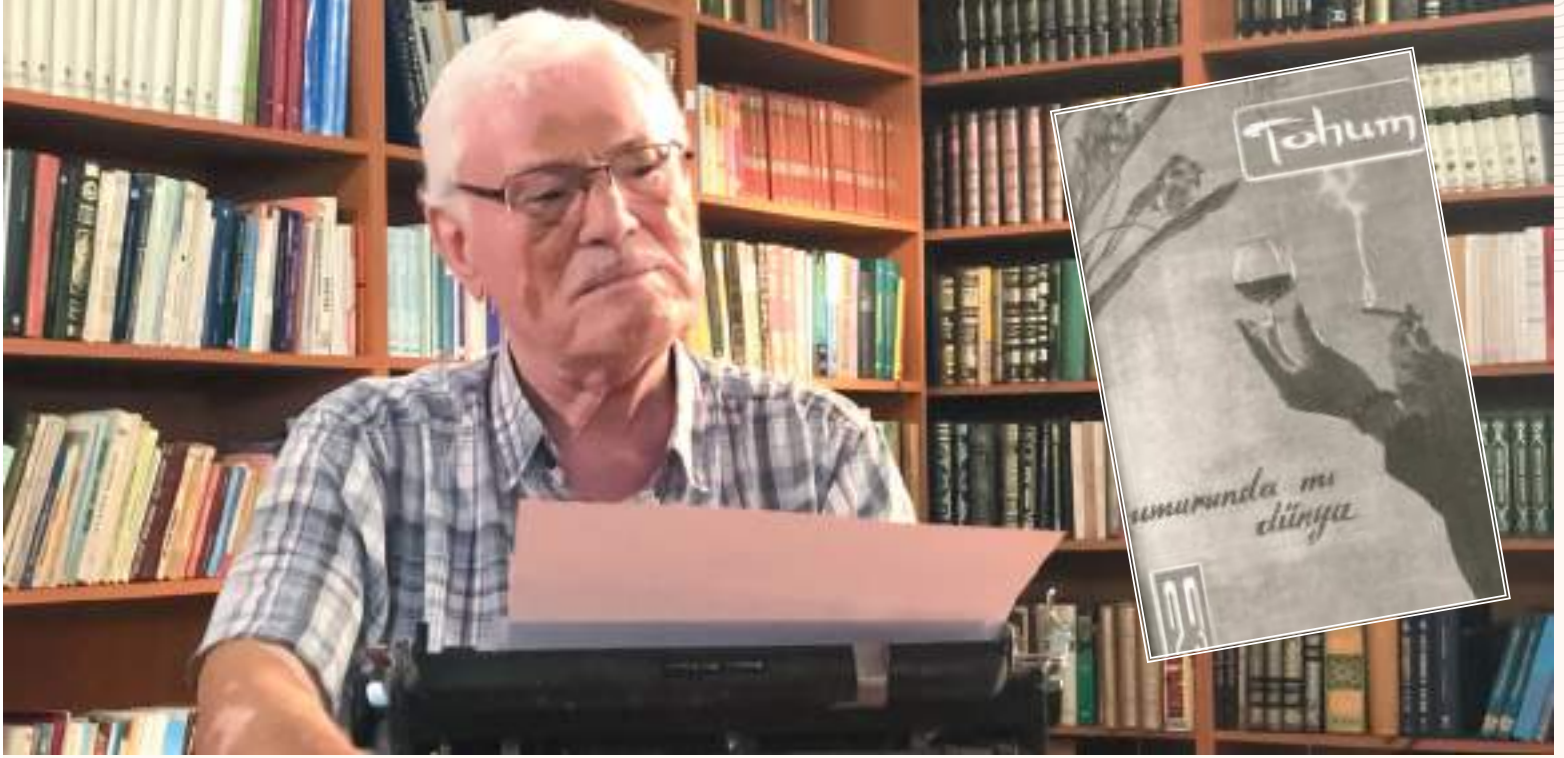
Parçalanmış çocuk bedenleri, bombaların altında küle dönmüş bedenleriyle kadınlar ve ölse de ölmese de çaresizliğin en ağır yükünün altındaki babalar gözlerimizin önünde soykırım makinesinin hedefi olmaya devam edecek.

İnsani yardımlar, medyada haber hareketliliği, basın toplantıları, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği mitingler, küresel ölçekte gerçekleşen öğrenci eylemleri ve duyarlı sanatçıların vicdanlara hitap eden açıklamalarının hepsi çok kıymetli ve bir farkındalık oluşturuyor. Bununla birlikte İsrail’in askeri güç kullanarak şiddet üreten bir soykırım makinesi olduğu unutulmamalı ve buna karşı üretilebilecek gerçek cevabın ancak benzeri güç kapasitesine sahip devletler düzeyinde olabileceğinin üzerinde daha çok durulmalıdır. Devletlerin zorlayıcı temel aygıtlarını harekete geçirmeden bu soykırımın ve Siyonist şiddetin durma ihtimalini beklemek iyimserlik olsa bile gerçekte büyük bir yanılgıya işaret etmektedir. Bu tablo içinde çocukların, kadınların, erkeklerin, yaşlıların ve doğal olarak ailelerin yok olması sıradan bir durum olmaya devam edecektir. Benzer bir durum aslında Filistin’in diğer parçalarında yaşayan Filistinliler için de geçerlidir. Meselenin tarihî arka planına bakıldığında planlı, stratejik ve sistematik bir soykırımın uygulandığı rahatlıkla görülebilir.

Sürecin gidişatına ve uygulamalara bakıldığında işlerin İsrail’in arzu ettiği ve tasarladığı doğrultuda gittiği görülüyor. Böyle bir tablo içinde

Filistin-Gazze’de ve genel olarak Filistin topraklarında Filistinliler lehine kalıcı bir çözüme erişebilmek için gerçekçi, ayakları yere basan, yaptırım gücüne sahip ve İsrail’in bugüne kadar alışık olduklarının dışında, onu şaşırtıcı ve kendi durumunu yeniden düşünmeye sevk edici adımların atılması elzem görünüyor. Filistin-Gazze’nin etrafındaki nüfusu Müslüman olan ülkeler mi bu adımları atabilir yoksa başta Türkiye olmak üzere dünyadaki nüfusu Müslüman olan diğer ülkeler mi bu adımı atabilir veya hepsi birleşerek mi yapabilir bunun üzerinde düşünmek gerekiyor. Filistin davası için kurulan İslâm İş Birliği Teşkilatı’nın süreç boyunca başarısız olduğu gün gibi ortada. Diğer seçenek ise Bosna Hersek’te olduğu gibi soykırımın durdurulabilmesi için batı merkezli ülkeler mi böyle bir adımı atabilir. Hatırlanacağı üzere Bosna Hersek’te Sırp soykırımı batılı aktörlerin gözü önünde gerçekleşmiş ve bir aşamadan sonra yine ABD öncülüğünde harekete geçen bazı ülkeler tarafından soykırım durdurulmuştu. Burada tablo Bosna Hersek’te olduğu gibi değil. Bir tarafta Sırp var diğer tarafta ise Siyonist Yahudiler var. İkisinin tarihî arka planı ve küresel güç endeksindeki yeri ve önemi çok farklı. Bu yüzden Sırp aleyhine ve Boşnaklar lehine oluşan küresel kamuoyu ve müdahale koşulları İsrail için ortaya çıkmıyor. 1948’den bu yana da bu beklenti gerçekleşmedi. Bu somut tablo içinde herkesin şapkasını önüne koyup gerçekçi bir çıkış yolu aramasında fayda var. Aksi takdirde tek tek ailelerin değil bir bütün olarak Filistin ailesinin yok edildiği geleceğe doğru hızlı bir gidiş var. ●

* İstanbul Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde akademisyen.

İSLÂM BİRLİĞİ⁽¹⁾

İkinci Dünya Harbi'nin değiştirdiği dünya politikası neticesi, istiklâline kavuşan birçok İslâm milleti bugün birer devlet olarak nüveleşirken, yepyeni bir birliğin ve doğuşun eşliğine bilerek veya bilmeyerek girmektedirler.

Asırların külllediği büyük bir mânevî rabita bu insanları farkında olmadan birbirine yaklaştırmakta ve âdetâ insanlara rağmen tarih hükmünü icra etmektedir.

Aslında garbın İslâm dünyasında kurduğu, içinde asırları eriten hegemonya onları ruh kökünden ayıracak yerde, bir yay gibi germeyle yepyeni ve keskin bir aksiyona hazırlamıştır.

Bugün kurulan yeni İslâm devletleri ile beraber kökünü Asr-ı Saâdet'e dayayan garbın bütün "izim"lerini silip süpüren yepyeni bir İslâm nizamı fikri doğmaktadır. Hâlâ idarede Garb'ın üstünlük duygusunu içinden ata-

mayan ve bir aşağılık duygusu içinde çırpınan idareciler, bu yeni nizamı bir tehlike olarak telakkî ve telkin etmelerine rağmen halklar, şuur altlarından kaynaklı bu arzuya âdetâ bir kader gibi bilerek veya bilmeyerek uymaya başlamışlardır.

İşte İslâm milletlerinin bu canhıraş kaynaşmasının neticesi 1961'de "Dünya İslâm Birliği"nin nüveleşmesine yol açtı. Evvelâ Bağdat'ta, sonra Mekke-i Mükerrreme'de toplanmaya başlayan ve 1 yıl sonra Melik Faysal gibi bir dev-

let adamının Suûdî Arabistan'da iktidara ele alışı, bu birliğe yeni bir ruh, yeni bir hamle kazandırdı.

Gerçekten de Suûdî Arabistan düne kadar içine kapanmış, mukaddes beldeler içinde bulundurmaktan ileri İslâmî meseleleri olmayan memleket iken, bu yeni idare sayesinde aktif bir politika içine girmiştir.

Dünya İslâm Birliği'nin aksiyon plânına geçişi de Melik Faysal gibi İslâm kardeşliğini ve dayanışmasını kendine ideal edinen bir şahsiyetin bilfiil desteği ile olmuştur.

Orta Doğu'da Nâsır'ın "Arap Sosyalizmi" yalnız Arap camiası içinde ele aldığı hâlde, "Dünya İslâm Birliği" ayrı ayrı ırklara rağmen birçok milletleri alâkadar etmeye başlamıştır. Üstelik Nâsır'ın tezi dar bir çerçeve içinde kalmış ve hattâ bizzat kendi memleketinde protestolara mâruz kalmıştır.

Nâsır her şeyi politikanın emrinde saydığı hâlde, Dünya İslâm Birliği politikayı İslâm'ın emrinde bir vasıta telakkî etmektedir.

Dünya İslâm Birliği'nin bu yıl aldığı önemli kararlar, çalışmalarının istikametine ışık tutacak mahiyettedir:

1. İslâm memleketleri arasında kültür mübâdelesi yapılmalıdır.
2. İslâm'ın temel meselelerini ilgilendiren eserler birçok lisanında neşredilmelidir.
3. Bütün İslâm âlemine hitap edecek güçte ve birkaç lisan üzerinden neşriyat yapan "İslâm'ın Sesi" radyosu kurulmalıdır.
4. İslâm memleketleri arasında talebe mübâdelesi yapılmalıdır.
5. Bir İslâm memleketleri ortak pazarı kurulmalıdır.
6. Müslüman bir memlekette ithali kaabil olan mallar, bir başka memlekette alınmamalıdır.
7. Bu memleketler arasında ilim ve teknik eleman temini gerçekleştirilmelidir.
8. Birçok sıcak memleketler halkının turizm için Avrupa'yı değil, İslâm memleketlerini tercih etmeleri sağlanmalı ve bunun teşviki yapılmalıdır. (Bu mevzuda Türkiye ön plânda gösterilmiştir.)

Yukarıda kısaca işaret ettiğimiz kararlar, sür'atle kuvveden fiiliyata intikâl

ettirilmeye başlanmıştır. Birliğin genel sekreterliğini, Suûdî Arabistan'ın eski mâliye nazırlarından ve büyük zenginlerinden Muhammed Surûr el-Şa'ban yapmaktadır. Bu zât, serveti ile beraber bütün mesaisini bu uğurda harcamaya azmetmiş idealist bir Müslümandır.

Geçen sene bizden de bir parlâmento heyeti bu birliğin kongresine katılmış ve birçok temsilciler tarafından büyük alâka ve samimiyet görmüştür.

Birliğin kurucuları arasında Hilâl mecmuasının ve yayınlarının Sâlih Özcan bey de vardır. Suûdî Arabistan'ın son birkaç ay içerisinde Türkiye ile kurmak istediği ticarî münasebetlerde ve Kıbrıs mevzuunda alınan kararlarda, bu mânevî birliğin payı, tasavvurumuzun üstündür.

Nâsır'ın bu oluş karşısında irkilmesi ve çeşitli propagandalara girişinin tek sebebi kendi siyasî emellerine bir sed olmasından başka bir şey değildir.

Nâsır'ın siyasî portresini bilenler, bunu çok iyi fark edeceklerdir. Dünya İslâm Birliği'nin, dünyanın üçüncü kuvvet dengesi olarak göreceğimiz günler pek uzak değildir.

Ve bilcümle İslâm'ın sosyal adaleti, insanî bir kardeşlik ve iktisadî bir eşitlik üzerinde temerküz etmektedir. Eğer bugün devletler kalsalar da cemaatleri üzerinde İslâm'ın iktisadî nizamını ilmî bir şekilde tatbik etmiş olsalar, istisnasız bütün fertler bu iktisadî müsâvât hukukundan faydalanacaklardır.

Biz Batılı devletlerin sosyalizminden evvel, uzak şarkın mülhid ve Allahsız milletlerine karşı kıyam ettiğimiz zaman iktisadî nizamda İslâm'ın sosyal ine ve mebdeinden son ve büyük haddine daha çok yaklaşmış olacağız. ●

Ali Haydar Öztürk kimdir?

1931 yılında Şanlıurfa'da dünyaya Öztürk, Şanlıurfa Lisesi ve Teknik Okuldan mezun olduktan sonra ticaretle ilgilendi ve çeşitli firmalarda müşavirlik ve yönetim kurulu başkanlığı yaptı.

Lise yıllarında "Büyük Doğu" dergisinden etkilenen Öztürk, İstanbul'a gelerek Necip Fazıl Kısakürek'in "Büyük Doğu"sunun çıkarılmasına katkıda bulundu. Bir süre ABD'de kaldıktan sonra Türkiye'ye döndü. Necip Fazıl Kısakürek'in yakın dava arkadaşı ve Millî Görüş hareketinin kurucularından olan Öztürk'ün yazıları; "Bugün", "Mücadele", "Millî Gazete" ve "Yeni Şafak" gibi gazetelerde ve 1957-58 yıllarında kendi çıkardığı "Türk Ruhu" dergisi ile "Hilâl", "Tohum" ve "Tek Yol" dergilerinde de yayımlandı.

Ali Haydar Öztürk, tedavi gördüğü Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde 6 Ekim 2024 tarihinde 93 yaşında vefat etti.

(1) Ali Haydar Öztürk'ün "İslâm Birliği" başlıklı bu makalesi, 1966'da yayımlanan Tohum Dergisi'nin 27. sayısından iktibas edilmiştir.

En Kadim Şehir: Kudüs'te Ortak Hayatın İzleri

Yüzyıllar boyunca Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler Kudüs'te bir arada yaşadı. Bu çok dinli yapının devamlılığı, Osmanlı idaresinin kurduğu denge ve adalet sayesinde mümkün oldu.

Selâhaddin Eyyûbi

■ Kudüs'ün Tarihi Çehresi

Kudüs, insanlık tarihinin en eski şehirlerinden biridir. **MÖ 995** yılında *Hz. Dâvûd* tarafından fethedildiği, **MÖ 960**'ta *Hz. Süleyman*'ın *Beytü'l-Makdis*'i inşa ettirdiği kabul edilir. Sonrasında Roma ve Bizans idarelerinden geçerek, **638** yılında *Halife Ömer* döneminde İslâm hâkimiyetine girdi. **1517** yılında *Yavuz Sultan Selim*'in Mısır Seferi sırasında Osmanlı topraklarına katıldı.

■ Osmanlı İdaresi Altında Kudüs

Osmanlı Devleti, *Kudüs'e dört asır boyunca hâkim oldu*. Bu dönemde şehirdeki farklı inançlara mensup halklar arasında huzur ve düzen sağlandı. Osmanlı, her cemaatin kendi dinî işlerini kendi içinde yürütmesine müsaade etti.

■ *Hristiyanlar ve Yahudiler, ibadetlerini serbestçe yerine getirdiler.*

■ *Her cemaatin kendi dinî lideri vardı ve evlenme, boşanma, miras gibi meselelerde kendi hukukları geçerliydi.*

■ *Kudüs'teki kutsal mekânlar korunarak saygı gördü.*

■ **II. Abdülhamid** döneminde şehrin surları ve kutsal yapıları restore edildi, Kudüs'e demiryolu hattı ulaştırıldı. Osmanlı idaresi sadece Müslümanları değil, tüm inanç sahiplerini adaletle gözetti.

II. Abdülhamid Han

M.Ö. 995

Hız. Dâvûd (as)
Kudûs'ü
fethetti.

1099

Hız. Ömer (ra)
Kudûs'ü
fethetti.

Haçlı Seferleri
ve Kudûs'ün
Haçlıların eline
geçmesi.

1517

Selâhaddin-i
Eyyûbî Kudûs'ü
fethetti.

Yavuz Sultan
Selim Kudûs'ü
fethetti.

Osmanlı'nın
Kudûs'ten
çekilişi.

638

1187

1917

Osmanlı Dönemi Kudûs

Yavuz Sultan Selim

■ Birlikte Yaşama Düzeni

Osmanlı döneminde Kudûs'te din farkı gözetilmeksizin komşuluk ilişkileri sürdürüldü. *Cami*, *kilise* ve *sinagog*ların aynı mahallede yer alması olağandı.

■ **Müslüman seyyahlar, Hristiyan zanaatkârlar ve Yahudi tüccarlar aynı pazar yerini kullanabiliyordu.**

■ **Şehirde çıkan ihtilaflar çoğunlukla mahalli düzeyde, barışçıl yollarla çözüldü.**

Bu düzen, Osmanlı'nın adalet esasına dayanan idari yapısı sayesinde mümkün oldu.

■ Osmanlı'nın Çekilişi ve Huzurun Bozulması

1917 yılında Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle birlikte, Kudûs'teki bu denge bozuldu. İngiliz idaresiyle başlayan yeni dönemde, şehir hızla milliyetçilik, ayrımcılık ve siyasi çekişmelerin odağına dönüştü. 1948 yılında *İsrail'in kuruluşu* ile **Kudûs'teki** çok dinli yapı ciddi biçimde zarar gördü. Bir arada yaşam kültürü, yerini bölünmüşlüğe ve çatışmaya bıraktı.

■ Sonuç

Osmanlı dönemi, Kudûs'te *Müslümanlar*, *Hristiyanlar* ve *Yahudiler* arasında tesis edilmiş **adaletli ve dengeli bir dönemi** temsil eder. Bu geçmiş, günümüzde **Kudûs'teki** karmaşık durumu anlamak ve barışa dair yeni yollar aramak için kıymetli bir örnektir.

Günümüz Kudûs

DERD-İ DEVÂ-NÂ- PEZİRİNDEN VEFAT EDEN PERTEV EFENDİ

Tarihin tozlu bununla birlikte bir o kadar ibret dolu sayfaları bazen bizlere verdiği keyifli anekdotlarla bazen ise hüznümüzü arttıracak bilgilerle dikkatimizi celbeder. İnsanoğlunun dünyada var olma serüveni binlerce yıldır tekâmül eden ancak özü itibarıyla pek de değişmeyen hususiyetler içerir. Dünyadaki sayılı müzelerden biri olan İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni gezdiğinizde orada bulunan çivi yazılı metinlerde bin, iki bin yıl önce, "Ne olacak bu gençlerin hâllerini!", "Büyüklerle saygı kalmadı!" vb. serzenişlerini hayretler içerisinde görebilirsiniz.

Bununla birlikte her devrin dili farklı özellikler gösterir. Hususen iftihar nişaneleri ile dolu Osmanlı dönemi evrağı ise dil üslup ve muhteva açısından bambaşkadır. Biz de dergimizin bu köşesinde dikkatinizi celbedeceğinizi düşündüğümüz konulara yer vererek sizleri uzun yıllar öncesine götürmeye çalışacağız.

Bu sayımızın tema olarak aile konusunu işliyor olması sebebiyle bu köşenin yazısı da bir babanın bizi hüzne boğan dramıyla ilgili olacak.

Türk maarif tarihinin en mühim müesseselerinden bir olup günümüzde de bu önemini arttıracak devam ettiren İstanbul Erkek Lisesinin arşivinde tesadüf ettiğimiz bir öğrenci dosyasının içerisindeki belgeler yazımızın temel konusunu oluşturuyor. İstanbul Erkek Lisesi 1884

yılında Numûne-i Terakkî adıyla özel bir okul olarak Mehmed Nadir adında asker bir matematikçi tarafından kurulmuş daha sonra Osmanlı eğitim sistemine en büyük hizmetleri etmiş olan Sultan II. Abdülhamid tarafından devlet okulu hâline getirilmiş bir eğitim kurumudur. İstanbul Sultânisi ve daha sonra da İstanbul Erkek Lisesi adını almış, bugün ise Çağaloğlu'nda eski Düyûn-ı Umûmiyye binasında hizmet vermekte olan bu okulun öğrencilerinden Pertev Efendi'nin ve babası Mehmet Necmettin Bey'in yaşadıkları hem milletimizin eğitime verdiği önem hem de bir babanın evlat sevgisini göstermesi açısından dikkate değer.

Okullarımızda bulunan e-Okul sistemi henüz icat edilmediği dönemlerde her talebenin bir dosyası olur, mektebe kaydolmasından okulu bitirmesine kadar geçen süre içerisinde kendisiyle ilgili olan her türlü belge bu dosyada muhafaza olunurdu. Osmanlı döneminden miras kalan bu uygulamaya yakın tarihe kadar devam edildi. Öğrencinin, eski dönemler için söylemek gerekirse, nüfus tezkiresi, aşı belgesi, sağlık raporu, fotoğrafları, ailesinin okula yazdığı dilekçeler, varsa eski okulundan getirdiği tasdikname ya da şehâdetnâmeler, karneleri, aldysa disiplin cezaları vs gibi şahsi evrağı bu dosyalarda, ihtiyaç hâline başvurmamak amacıyla

» İstanbul Erkek Lisesi Talebesine Mahsus Künye.

la arşivlenirdi. Mezun olduğunda dahi bu dosya yok edilmez gerek duyulduğunda kullanılmak üzere okulların arşiv odalarında tedbiren tutulurdu.

22 Şubat 1909 tarihinde vergi memuru Mehmet Necmettin Bey ile Şükran Hanım'ın İstanbul'da Mehmet Pertev adında bir oğlu dünyaya geldi. Nüfusa kayıtlı oldukları yer, nüfus tezkiresinde Şehzadebaşı civarında Emin Nurettin Mahallesinde, 2 numaralı hane olarak

» Pertev Efendi'nin babasının, oğlunun vefat ettiği haberini verdiği mektup.

yazmaktadır. İkamet ettikleri adres ise Bakırköy'de Yeni Mahalle'de 3. Sokak 56 numaralı hane olarak not edilmiştir. Mehmet Pertev, Kabataş Erkek Lisesi, Vefa Lisesi gibi dönemin diğer önemli okullarından sonra İstanbul Erkek Lisesi'ne eğitimine devam etmiştir. Babasının yazdığı dilekçelerden son derece

» Pertev Efendi'nin babası Necmettin Bey'in okula yazdığı ve oğlunun zatürre ile boğuştuğunu söylediği mektup.

“
**İstanbul Erkek Lisesi
 1884 yılında Numûne-i
 Terakkî adıyla özel bir
 okul olarak Mehmed
 Nadir adında asker bir
 matematikçi tarafından
 kurulmuş daha sonra
 Osmanlı eğitim
 sistemine en büyük
 hizmetleri etmiş olan
 Sultan II. Abdülhamid
 tarafından devlet okulu
 hâline getirmiş bir
 eğitim kurumudur.**
 ”

başarılı, okulunu seven, devamsızlık yapmayan bir öğrenci olduğu anlaşılıyor. Gördüğümüz kadarıyla eğitim hayatı boyunca bazı sağlık sorunları yaşamış. Nitekim babasının yazdığı bir dilekçede yaşadığı sağlık sorunları sebebiyle öğle yemeğini okul dışında yemesine izin verilmesini doktorun verdiği sağlık raporu da dilekçeye eklenerek talep edilmektedir. Lakin bitmeyen bu sağlık sorunları Pertev Efendi'nin okula devamı konusunda bazı sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Nitekim devamsızlık nedeniyle okul idaresi tarafından gönderilen pusulada devamsızlığın nedeni sorulmakta, veliden, okul idaresine konuyla ilgili bilgi vermesi istenmektedir. Necmettin Bey'in yazdığı cevabi mektupta Pertev'in 71 gündür müzmin bir zatürre ile acı çekerek boğuştuğu, doktorların tüm müdahalelerine rağmen bir müddet daha okula gelemeyeceği bildiriyor. Ayrıca bir rica olarak (2) pek çok emek sarfıyla boyumca yetiştirdiğim hem faal ve hem zeki

» Pertev Efendi'nin Fotoğrafı
 Koparılmış Öğrenci Dosyası

sonuçlarını çok merak ettiğini ve alamadığı karnesinin kendilerine gönderilmesinin talep edildiğini görüyoruz.

Buraya kadar sıkça yaşanabilecek, normal olarak değerlendirebileceğimiz bir duruma şahit oluyoruz. Ancak Necmettin Bey'in okul idaresine yazdığı son mektupta bir babanın yaşayabileceği en acı şeylerin başlarına geldiğini ve yaşanan hadiselerin okurken bile bizi hüznegark ettiğini söylemeliyim. Mektubun her cümlesini çok kıymetli bulduğum için metnin tamamını kısmen günümüz Türkçesine çevirerek kısmen de dipnotlandırarak sizlere sunmak isterim:

“Bihi⁽¹⁾

23 Aralık 1926

Huzur-ı Âli-i Müdür-i Ekremilerine

Müdüriyet-i Aliyyelerinden gönderilen 19 Aralık 1926 tarihli kartpostalın cevabıdır.

Arz-ı âcizanemdir.

Bendeniz iki buçuk sene önce Makriköy İstasyonu'nda kazaen şimendüfer altında kaldım. Her iki ayağım kesilerek sakat kaldım. Evlad u iyalimin maişetine hadim vücudumdan en kıymetdar iki uzvu kaybettiğim için gerçi derece-i mutasavverenin haddü'l gagesinde müteessir kalmış isem de (2) pek çok emek sarfıyla boyumca yetiştirdiğim hem faal ve hem zeki

» Pertev Efendi'nin daha önce öğrenim gördüğü Vefa Lisesi'ndeki okul doktorunun verdiği rapor

evladım Pertev göz önüne geldikçe çekmekte olduğum bu feci elemden bir derece olsun teselli buluyordum. Hâlbuki mektebin 9. Sınıf imtihanını ikmal ederek eve dönen zavallı talebeniz Pertev bir üşümek neticesiyle hastalandı. Bir seneye yakın bir zaman içinde değil muhitimizde bütün fakültenin en maharetli en müstesna tabiplerinin bunca tedavilerine rağmen duçar olduğu müzmin bir zatürre ve akciğer hastalığı derd-i deva-na-pezirinden kurtulamayarak ⁽³⁾ 2 Kasım 1926 tarihinde sizlere ömür vefat etti. Dünyada bütün arzu ve hevesi kitap ve tahsil aşkı

» Pertev Efendi'nin rahatsızlığı dolayısıyla öğle yemeklerini okul dışında yiyebilmesi için okula verilen dilekçe

“

Mektubun dil açısından ne kadar ince bir üslupla yazıldığına mı sevinsem içeriğinin bizleri hüzne gark etmesine mi üzülsem bilemedim. Sıradan bir memurun sahip olduğu edebi üslubun, eski insanlarımızın sahip olduğu dil zevkinin seviyesi gerçekten dikkat çekici.

”

olan bu genç henüz hayatının baharında kaybolup gitti. Şu kadar diyebiliyorum ki bu mücevher çocuk bir gün bile bir mesireye gitmemiştir. Vatana pek büyük hizmetleri görüleceği tabii olan bu bendelerini henüz 21 yaşında iken kaybettiğim için dünya asıl şimdi başıma yıkılmıştır. İşte şimdi iki ayaktan mahrûmen mâlûl kaldım.

Pek muhterem müdür beyefendi

Şimdi zâtiali keremkâriyelerinden bir istirhamım vardır. Merhum Pertev'in mektebinizde tabii olarak muhafaza edilen bir dosyası olsa gerektir. Şahsına ait şehâdetnâmelerini bir hatıra ve bir yâdigâr olarak saklamak arzusunda bulunduğumdan bu mâlûl babanın avaze-i vicdanına terahhumen ⁽⁴⁾ bahsi geçen şehâdetnâme ve diğer evraklarını lütfen bir hademe vasıtasıyla veyahut arkadaşları aracılığıyla aciz tarafıma gönderilmesine emir verilmesini vicdan-pak-ı âlilerinden ⁽⁵⁾ istirham ede-

rim. Binaenaleyh bendeniz yaşlıyım; harekete muktedir olsa idim bizzat gelerek feryadımı şifahen arz edecek idim. Ne çare ki bu kudrette olmadığım için istirahatımın lütfen yerine getirilmesini şime-i lütf u mürüvvetlerinden ve insaniyet-i kerimânelerinden ⁽⁶⁾ bekler ve bilhassa arz-ı şükran ve teşekkürat eylerim efendim.

Adresim: Bakırköy'ünde Yeni mahallede 3. Sokakta 56 numaralı hanede Rûsumat memurluğundan mütekait Malul Necmettin”

Mektubun dil açısından ne kadar ince bir üslupla yazıldığına mı sevinsem içeriğinin bizleri hüzne gark etmesine mi üzülsem bilemedim. Sıradan bir memurun sahip olduğu edebi üslubun, eski insanlarımızın sahip olduğu dil zevkinin seviyesi gerçekten dikkat çekici.

Muhtemelen okul idaresi bu acılı babanın isteğini kırmamış öğrenciye ait bazı belgeleri ailesine ulaştırmıştır. Nitekim dosyasının kapağında bulunması gereken fotoğrafın yerinden sökülmiş olması fotoğraflı bir tasdikname düzenlendiği fikrini bizde uyandırdı. Ağzımızdan, “Allah insanı çocuğunun ölümüyle imtihan etmesin” cümleleri istem-sizce dökülüyor. Bugün naaşları artık toprağa karışmış olan Necmettin Bey'le mahdumu Pertev Efendi'ye Allah'tan rahmet diliyorum. ●

Kaynakça:

- (1) Besmelenin kısaltılmışı
- (2) Tasavvur edilebilecek seviyenin çok ötesinde etkilenmiş olsam da
- (3) Çaresi olmayan bir hastalıktan
- (4) Vicdanının sesine acıyarak
- (5) Sizin yüce, temiz vicdanınızdan
- (6) Sizin lütf ve cömert hasletlerinizden, âlicenap insaniyetinizden

"All in One" Kampüs ile

Haliç'te Parla

 halic.edu.tr

 0212 924 24 44

Dünyayı Adımlayan Seyyah: İbn Battûta'nın İzinde

14. yüzyılın Marco Polo'su sayılan İbn Battûta, Kuzey Afrika'dan Çin'e, Hindistan'dan Endülüs'e uzanan büyüleyici bir yolculuğa imza attı. Gördüğü her yer, onun kaleminde birer hikâyeye dönüştü. Üstelik gezdiği yerlerin sayısı, Marco Polo'nun rotasından çok daha fazlaydı.

1325 yılında, Fas'ın Tanca şehrinde genç bir hukuk öğrencisi vardı. Hayali yalnızca hac yapmaktı. Çantasını hazırladı, dualarını etti ve yola koyuldu. Adı: **İbn Battûta**. Henüz yirmili yaşlarındaydı. **Fas'ta Malikî fihri üzerine İslâmî hukuk eğitimi almıştı.** Ama onu bekleyen şey, sadece Kâbe değil, **üç kıta, onlarca ülke** ve **binlerce hikâyeydi.**

İlk durağı Mısır oldu. Nil'in kıyısında büyülenen gözlerle **Kahire**'yi izledi. **Kutsal Topraklar'a** uğradı, ardından **Şam'dan** geçerek **Anadolu'ya** vardı. Kervanlar, hanlar, dağ yolları... **İran'dan Orta Asya'ya, Hindistan'dan Maldivler'e** kadar her yerde iz bıraktı. **Delhi'de** kadı oldu, **Maldivler'de** sultanın danışmanıydı. **Çin'de** limanlara uğradı, **Bengal'de** kaplanlarla burun buruna geldi. **Afrika'ya** dönerken **Timbuktu'nun** yolunu tuttu.

Ve evet, bir gün Bizans topraklarında, hamile olan bir Bizanslı yönetici eşliğinde yolculuk etti. Bu zarif ama bir o kadar da şaşırtıcı misafirperverliği **Rihle**'sine özenle kaydetti.

Sadece yollar değil zaman da zorluydu. **Kara Ölüm** olarak bilinen **büyük veba** salgını Avrupa'dan Orta Doğu'ya kadar yayılmışken, **İbn Battûta** boş sokaklardan, terk edilmiş şehirlerden geçti. Dualar, cenazeler ve suskun kalabalıklar... Her adımında tarihin soluklarını duydu.

Gezip gördüğü her coğrafyada kültürleri, inançları ve insanları bir seyahatin merakıyla değil, bir bilginin dikkatiyle inceledi. **Rihle** adlı eserinde tüm bu yolculuğu anlattı. Ama bu yalnızca bir seyahatname değil; yeryüzünün o dönemki fotoğrafıydı.

Bugün hâlâ onun ayak izlerini takip ediyoruz. Çünkü o yalnızca bir gezgin değildi; o, dünyayı tanıma cesareti gösteren bir hayal yolcusuydu.

■ Ziyaret Ettiği Bölgeler:

♀ Fas ♀ Mısır ♀ Arabistan ♀ Şam
♀ Anadolu ♀ İran ♀ Türkistan ♀ Hindistan
♀ Maldivler ♀ Çin ♀ Doğu Afrika
♀ Endülüs ♀ Sudan ♀ Mali.

■ Toplam mesafe:

Yaklaşık **120.000 km**

■ Seyahat süreci:

30 yıl (1325-1354)

■ Eseri: *Rihle* (Yolculuklar Kitabı)

“

*Ben Tanca'dan
yola çıkan bir
garibim. Diyar
diyar gezdim; her
kavimden insanla
oturduğum kaldım,
her topluluktan
bilgi topladım.*

*İbn Battûta
- Rihle -*

”

İBN BATTÛTA

“

Yolculuk Süresi ■ 30 yıl (1325-1354)
Katettiği Mesafe ■ ~120.000 km
Ziyaret Ettiği Ülkeler ■ 40+
Seyahat Alanı ■ Afrika, Orta Doğu, Asya
Yazılı Eser ■ Rihle
Mesleği ■ Kadı, Bilgin, Gezgin

MARCO POLO

■ 24 yıl (1271-1295)
■ ~24.000 km
■ 15+
■ Asya (özellikle Çin)
■ II Milione
■ Tüccar, Elçi

■ Seyahatın Tavsiyeleri

“Güneşin altında yürümeyi göze alıyorsan, iyi bir başlık şart.”

“Maldivler’de yemeklerin tadı okyanus gibi tuzlu ama unutulmaz.”

“Çin’de alışveriş yaparken paranın kâğıt olduğunu fark edince hayretler içinde kaldım.”

“Yanınıza iyi bir çift ayakkabı alın. Çünkü bu yol, sizi sadece haritalarda değil, içinizde de uzaklara götürür.”

1325

Yol Günlüğü: Dura Dura Hikâye

1354

📍 Kahire:

Nil’in esintisiyle ezan sesleri karışıyor; büyülenmemek mümkün değil.

📍 Aksaray:

Anadolu’nun kalbinde, misafirperverliğin sıcaklığını yaşadı.

📍 Delhi:

Sıcak, kalabalık ve görkemli. Kadı olarak adalet dağıttı, fillerle selamlaştı.

📍 Pekin:

Kâğıt parayla tanıştı, uzak doğunun düzenine hayran kaldı.

📍 Timbuktu:

Kum fırtınalarının ardında altın yaldızlı kitaplar ve çöl bilgeliği.

İSLÂMÎ PERSPEKTİFTEN EKONOMİ VE AİLE

Waqar BADSHAH

Çeviri: Zeynep Sultan DOĞRUER

Giderek karmaşıklaşan dünyada, bireyler ve toplumlar, çoğu zaman maddî arayışlar ile mânevî huzur arasındaki dengeyi kurma mücadelesi veriyor. İslâm'ın ilkeleri, Müslümanlar için ekonomik faaliyetler ve aile dinamikleri de dâhil, hayatın bütün yönlerini kapsayan, kuşatıcı bir çerçeve sunuyor. Bu makale, ekonomi ve aile arasındaki çarpışık ilişkiyi İslâmî perspektiften incelerken, İslâmî öğretilerin hem

finansal istikrarı hem de güçlü aile bağlarını beslemek için nasıl bütüncül bir yaklaşım sunduğuna dikkat çekiyor. Makalemizde, İslâm ekonomisinin ana prensiplerini ve Müslüman ailenin temel değerlerini inceleyerek, "İslâmî dokunuş"un nasıl daha âdil, ahlâklı ve uyumlu bir yaşam biçimine götürebileceğini ortaya koymayı amaçlıyoruz.

**İslâm Ekonomisinin Prensipleri:
Adalet ve Eşitlik Çerçevesi**

İslâm ekonomisi, sadece geleneksel ekonominin alt kümesi değil, daha ziyade Kur'an ve Sünnet'in (Hz. Muhammed'in (sav) sözleri ve uygulamaları) ahlâkî ve etik öğretileri üzerine kurulu, farklı, kendine özgü bir sistemdir. Eşitlik, adalet ve sosyal sorumluluk ilkelerine dayalı bir ekonomiyi yönetmek ve düzenlemek için benzersiz bir yaklaşım sunar. Bütünüyle kapitalist veya sosyalist olan sistemlerin aksine, İslâm ekonomisi, genellikle her

ikisinin de tuzaklarından kaçınmaya çalışan, dengeli ve âdil bir ekonomik düzeni hedefleyen bir "üçüncü yol" olarak tanımlanır.

İslâm ekonomisi, temelde birkaç ana prensibi önemle vurgular:

■ **Ribanın (Faiz) Yasaklanması:** En temel ilkelerden biri, kredi faizlerinin kesin olarak yasaklanmasıdır. Faiz, gerçek ekonomik faaliyet ve risk paylaşımı olmaksızın servet elde edilmesine imkân verdiği için sömürücü ve adaletsiz addedilir. Buna karşılık, İslâmî finans; üretken yatırımı ve ortak sorumluluğu destekleyen kâr ortaklığını (*Mudârebe*, *Müşâreke*), leasing (*Finansal kiralama / İcâre*) ve Şeriat ile uyumlu diğer finansal araçları teşvik eder.

■ **Zekât ve Servetin Yeniden Dağılımı:** Yılda bir kez, maldan hayır amaçlı sarf edilerek verilmesi zorunlu olan zekât, servetin yeniden dağılımı için önemli bir mekanizma işlevi görür. Para, altın ve tarımsal ürünler gibi belirli varlık türlerinden alınan bu pay, aralarında yoksulların, ihtiyaç sahiplerinin ve borçluların da bulunduğu belirli sınıflardan kişilere dağıtılır. Bu sistem, servetin toplum içinde dolaşımını sağlar ve birkaç kişinin elinde toplanmasını önleyerek ekonomik eşitsizlikleri azaltır.

■ **Etik Davranış ve Sosyal Sorumluluk:** İslâm ekonomisi, tüm ekonomik işlemlerde etik davranışa çok önem verir. Adaleti ve şeffaflığı temin etmek için Garar⁽¹⁾ (*aşırı belirsizlik veya risk*) ve Meysir (*kumar veya vurgunculuk*) gibi uygulamalar yasaklanmıştır. Ayrıca, işletmeler sosyal sorumluluk bilinciyle faaliyet göstermeye, toplumun refahına katkıda bulunmaya ve zarara yol açan faaliyetlerden kaçınmaya teşvik edilir.

■ **İstifçiliğin ve Vurgunculüğün Engellenmesi:** İslâm'da servetin

“

İslâm ekonomisi, sadece geleneksel ekonominin alt kümesi değil, daha ziyade Kur'ân ve Sünnet'in (Hz. Muhammed'in (sav) sözleri ve uygulamaları) ahlâkî ve etik öğretileri üzerine kurulu, farklı, kendine özgü bir sistemdir. Eşitlik, adalet ve sosyal sorumluluk ilkelerine dayalı bir ekonomiyi yönetmek ve düzenlemek için benzersiz bir yaklaşım sunar.

”

ve temel malların spekülâtif amaçlarla istiflenmesi uygun görülmez. Amaç, kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını ve toplumun tüm üyeleri tarafından erişilebilir olmasını sağlamaktır. Bu ilke, servetin âtıl kalmadan, sürekli olarak yatırıma dönüştüğü ve dolaşıma girdiği dinamik bir ekonomiyi destekler.

■ **İşlemlerde Adalet:** Tüm ekonomik ilişkilerde dürüstlük ve adalet son derece önemlidir. Âdil fiyatlandırma, ölçü ve tartıda dürüstlük ve sözleşmelerin yerine getirilmesi bu kapsamdadır. İslâm ekonomisi sistemi, ticari faaliyetlerde yer alan tüm tarafların eşit muamele gördüğü ve haklarının korunduğu bir ortam oluşturmaya çalışır.

Bir bütün olarak bu ilkeler; ekonomik istikrarı, sosyal adaleti ve etik davranışları geliştirmek üzere tasarlanmış, sağlam bir çerçeve oluşturur; ilâhi rehberliğe bağlı olarak, insanlığın ihtiyaçlarına hiz-

met eden, toplumsallık duygusunu ve karşılıklı desteği teşvik eden bir ekonomi inşa etmeyi amaçlar.

İslâmî Aile: Güç ve Birliğin Temel Direği

İslâm'da toplumun temel taşı olarak kabul edilen aile birimi, bireylerin yetiştirilmesi ve ahlâkî, mânevî ve sosyal değerlerin aktarılması için ilk ortam vazifesi gören, ilâhi öneme sahip bir kurumdur. Aileyi tamamen insani bir yapı olarak gören modern yorumların aksine İslâm, ailenin dinî kökenini ve insanın varoluşundaki temel rolünü vurgular.

İslâmî aileyi tanımlayan temel ilkeler şunlardır:

■ **İlâhi Kaynaklardan İlham Alan Kurum:** Kur'ân ve Sünnet, ailenin insanlığın yaratılışıyla birlikte kurulduğunu ve Allah'ın bir eseri olduğunu vurgular. Bu ilâhi köken, aileye derin bir önem ve amaç yükleyerek yapısına ve işlevlerine rehberlik eder.

■ **Sosyal Sözleşme (Nikâh):** İslâm'da evlilik (Nikâh), 'güçlü bir akit' (Mitsaqan Ghaliza) olarak adlandırılan, kutsal bir sosyal sözleşmedir. Bu sözleşme, eşler arasında karşılıklı hak ve yükümlülükleri belirler, sorumluluk ve bağlılığı vurgular. Kutsal olmakla birlikte, belirli koşullar altında feshedilebilen, yasal bir anlaşmadır ve feshin ardından yeniden evlenmek câizdir ve hatta teşvik edilir.

■ **Temel İlke Olarak İnanç:** İnanç, İslâmî ailenin temel dayanağını oluşturur. Evlilik; hayat, ahlâk ve amaç noktasında ortak bir İslâmî bakış açısını paylaşan bireyler arasında teşvik edilir. Bu ortak inanç, birleştirici bir güç oluşturarak, ailenin hedef ve değerlerinin İslâmî öğretilerle uyumlu hâle gelmesini sağlar.

İslâm'da toplumun temel taşı olarak kabul edilen aile birimi, bireylerin yetiştirilmesi ve ahlâkî, mânevî ve sosyal değerlerin aktarılması için ilk ortam vazifesi gören, ilâhi öneme sahip bir kurumdur.

■ **Geniş Aile Yapısı:** İslâmî aile, ebeveynler ve çocuklardan oluşan çekirdek birlikten genellikle daha geniştir. Çoğunlukla, büyükanne ve büyükbabaları, teyzeleri, amcaları ve kuzenleri de içine alır ve güçlü, birbirine bağlı bir destek sistemi kurar. Bu büyük yapı; böyle geniş aile bağlarını onaylayan İslâm miras hukukunda da yansıtıldığı gibi, nesiller arası bağları, karşılıklı desteği ve ortak sorumlulukları besler.

■ **Tamamlayıcı Roller ve Sorumluluklar:** İslâm, insan olarak kadın ve erkeğin eşitliğini beyan ederken, aile içinde birbirini tamamlayan rol ve sorumlulukları da tasvir eder. Geleneksel olarak, erkekler ailenin maddî geçiminin temini ve korunması ile görevlendirilirken, kadınlar ağırlıklı olarak ev düzeninin temini ve çocuk yetiştirmekten sorumludur. Rollerin bu işlevsel dağılımı, aile ve toplumun düzgün işleyişi ve ahlâkî refahı için gerekli görülür, rekabetten ziyade uyum ve verimliliği destekler.

■ **Sevgi, Merhamet ve Saygı Vurgusu:** Kur'ân, eşler arasındaki ilişkiyi huzur, sevgi ve merhamet ilişkisi olarak tanımlar. Bu duygusal bağ-

lar, sağlıklı bir aile yaşamının merkezinde yer alır ve tüm aile bireyleri arasında şefkat, anlayış ve karşılıklı saygı ile dolu bir ortamı besler. Çocuklara ebeveynlerine saygı göstermeleri ve onların sözlerini dinlemeleri öğretilirken, ebeveynlere çocuklarını iyilik ve nezaketle yetiştirmeleri ve onlara sağlam bir İslâmî eğitim vermeleri emredilir.

Sonuç olarak, İslâmî aile, sosyal bir birimden çok daha fazlasıdır; dürüst bireyler yetiştirmek ve erdemli bir toplumun oluşumuna katkıda bulunmak üzere inşa edilen, mânevî ve ahlâkî bir sığınaktır. İslâmî aile ilkeleri; güçlü, dayanıklı ve uyumlu aile ilişkileri kurmak için çağlar üstü bir rehber sunar.

İslâm'da Ekonomi ve Ailenin Etkileşimi

İslâmî çerçeve, ekonomiyi ve aile hayatını benzersiz bir şekilde bütünleştirir; bunları ayrı oluşumlar olarak değil, birbirlerini karşılıklı olarak güçlendiren, birbirine bağlı alanlar olarak görür. İslâm ekonomisini yöneten etik ve ahlâkî ilkeler, ailenin refahını ve yapısını doğru-

dan etkilerken, güçlü aile değerleri de istikrarlı ve âdil bir ekonomik ortama katkıda bulunur.

■ **Aile İstikrarı için Ekonomik Adale:** Faiz yasağı ve zekât müessesesi, İslâm ekonomisi ilkelerinin aile istikrarını doğrudan destekleyişinin tam bir örneğidir. Sömürücü, faiz temelli işlemlerin engellenmesi sayesinde aileler kalıcı borç batağından korunur. Zekât ise ihtiyaç sahibi aileler için bir güvence oluşturarak, temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlar ve maddî sıkıntıları azaltır. Bu ekonomik adalet, ailelerin ekonomik güvensizliğin sürekli baskısı olmadan gelişip zenginleşebilecekleri bir ortamı besler.

■ **Ekonomik Yönetimde Aile Değerleri:** İslâm ekonomisinde etik davranışlar, dürüstlük ve adalete verilen önemin kökleri aile değerlerine dayanır. Büyüklere saygı, varlıklı olmayanlara şefkat ve dürüstlük gibi güçlü İslâmî aile ilkeleriyle yetiştirilen bir kişinin ekonomik işlerini âdil ve sağduyulu bir şekilde yürütme olasılığı daha yüksektir. Bu da âdil ticari uygulama-

malara, sahtekârlıktan kaçınmaya ve sözleşmeleri yerine getirmeye bağlılığa dönüşür ve bunların hepsi de sağlıklı ve güvenilir bir ekonomik sisteme katkıda bulunur.

■ **Miras Hukuku ve Servet Dağılımı:** İslâm miras hukuku (*Ferâiz*) titizlikle detaylandırılmıştır ve bir kişinin ölümünün ardından servetin aile üyeleri arasında sistematik ve âdil bir şekilde paylaşımını sağlar. Bu yasalar, anlaşmazlıkların önüne geçer ve servetin birkaç elde toplanmadan, geniş aile içinde dolaşımını sağlayarak aile bağlarını daha da güçlendirir ve kuşaklar arasında ekonomik eşitsizlikler yaşanmasını önler. Bu sistem, servetin tamamen tek bir kişiye miras bırakılabildiği ve aile içi anlaşmazlıklara ve ekonomik dengesizliklere yol açma potansiyeline sahip diğer sistemlerle taban tabana zıttır.

■ **Sorumlu Tüketim ve Harcama:** İslâmî öğretiler, ölçülü olmayı teşvik eder, savurganlığı (*İsraf*) ve boşa harcama yapmayı (*Tebzir*) onaylamaz. Genellikle aile çatısı altında aşılana bu sorumlu tüketim ilkesinin doğrudan ekonomik sonuçları vardır. Aileler ayağını yorganına göre uzatmaya, tasarruf etmeye ve akıllıca yatırım yapmaya teşvik edilir; bu da genel ekonomik istikrara katkı sağlar ve aşırı borçlanmanın önüne geçer. Bu yaklaşım, aynı zamanda sürdürülebilir bir yaşam tarzını destekler ve çevrenin bilinçli şekilde kullanılması hakkındaki kapsamlı İslâmî ilkelerle de uyudur.

■ **Hassas Aile Üyelerine Destek:** İslâm'daki geniş aile yapısı, bu dinin özünde bir sosyal güvenlik sistemi olduğu anlamına gelir. Aile bireyleri yaşlı, hasta ve varlıklı olmayan akrabalarına destek olmaya teşvik edilir. Bu, devletin sosyal yardım sistemlerinin üzerindeki yükü hafifletir ve toplumsal bağları güçlendirir. Bu sistem, ekonomik açıdan

İslâmî çerçeve, ekonomiyi ve aile hayatını benzersiz bir şekilde bütünleştirir; bunları ayrı oluşumlar olarak değil, birbirlerini karşılıklı olarak güçlendiren, birbirine bağlı alanlar olarak görür. İslâm ekonomisini yöneten etik ve ahlâkî ilkeler, ailenin refahını ve yapısını doğrudan etkilerken, güçlü aile değerleri de istikrarlı ve âdil bir ekonomik ortama katkıda bulunur.

da kaynakların bir havuzda toplanması ve paylaşılması anlamına gelir ve ekonomik zorluk zamanlarında sağlam bir destek ağı sağlar.

■ **Eğitim ve Beceri Geliştirme:** İslâm'ın bilgi arayışına atfettiği önem, ekonomik ve mesleki eğitimi de kapsamaktadır. Aileler, çocuklarına helâl ve onurlu bir yaşam sürmelerini sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırmaya teşvik edilir. Aile içinde insan sermayesinin gelişimine yönelik bu odaklanma, nitelikli işgücüne ve üretken bir ekonomiye katkıda bulunur.

Özü itibarıyla, İslâm'ın ekonomi ve aileye yaklaşımı bütünseldir, karşılıklı olarak birbirini besler. Güçlü, etik temellere dayanan bir aile birimi, ekonomik faaliyetler için ahlâkî bir pusula sunarken, âdil ve eşitlikçi bir ekonomik sistem de ailelerin gelişmesi için gerekli maddî refahı

temin eder. Bu bütüncül bakış açısı, hem maddî refah hem de mânevî tatmin arayışındaki toplumlar için çok güçlü bir model sunar.

Ekonomi ve aileye ilişkin İslâmî çerçeve, hem müreffeh hem de ahlâkî açıdan dürüst toplumlar inşa etmek için etkili ve uygulanabilir bir model sunmaktadır. İslâm, ekonomik faaliyetleri ahlâkî hususlarla bütünleştirerek ve aile hayatını ilâhi ilkelerle temellendirerek insan refahına bütüncül bir yaklaşım sunar. Faiz yasağı, zekât müessesesi, ahlâkî davranışa verilen önem ve güçlü, birbirine bağlı aile birimi; adalete, eşitliğe ve sosyal sorumluluğa öncelik veren bir sisteme katkıda bulunur.

Sıklıkla ekonomik eşitsizlikler ve sosyal parçalanma ile tanımlanan bir dünyada, "İslâmî dokunuş" çok güçlü bir alternatif sunmaktadır. Bu dokunuş bize, gerçek refahın yalnızca servet biriktirmek değil, maddî arayışların mânevî değerlerle uyum içinde olduğu ve bireysel refahın, aile ve toplumun sağlığı ve uyumuyla iç içe geçtiği dengeli bir yaşamı teşvik etmek olduğunu hatırlatır. Bu ilkelerin benimsenmesi, daha sağlam aileleri, daha eşitlikçi ekonomik düzenleri ve en nihayetinde daha âdil ve şefkatli bir toplumu beraberinde getirir. ●

Kaynakça

- 1) Ayub, M. (2007). *Understanding Islamic Finance*. Wiley.
- 2) El-Gamal, M. (2006). *Islamic Finance: Law, Economics, and Practice*. Cambridge.
- 3) Usmani, M. T. (2002). *An Introduction to Islamic Finance*.
- 4) IIUM. *The Family in Islam: Basic Principles*. Available at: https://www.iiu.edu.my/deed/articles/family_islam/ch02.html
- 5) Wikipedia. *Islamic economics*. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_economics

Dipnot

- (1) *Garar: Akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapallık taşınmasını ifade eden fıkıh terimi. (TDV İslâm Ansiklopedisi) Ç.N.*

Kitabın Sayfalarından Dünya Festivallerine MAVİ KUŞ'un Yolculuğu

Mustafa Kutlu dediğimizde aklımıza önce hangi kitap geliyor? Sıkı Kutlu okurları bu soruya farklı cevaplar da verir, benzer cevaplar da. Okurun zihnine çakılan önemli kitapları vardır ve onları bir çırpıda saymadan geçmek kolay değildir. Hatta birçok okur daha ötesine geçerek, mevcut baskısı olmayan kitapların da peşine düşer. Sahafı dolaşan ve ulaştığı kitapta Kutlu'nun çizimleriyle de karşılaşanlar bir bayram yaşarlar adeta.

Hepimiz onunla aynı çağda yaşıyoruz ama sadece kitaplarıyla değil, gazete yazılarıyla da, izleyiciye ulaşan filmlerle de. Uzun Hikâye'yi rahmetli Osman Sınav'ın biz okur izleyicilere armağan ettiği zamanlar çok yakın değil, hatta oralarda bir yerlere Kapıları Açmak dizisi de iliştilmiştir desek abartmış olmayız. Biraz daha güçlü kazı çalışması yapanlar aynı eserin sinema filmi şeklinde yapıldığını da fark eder ve bulunması güç kopyalarının peşine düşerler. Burada başarı sağlayanlar bu kez de Kutlu'nun senaryolarına, o senaryolardan çekilen yapımlara ulaşmaya çalışırlar. Bu güzel bir maceradır, kendimden biliyorum.

Kutlu sadece biz büyükleri değil çocukları da gözetir bir yazar olarak. Çocuk kitabı mı yazmıştır yoksa çocukları mı yazmıştır, bu tartışmayı erbabına bırakalım, Ebubekir Erdem, yayınevi için yola çıktığında ilk sürpriz "Yıldız Tozu" adıyla kitaplaşarak Kutlu'dan gelir. O sürpriz geçtiğimiz yıllarda aynı isimle film hâline geldi, bir kısmımız izledi, diğerlerimiz de belki haberdar olmadan ya da duyup da doğrulamadığımız bir haber gibi baktık bu yapıma. Bu belki de çocuk-

ların dünyasından büyüklere ulaşan bir otobüsün hikâyesini de beyazperdeye taşıyacak işaret fişeğiydi.

Ahmet Sönmez ismini geç tanıdığımı itiraf edeyim. Elveda Katya'yı çektiği yıllarda öyle sanıyorum ki, mesleğimden uzaklaşmak zorunda olduğum bir dönemdeydim. 15 yıl bir gazetede yoğun bir şekilde kültür sanat sayfası hazırladıktan sonra durup etrafıma bakmış ve 'Dava delisi Kerim' gibi kalakalmıştım. Yıllar derdin dermanını da sunuyor, yeter ki hazırlığınız

olsun. Kazakistan'da "Türk Filmleri Haftası"nda filmi izlediğimde zaten birçok ödülün sahibi olmuş, hafızalarda yer edinmişti. Sönmez uzun süre TV filmleri de yapmış, çok sonraları fark etmişim. Kurcaladığı meseleler var yönetmenin, kolay adım atmıyor ama attığında da şartları zorlamadan, mücadele etmeden durmuyordu. "Sadece Farklı" filmi otizmlili bir babayla normal bir oğul arasındaki iletişime odaklanıyordu. TRT tabii projeleri açıklandığında ise seyirciyi "Son Gün"le karşılamıştı. 8 bölümlük dizi ölüm meselesini kurcalıyordu ve hâlen izlendikçe yeni keşiflere yön veren bir yapımla yerini koruyor. Sonra Kutlu ile karşılaşmalar geldi. Bu kez Yıldız Tozu filmi çekiyordu. Erzincan'da yazarın yaşadığı coğrafyada bu filmi çekmiş ve asıl görsel notlarını ise bir sonraki filme saklamıştı: Mavi Kuş.

Evet, geldik oraya. Okurları Kutlu'nun pek çok kitabını bir çırpıda sayarken listede değişmeyen bir hikâye varsa o da Mavi Kuş olur. Okuru neden bu kadar etkilemiştir? Bir otobüs dolusu insanın 1950'lerdeki bu yolculuğunda ne var? Tanıdıkça sevdiğiniz Anadolu insanı var. Yazar karakterlerine önyargı yüklemiyor. Doğal bir şekilde hayatınıza girerler ve öylece de unutulmayacak bir yer edinirler. Hikâye kitapta durduğu gibi durmuyor beyazperdede. Yönetmen mahareti eseri yanlış bir kulvara da yöneltebiliyor. Sönmez, senarist Mustafa Kutlu ile bu hikâyeye çekiyor bizi. Yaz kışa dönüyor, esere yeni bir görsellik katılıyor ve her şey Erzincan'ın dağlarında, tepelerinde, hanlarda ve tirene ulaşan o uçsuz bucaksız yollarda geçiyor. Kitabın kapağında Kutlu'nun çizimiyle hafızamıza kazıdığımız Mavi Kuş'la üç gün boyunca yolculuk yaptım. 20'nin üzerinde önemli karakter oyuncusu ve güçlü isimlerle zaman geçirdim, zorluklarla mücadelelerine şahit oldum. Dördüncü gün 'repo' istedim, yorulmuştum.

Filmle mutlaka bir yerlerde karşılaşacaksınız. Mavi Kuş dumanını savurarak yanınızdan geçip gidecek. Deli Kenan, muavin Seyfi, doktor, ağa, mahkûm, öğretmen, esansçı gözünüze çarparak, Amerikalıların burada işi ne dedirtecek ve otobüs ülke sınırlarından süzülerek dünya festivallerini dolaşacak. Sonra vizyon derken TRT ekranında artık buradayım diyecek. Mavi Kuş'u heyecanla beklerken tabii'de Rüzgarlı Pazar dizisini de izleyebileceğiz. Uğur Uzunok sağolsun, bir hayali de o gerçekleştiriyor.

Mustafa Kutlu sadece bizim okurumuza hitap etmiyor, dünyanın yakından tanıyacağı hikâyeleriyle başka coğrafyalara da açılacak, kimi zaman yazdıkları senaryoya, oradan da filme dönüşecek. Bildiğim bir 'sır' var ki o da çokça bilinmesine rağmen henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş bir değer olarak aramızda duruyor yazar. İdeolojik katmanların örttüğü görmeme hâli onun karakterleriyle tuzla buz oluyor. Sadece nereye bakmamız gerektiğini bilmemiz gerekiyor. Hele bir de Devlet Tiyatroları sahnesinde "İp" de görürsek bu işin nerelere bağlanabileceğine daha yakından şahit olacağız. ●

» Mustafa KUTLU

» Yalancı Dünyaya Sahici Sözler Söylemenin Zamanı Gelmedi mi?

» Ömer KARAOĞLU

Hangi ülkeye giderseniz gidin, kulaklığınızda yankılanan sesler arasında önemli bir isim daha vardır: Ömer Karaoğlu. O şimdi profesör. 28 Şubat'ta elinden alınan akademik hakkını kazandı ve "Osmanlı İktisat Tasavvuru ve Modernleşme" ile "Müsâdere" çalışmalarını okurla buluşturdu. Peki ama akademik çalışmalar yapan bir isim neden kulaklarımızda yankılanıyor?

Ömer Karaoğlu'nun müzik çalışmaları bahsi oldukça uzun ve derin araştırmayı gerektiriyor. Bir grup arkadaşıyla çıktıkları yolda bant tiyatroları içinde yer alan ezgiler zamanla albümleşti ve artık her yeni gelen kuşağın keşfiyle netleştirdiği bir isim olarak biliniyor o. Karaoğlu'nun çok önemli eserleri var, siz onları hatırlayıp dinleyedurun ben başka bir çalışmasından bahsedeceğim. Ömer Karaoğlu 'Ümmet Senfonisi' adlı eseri Türkçe, İngilizce ve Arapça seslendirmişti. İlk ve tek çalışma olarak kaldı. Hazır Sami Yusuf ülkemize gelip aralarında Türkçe eserlerin de yer aldığı müziklerini dinleyicilerle buluştururken biz bir sorunun peşinden gidelim. Dünyadaki adaletsizliklere en başta karşı çıkan müzikler ortaya koyan 'erken dönem' sanatçıları Ömer Karaoğlu ve onunla birlikte hatırladığımız arkadaşları neden sadece Türkiye sınırları içinde kalmayı tercih ettiler? Hadi 'Adı için Yaşamak', 'Şehit Tahtında', 'Kuşlar'a 'İlk Cemre', 'Kalksam ve Dirilsem'i de ekleyelim. Meydanlarda hep birlikte söylenen ezgileri Eşref Ziya, Aykut Kuşkaya, Taner Yüncüoğlu ve birçok isimle birlikte hatırlıyoruz. Bu sanatçılarımızın çocukları büyüdü, başka bir dünyaya uyandılar ve onlar hep bu ezgilerle onlara eşlik etti. İçerde türlü bagajlara, yanlışlamalara, derdini anlatamamalara maruz kaldılar, eyvallah. Ama artık Filistinli, Cezayirli, Afrikalı, Endonezyalı, Amerikalı, Avrupalı, Asyalı gençlerle birlikte 'yeni şeyler' söylemenin zamanı gelmedi mi? Bu sorunun asıl muhataplarından biri de müzikteki çalışmalarını sürdüren ve yeni şeyler söylemenin önemini bilen Hakan Aykut. Ona da soruluyor elbet.

"Dünya, bir gündür; O gün bugündür. Bir kördüğündür o. Ah burası, yalancı dünya..."

Yalancı dünyaya sahici şeyler söylemenin zamanı gelmedi mi? ●

» 'Küller Arasında Gazze' ya da Bakmayınca Göremediğimiz Filistinli Oyuncu Selim

Ülkemiz, içerdeki huzursuzluklarımıza rağmen dünyaya iyi gelen insanlık adası adeta. İçerdeki 'zorunlu gösterim'lere inat Türkiye yönetimi ve insanıyla Ensar ruhunu kuşanarak mazumlara kol kanat germeyi ihmal etmedi. Suriye halkı artık özgürlüğünü geri kazandı ve dünyaya örnek olabilecek bir yolda ilerliyor. Türkiye'nin dostluğu her zaman yanlarında ve büyük zulümlere karşı çekilmiş büyük acılardan çıkarak derman olma çabasını da dünyaya yayacak, buna eminim.

Türkiye'nin bir yanı da Filistin'dir. Hangi mazlum coğrafyada zulüm varsa akla Türkiye'nin gelmesi şaşırtıcı değil. Gazze'de tüm yakıcılığıyla yaşanan İsrail soykırımı, dünyanın içinden geçtiği bunalımın görünür ancak anlatılmaz yanlarını yüzümüze çarpar durur. Ülkemizde elbette Filistinli misafirler de var. Durmayan insani dramdan büyük yaralarla çıkan bu insanlar bizlerle aynı havayı soluyor ve bu ülkeyi çok seviyor, tıpkı bizim onların ülkesini sevdiğimiz gibi. İçimizde yaşayan Filistinlilerden biri de Sweilem Sweilem, yani Selim Selim.

Selim'i ilk "Küller Arasında Gazze" adlı oyunuyla duydum. Oyun, 77 yıldan fazla süredir işgal altında yaşayan Filistin halkının yaşadıklarını sanatsal bir performansla Türkçe olarak sahneye taşıyor. 10 yılı aşkındır Türkiye'de yaşıyor Selim. Bu ülke insanının duyarlılığını seviyor. Ortak bir şeyler yapma duygusu da bu sevginin sahneye taşınmış hâli diyebiliriz. Selim'e oyunun sürecini sordum, nasıl gidi-

yor? Tahmin ettiğim gibi. Mahcup ve bekleyerek. Bir yanımız çok güçlü, bir yanımız da çok ürkek. Peki neden? Dünyanın her yerinde cesurca hamleleri olan bir ülkenin kendi içinde plansız programsız, gelişen durumlara göre şekil alıyor olması kültürel atmosferimizi anlaşılabilirlikten uzağa taşıyor. Doğu ile de Batı ile de uzaktaki coğrafyalara kadar uzanabilecek güçlü kolları olan ülkemiz kendi içinde kültürel çeşitliliği sağlayabilecek bir dinamizm yerine 'tek yer'den beslenen bir popüler alana mahkûm gibi. Özellikle sanat alanındaki çalışmalarında bunu görmek mümkün. Menajerlik sisteminin 'kast' olduğu dizi ve filmlerin kadrolarına kadar bu böyle. Kurumlar da bundan nasibini alıyor. Uzun vadeli planlamalar yapılamıyor ve günübürlük işlerle durumu kurtarıyoruz. Peki ama omuzumuzdaki yüklerimizin farkında değil miyiz? Sizce Türk dizilerinin içerikteki sıkıntılara rağmen dünyada bu ka-

dar ilgi görmesinin tek sebebi güzel kızlar, yakışıklı gençler, entrikacı teyzeler ya da Türkiye'nin özellikle de İstanbul'un doğal güzelliklerinin yapımlara yansması mıdır? Venezüela Devlet Başkanı Maduro'yu Diriliş Ertuğrul'un setine getiren nedir? Bizim oyuncularımızın Latin Amerika'dan Körfez ülkelerine bu kadar ilgi görmesinin altında yatan sebep nedir? Eğer kendimize ayna tutmayı başarabilirsek bu sorunun cevabını başka yerlere bakmadan bulabiliriz. Özellikle de vicdanımıza sorduğumuzda sahici cevapla da yüzleşeceğiz demektir. Filistinli Selim'in hayali Arapça bir oyunla körfez ülkelerinde güçlü oyunlar sahneye koymak. Sonraki adım ise Batı'nın yönetimlerine rağmen halklarından çıkan yüksek çıkışlıkları sanatla buluşturmak olmamalı mı? Selim ya da Selimler bizimle bir yol yürümek istiyor. Üzerimizdeki ataletten kurtulup birlikte iş yapma ve utancımızı azaltma vakti gelmedi mi?

Doğu Türkistan'daki ozan Abdurrehim Heyit'in sesi olmamız ve günlük hayatımıza sanatsal aşılara o insanları da katmamız gerekmiyor mu?

Rahmet olsun, Alev Alatl 'Dünyanın iyiliği için Türkiye' demişti. Bu iyilik üzerimizdeki külleri silkelemekten geçiyor. Liam Cunningham, Mark Ruffalo, Susan Sarandon, Peter Capaldi, Charles Dance, Dua Lipa, Roger Waters, Susan Sarandon gibi isimlerin Gazze için göze aldıkları bizim sanat dünyamıza neden yansın? ●

Melekler, Yalnızlar, Masumiyette Yankılananlar ve 'Kanto' ile Altay'ın Yolculuğu

Yıllar önce Sezar Karakoç'u görünür bir belgesele taşıyan yönüyle tanıdım onu, bitmez heyecanına şahit oldum. Los Angeles'tan bir kahramanı dost ortamımıza

getirdiğinde artık dünya çapında bir de belgeseli vardı: "Guardian Of Angels" (Meleklerin Koruyucusu)

Muhammed Bzeek'in, ölmek üzere olan çocukları evlat edinmesiyle ABD'lileri çok etkileyen hikâyesini konu edinen bu yapımını "Kodokushi" takip etti. Bu kez Japonya'dan yalnız ölümleri anlatan bir hikâyeyi taşıyordu yanında.

Ardından gelen "Masumiyetin Yankıları" ise savaşın masum kurbanlarına adanmış bir belgesele götürüyor bizi. Behn Samareh'in Gazze'de hayatını kaybeden her çocuk için Kaliforniya'daki Bombay Beach'te bir anıt (memorial) kurma hikâyesini anlatan yapım öncekiler gibi dünya festivallerini dolaşiyor, farklı ülkelerde gösterimlerle izleyiciye ulaşıyor.

Ensar Altay, TRT World'le çıktığı belgesel yolculuğu tecrübesini bu kez kurmaca bir yapıma taşıyor. 'Kanto' filmi, Şanghay Uluslararası Film Festivali'nde dünya prömiyerini gerçekleştirirken önemli bir yolculuğa çıkıyor. Betonun griyle buluştuğu, şehir yaşamına dair stilize resimlerin göze çarptığı bir şehirde, yaşlı kadının kaybolmasını ve onu kimsenin

aramamasını konu alıyor. TRT ortak yapımı filmin oyuncuları Didem İnselel, Sinan Albayrak, Yıldız Kültür, Ece Bağcı ve Züleyha Yıldız.

Ensar Altay'ın bu adımlarını önemsiyorum. Tıpkı TRT World'de önemli belgesellere imza atan deparmanın beyni Aslıhan Eker'in ve ekibinin çalışmalarını önemsemediğim gibi. Altay, sabırla ördüğü kozasından çıktı ve uluslararası alanda uzun metraj film tecrübesiyle özgün bakışını dünyayla buluşturuyor. Karakoç'un 'Masal' şiirini bilirsiniz. O şiiri okurken izliyorum Ensar Altay'ın sinema yolculuğunu. Ve bu yolculuk Doğu'ya olduğu kadar Batı'ya da en uzak diyarlara kadar iyi gelecek. ●

Okan Bayülgen'in Dertlendiği Avrupa Hayali

Bu yıl 12.si gerçekleşti Frankfurt Türk Tiyatro Festivali'nin. Kamil Kellecioğlu diye bir adam bu işi kendine dert edindi. Önce Tiyatro Frankfurt kuruldu ve Almanya'da

oyunlar sahnelendi, ülkemize de geldiler. Sonra ustalara gidildi. Ayla Algan, Tamer Levent, Haldun Dormen bu heyecana ortak oldu. Devlet Tiyatroları da Şehir Tiyatroları da elini taşın altına koydu, özel tiyatrolar da birer birer o heyecana ortak oldu. 13'üncüsü için hazırlıkları yapılan festivalde pek çok oyun izledik, fuaye söyleşilerine katıldık. İzlediğin senin olsun, diyeceğini de hele dersiniz, söyleyeyim.

Okan Bayülgen kendine özgü işler yapmayı seven bir isim. Televizyondaki programları unutulmazdı, fotoğrafla ilgilendi, seslendirme yaptı, sahne açtı, tiyatro oyunları sahneye koydu. Hatta delice işlere girişti. Hayko Cepkin'le rol aldığı 'Drakula', sahneye koyduğu ve oynadığı 'Richard'ı yeni

oyunlar takip edecek ama bir başka hazırlığın içinde o.

Hani tüm sanatçılarımız için geçerli bir durum vardır ya, Edirne'nin ötesine geçmek. İşte orada yeni bir yol arayışında Bayülgen. Almanya'dan oturma aldı ve Berlin'den başlayarak tüm şehiri dolaşiyor, oradaki iş ve sanat çevreleriyle irtibat kuruyor. Bizim sanatçılarımız hap kendi ülkemizde klasikleşmiş eserleri sahneler ya, Okan Bayülgen'in dert edindiği ise şu: "Neden biz Goethe'nin, Schiller'in eserlerini Almanlar ya da Avrupa için sahneye koymuyoruz?" Almanca ve İngilizce hazırlanacak oyunlar eminim New York'a da Londra'ya da başka ülkelerin önemli kentlerine de gidecek. Ama asıl başka bir şey söylüyor Bayülgen. Bizim zengin insanlarımız neden Avrupa'da ya da başka yerde 'moda' üzerinden okunsun? Aldığın lüks çanta, ya da altına çektiğin yüksel bedelli araba mı temsil edecek bizim insanımızı, yoksa onların başarılarını da anlatan insan hikâyelerine yatırım yapılması gerekmez mi? Bir şey daha var. Örneğin Almanya'da her şehir kendi sahnesinde oyunlar sahneliyor. Salonlar küçük. Türkiye ise

büyük prodüksiyonlara alışmış durumda. Evet, fiyatlar yüksek ama yatırım yapılan alan için gerekli bir durum bu. Neden Avrupa'ya bu tecrübemizi götürmüyoruz?

Gallus Theatre'dan çıktığımızda yol boyu bu heyecanını konuştuk ve gurbete giden ilk kuşakla alay eden yeni neslin 'fon'lu oyunları ve film senaryolarından öteye geçmek gerektiğini söylediğinde durdum. Avrupa'da oluşan Türk tecrübesi usta bir isimle buluştuğunda bunun hem ülkemiz hem de o ülke için ne anlama geldiğini düşündüm. Şu: Bu tecrübe paylaşımı dünyada da farklı bir sanatsal heyecan oluşturabilir. Bu da gelecek kuşaklara komplekslerden arınmış yeni hikâyeler anlatma fırsatı ortaya çıkarabilir. Bakarsınız Hafız ve Goethe aynı sahnede ortak duyguda buluşturur farklı milletleri. Asırlar önce birbirlerini etkileyen ustaların torunları bu buluşmayı, tiyatrodan, sinemada, sanatın farklı alanlarında başarabilirlerse üst yazıyla ya da alt yazıyla izlediğimiz eserlere gönül dilini de ekleme imkânımız olur. Ne de güzel olur ne dersiniz? ●

» Afrika ile Kültürel Köprüler Kurmanın Zamanı Gelmedi mi?

arkındaysanız artık Afrika'yı konuşurken sadece insani durumlar üzerinde durmuyoruz. Uzun yıllar sömürülen topraklarda şimdilerde kimliğini tanıma ve yeniden dünya sahnesine sahici bir çıkış hazırlığı var. Prangalar kırılıyor, ekonomik zorluklarla mücadele ediliyor, toprağın altındaki ve üstündeki zenginlikleri 'beyaz adam'a taşıyan çark kırılıyor. Eskiden eğitim için Batı'ya giden gençler yollarını Türkiye'ye düşürüyor, yeni bir hikâye yazıyor. Peki bu hikâyede kültürel bir bağ kurulabilecek mi? Ayrıca Afrika sinemada nasıl temsil ediliyor, yeni durumlar beyaz perdede nasıl bir yansımaya kavuşacak? Bu soruların cevabını ararken aklıma uzun yıllar bu alanda çalışma yapan dostum Mehmet Baydemir geliyor. Birçok dernek ve kuruluşta çalışmalar yaptı, akademik olarak da 'uzaktaki yakınlarımız'la ilgilendi. Ben de sordum, "Mehmet, akademik çalışmalarından güncel çıktılarımızla paylaş" dedim, kırmadı. İşte söyledikleri:

Özellikle 20. yüzyıl boyunca Afrika, batı sinemasında ya egzotik bir mekân ya da sorunların coğrafyası olarak temsil edildi. Bu anlatılar genelde beyaz kurtarıcı temasına dayanırdı. Morgen Freeman, Denzel Washington, Will Smith, Viola Davis gibi isimler sadece oyunculuklarıyla değil, üretim süreçlerindeki rolleriyle de temsili dönüştürüyor.

Ava DuVernay, Barry Jenkins gibi isimler hem geçmişin travmalarını anlatıyor hem de siyahi deneyimi çok boyutlu şekilde işliyor. Afrika artık sadece anlatılan bir yer değil, anlatılan bir özne hâline geldi. Diğer yandan İdris Elba, Gana'daki Afrika Sinema Zirvesi'nde yaptığı açıklamayla kıta

sineması adına umut verdi. Bugün Nijerya'daki Nollywood, yıllık film üretiminde dünyada ilk sıralarda yer alıyor. Afrika'da yer alan 54 ülkenin, yüzlerce farklı kültürün, kendi hikâyesini aramak isteyenler için oldukça zengin ve derinlikli içeriklere sahip olduğunu söylemek mümkün.

Afrika kıtasında birbirinden farklı ülkelerde ve kültürel bağlamlarda düzenlenen film festivalleri, Afrika sinemasının hem çeşitlenmesine hem de bölgesel kimliklerin inşasına önemli katkılar sağlıyor.

Afrika sineması son yıllarda dijital platformlar yaptığı iş birlikleri sayesinde küresel ölçekte dikkat çeken bir dönüşüm yaşadı. Ancak bu birlikteliklerde bazı riskler de bulunuyor. Sektörün bu platformlara bağımlı kalması tehlikesi ülkemizde olduğu gibi Afrika'da da bir sorunu işaretliyor.

Son yıllarda Türkiye-Afrika ilişkileri önemli bir gelişim gösterdi. 2005'teki Afrika Yılı'ndan itibaren Türkiye, kıta ile olan ilişkilerini derinleştirme çabalarına girdi. Kıta ile ticari hacim 2024 yılında 33 milyar dolar seviyelerine ulaştı. Ayrıca Türkiye, TİKA ve Maarif Vakfı gibi kurumlar aracılığıyla Afrika'da eğitim, altyapı ve kültürel proje-

ler yürütüyor. Topyekün Afrika açılımı kültürel alanda da etkilerini gösterebilir. Ortak yapımlar, film festivalleri ve kültürel değişim programları gibi sinema alanında yapılacak girişimler, Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkileri daha da güçlendirebilir.

Türkiye'nin son yıllarda Afrika ile geliştirdiği ilişkiler özellikle eğitim alanında da kendini gösterdi. Afrikalı öğrenciler Türkiye'yi cazip bir eğitim destinasyonu olarak görmeye başladı ve 2013 yılında yaklaşık 5.500 olan Afrikalı öğrenci sayısı 2024'te 62.500'e ulaştı. Afrikalı öğrenciler, sadece akademik bilgiyle değil, iki kültür arasında köprü kurma potansiyeliyle de önemli bir rol üstleniyor. Ancak Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini güçlendirirken sadece kendi kültürünü tanıtmak yerine Afrika'nın kültürüne de açık olması gerektiği unutulmamalı.

Amerikan sineması bazen basit bir kurtarma operasyonundan bile onlarca film çıkarabiliyor. 2011 yılında Türkiye'nin Somali'ye elini uzatması önemliydi, ancak bu olayın beyazperdeye de yansımaları gerekiyor. Somalili öğrencilerle birlikte proje geliştirilerek bu konuda film yapılabilir. Böylece Türkiye'nin Afrika'ya olan katkısı ve desteği daha görünür hâle gelebilir.

YTB bursları üniversitelerdeki Afrika araştırma merkezleri ve kültürel etkinlikler bu süreçte önemli başlangıçlar. Ancak sadece yardım veya destek verme değil, karşılıklı üretim, saygı ve birlikte büyüme vizyonu oluşturulmalı.

Afrika'yı seviyoruz ve Afrikalılar da Türkiye'yi seviyor. Bu sevgiyi doğru bir şekilde yönlendirip somut iş birliklerine dönüştürmek her iki taraf için de kazançlı bir geleceğe işaret eder. ●

Hız. İbrahim'in (a.s.) İzinde: Haccın Kökenine Bir Yolculuk

Hız. İbrahim (a.s.), Kur'an'da "dosdoğru (siddik) bir peygamber" olarak tanıtılır. Kalbi katı olmayan, yumuşak huylu, içli ve kendisini Allah'a vermiş bir insandır. Nimete şükreden, misafirperver, sözünün eri ve vefakâr bir kişiliğe sahiptir. Görevini tam olarak yerine getirdiği için Allah onu insanlara önder kılmıştır. İşte bütün bu güzel özellikler, onun iman ve tevhid mücadelesini kolaylaştıran unsurlar olmuştur.

“Sessizdi... ama sözleri çağları titretti. Yalnızdı... ama kalbinde teslimiyetin gücü vardı. Hız. İbrahim (a.s.), yumuşak huylu bir bilge olarak yürüdü bu yolda. Kırmadan, dökmeden; ama hakkı eğip bükmeden.”

Yolculuk Başlar - Ateşle İmtihan, Tevhidle Diriliş

Dünya yeni değildi. Ama bir şey eksikti: Tevhid. Putların gölgesinde doğan Hız. İbrahim (a.s.), henüz gençken **Ur**'un taşlarında tevhid kelimesini haykırdı. Babasının yonttuğu putları parçaladı, Nemrut'un tahtına karşı göğe bakan bir çocuk gibi durdu. Ve nihayet **Babil**'de, koca bir ateşin ortasında Allah'a olan teslimiyetini haykırdı.

Ama Allah, o ateşi "serin ve selametli" kıldı. Ve böylece başladı **Hız. İbrahim'in (a.s.) tevhid yolculuğu.**

Haran'dan Mısır'a, Kudüs'ten Mekke'ye: Adım Adım İmtihan

Ateşten kurtulan Hız. İbrahim (a.s.), Haran'a sığındı. Gökyüzünü izledi; yıldızlar söndü, ay battı, güneş yitti. Sadece Allah kaldı. Oradan **Mısır**'a uzandı. Kralın sarayında **Sare**'yle birlikte sınandı. Ve burada, yanında sadık bir eşlikçi belirdi: **Hacer**.

Zaman aktı. Ve Allah dedi: "Aileni ıssız bir vadiye bırak." Ve o bıraktı. Mekke'nin güneş kavrulmuş toprağına, nehirsiz, ağacsız o çorak ovaya... Çünkü emir vardı. Ve Hız. İbrâhim (a.s.), sorgulamazdı.

Haccın Doğuşu - Kumda Büyüyen Dua

Hacer su aradı. Kalbinde umut, gözlerinde korku vardı. **Safa** ve **Merve** arasında yedi kez koştu. Dağlar bile ona eşlik etti. Derken, minik **İsmail**'in ayakları altından **Zemzem** fişkırdı. Su, çölün bağrından çıkan bir rahmet oldu.

■ **Yıllar sonra Hz. İbrahim (a.s.) döndü.** Oğlu büyümüştü. Baba-oğul birlikte *Kâbe'yi inşa ettiler.* Hz. İbrahim (a.s.), İsmail'le beraber evin temellerini yükseltiyorlarken (şöyle *duâ ettiler*): "*Rabb'imiz! Bizden kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin. Rabb'imiz! Bizi sana teslim olanlar yap, neslimizden de sana teslim olan bir ümmet çıkar; bize ibadet yerlerimizi göster, tevbemizi kabul et; zira tevbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin, Sen!*" Her taşıyla bir dua yükseldi semaya. O dua ki hacılar her yıl tavaf ederken hâlâ o taşlarda yankılanır.

■ **Ve sonra...** Allah, en sevdiğini kurban etmesini istedi. İsmail ip, balta ve bıçak aldı. Hazırlıklarını gördüler. Beraberce yola çıktılar. Allah'ın dostları en ağır sınavlardan geçiyordu. Babası, İsmail'e yaklaştı ve şöyle dedi: "*Ey yavrucuğum, seni rüyamda boğazladığımı görüyorum. Buna ne dersin?*" Hz. İbrahim'e (a.s.) teslimiyet abidesi halîm bir oğul verilmişti. İsmail: "*Ey babacığım, ne emrolunuyorsan yap! Sen, beni inşallah sabredenlerden bulacaksın*" dedi. (Sâffât 37/102)

■ **Henüz bir çocuktü;** ama yüreği büyük, teslimiyeti derindi. Kurban olmayı, Allah'a yakınlık olarak gördü. Bıçak işlemedi. Gökten bir koç indi. Bu, hem babanın hem de oğlun serdengeçtiği, teslimiyetin en saf, en soylu hâliydi.

■ Tevhidin Haritası: Hz. İbrahim'in (a.s.) Geçtiği Şehirler

■ **Ur / Urfa:**

Doğduğu yer, ilk tevhid çağrısı.

■ **Babil**

(Irak): Ateşe atıldığı şehir.

■ **Haran (Türkiye / Suriye sınırı):**

Tevhidle yeniden doğduğu yer.

■ **Mısır:**

Sare ile birlikte kıtlık zamanında sığındığı yer, Hacer'in hayatına girdiği şehir.

■ **Filistin / Kudüs:**

Yerleştiği toprak, İshak'ın doğduğu yer.

■ **Mekke:**

Hacer ile İsmail'in bırakıldığı ve Kâbe'nin inşa edildiği kutsal vadi.

■ **Son Söz: Ayak İzleri Kaldı, Hac Oldu**

Bir yoldu yürüdüğü... Kumlara düşen her adımı, bir ibadete dönüştü. Her imtihan, bir menasik oldu. Her duruş, bir kıbleye dönüştü.

Bugün milyonlarca Müslüman hacda, *Hz. İbrahim'in (a.s.)* ayak izlerini takip eder. O izlerde yalnız taş yoktur, sabır vardır. İtaat vardır. Ve en önemlisi: **Tevhid vardır.**

Mekânın Ruhu, Mekînin Hatırası: EMEVÎ ve TAKSİM CAMİLERİ ÜZERİNDEN MEDENİYETİN İZİNİ SÜRMEK

Şehirleri anlamının yollarından biri, onların en kadim mabetlerine bakmaktır. Çünkü her mabet, bir çağın harcından yapılır; taşında inanç, gölgesinde izzet, duvarında ise zamanın nabzı atar. Mescitlerle başlayan bir medeniyetin çocukları olarak, bizler mabedi sadece bir ibadet alanı değil, bir medeniyetin ruhunu taşıyan merkezler olarak biliriz. Bu yönüyle camiler ne yalnızca taş ve kubbe ne sadece minber ve mihraptır; camiler, bir halkın hayâl dünyasıdır, hakikat arayışıdır, zamanı ve mekânı kutsalla buluşturma çabasıdır.

İşte Şam'da yükselen Emevî Camii ile İstanbul'un merkezine kök salan Taksim Camii, bu anlamda iki farklı çağın ama aynı arayışın yansımasıdır.

I. Emevî Camii: Zamanın Ruhu, Şehrin Kalbi

Şam, tarihin merkezlerinden biridir. Nehrin kıyısına kurulmuş şehirlerden çok, tarihin kendi yatağında aktığı bir mekândır Şam. Hz. Âdem'den (as) beri yerleşim gören, Hz. İbrahim'den (a.s.) beri iz taşıyan, İslâm Medeniyeti'nin en parlak çağlarından birine ev sahipliği yapan bu kadim şehir, sade-

ce tarihe tanıklık etmemiş, onu yazmıştır. Şehirlerin hafızası mabetlerle kurulur ve Şam'ın kalbinde, zamanın ruhunu taşıyan en büyük mabet Emevî Camii'dir.

Emevî Camii, yalnızca bir ibadet mekânı değildir. O, bir çağın tecellisidir. O çağ ki Hulefâ-yi Râşidîn'den sonra siyasetin hilâfeti ve hilâfetin başkenti Şam'a taşındığı andan itibaren, İslâm'ın mekânla kurduğu yeni bir ilişkiyi temsil eder. Zira artık İslâm, sadece göçebe çadırlarının değil; şehirlerin, sarayların, meydanların, sütunların ve kubbelerin de dinidir. Bu dinin ilk büyük başkent camisi, Şam'da yükselmiştir.

Emevî Camii'nin bulunduğu alan, yaklaşık üç bin yıllık bir inanç tarihinin üst üste binmiş katmanlarını taşır. Burada ilk olarak Aramîler tarafından tanrı Hada'da adanmış bir pagan tapınağı bulunmaktaydı. Roma İmparatorluğu döneminde bu alan Jüpiter Tapınağı olarak yeniden düzenlendi ve devasa sütunlarıyla şehrin sembolüne dönüştü.

Hristiyanlığın Roma tarafından kabul edilmesinden sonra IV. yüzyılda bu yapı Aziz Yahyâ (Hz. Yahyâ) adına bir

kiliseye çevrildi. Rivâyet edilir ki burada Hz. Yahyâ'nın (as) başı bulunur. Bu yönüyle alan hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar için kutsal bir derinliğe sahiptir.

Artık Mekke fethedilmiş, Medine'ye nübüvvet mührü vurulmuş, Kudüs'e ilk kible verilmişti. Artık İslâm'ın yeni idaresi, yeni merkezindeydi: Şam.

705 yılında halife olan Velîd b. Abdülmelik, Şam'ı İslâm'ın hilâfet merkezi olarak teşkil ederken, bu mabedin bir kısmını Müslümanların kullanımına izin verilen kiliseyi tamamen camiye çevirdi. Bugünkü Emevî Camii, 706-715 yılları arasında inşa edildi. Bu dönüşüm, sadece bir binanın değil, bir medeniyetin mimarî ve siyâsî hafızasının da kuruluşuydu.

İlk defa bu ölçekte bir cami inşa ediliyordu. Velîd, Bizans'tan gelen usta sanatkârları görevlendirdi, muazzam mozaik süslemeleriyle dikkat çeken bir sanat dili kuruldu. Caminin avlusunu çevreleyen sütunlar, dört birtandan yükselen revaklar, orta kısımdaki görkemli mihrap ve minber, sadece ibadeti değil, temsil gücünü de yansıtan bir anlayışı sergiliyordu.

Mescid-i Harâm'dan sonra inşa edilen en büyük ve etkileyici cami olması sebebiyle Emevî Camii, Şam'ı sadece siyasetin değil, kültür ve dinin de merkezi hâline getirmiştir. Burada hutbeler okunmuş, ilim halkaları kurulmuş, büyük âlimler yetişmiştir.

Abbâsiler döneminde hilâfet Bağdat'a taşınsa da Emevî Camii Şam'ın kalbi olmaya devam etti. Zaman zaman yangınlara, depremlere ve istilalara maruz kalsa da tekrar tekrar onarıldı.

Osmanlılar, 1516'da Şam'ı fethettiklerinde Emevî Camii'ni büyük bir hürmetle korudular. Yavuz Sultan Selim bu camide Cuma namazı kıldı, hutbe dinledi. Caminin bakımını üstlendiler; duvarları tamir edildi, kubbeler yenilendi, minber restore edildi.

Bu cami, Evliya Çelebi'nin ifadesiyle "İslâm'ın doğuya açılan penceresi" idi. Zira buradan doğuya doğru yayılan ilim, irfan ve tefekkür; Emevî Camii'nin sütunları arasında başlamıştı.

Bugün Emevî Camii'ne adım atan biri, yalnızca bir binaya değil; bir zamana, bir ruha, bir duâya girmiş olur. Taşları arasından tarih fisıldar, revaklarında fukaha dolaşır, mihrapta ezanla birlikte zaman da secde eder.

Çünkü bu cami, bir "mekân" değil sadece. O, mekândır. Yani ruh yüklü, anlamlı, yaşayan bir merkez. Onu cami yapan sadece minaresi değil, onunla kurulan irtibattır. Duvarlarında mozaik değil, medeniyet vardır. Kubbesinde sadece ışık değil, ilham birikir.

İşte bu yüzden Emevî Camii, bir camiden fazlasıdır. O, medeniyetin kendine ait bir mekânda tecessüm ettiği hâlidir. Şam'ı Şam yapan da odur; Şam'a ruh veren de...

II. Taksim Camii: Bir Mabedin Gölgesinde Bir Asrın Hikâyesi

İstanbul... Fetihden bu yana her taşı dualarla döşenmiş, her sokağı bir mânayla örülmüş kadim şehir... Her semtinde bir tekke, her tepesinde bir cami bulunan bu şehirde, asırlar

Emevî Camii ve Taksim Camii... Biri Şam'da bir medeniyetin zirvesi; diğeri İstanbul'da bir hafızanın telâfisi.

boyunca İslâm'ın sesi rüzgârlara karışmış; ezanlar denize, kubbeler göğe muhatap olmuştu. Ne var ki bu şehirde, özellikle Cumhuriyet sonrasında yükselen bazı semtler, bu kadim ruhla bağlantısını kaybetmişti.

Böyle bir yerde yani İstanbul'un kalbinde, Taksim gibi bir merkezde bir caminin olmaması, sadece mimarî bir eksiklik değil; bir hafıza boşluğu, bir kültürel kopuştu. Uzun yıllar bu boşluk hissedildi, konuşuldu, hatta uğruna mücadeleler verildi. Ve nihayet, yüzyılın eşiğinde bu sessizlik, bir camiyle cevap buldu.

Taksim, modern Cumhuriyet'in yeni şehir vizyonunun sembol mekânlarından biri olarak inşa edildi. 1928'de inşa edilen Taksim Cumhuriyet Anıtı, seküler ulus devletinin simgesi olarak meydanın merkezine dikildi. Onun çevresi ise zamanla "kutsal" olanın değil, "kamusal" olanın hâkimiyet kurduğu bir alan hâline geldi. Bu meydan bir asır boyunca devlet törenlerinin, yürüyüşlerin, bayram kutlamalarının sahnesi oldu. Ancak bu sahnede ezan yoktu, cami yoktu, duâ yoktu.

1950'lerden itibaren bu eksikliğe dair talepler dillendirildi. Dönemin belediye başkanı olan Lütfi Kırdar, Taksim'e bir cami yapılması gerektiğini ifade etmişti. Ancak bu düşünce, her seferinde ya "kent estetiği" ya da "laiklik" gibi gerekçelerle ertelendi. Şehrin kalbinde yükselmesi gereken o minareler hep planlarda kaldı, hep ertelendi.

2000'li yıllarda Türkiye'de dinî kimliğin kamusal alanda yeniden görünür hâle kazanmasıyla birlikte, Taksim Camii tartışmaları da somut bir zemine kavuştu. Ancak bu sadece bir "camii yapmak" meselesi değildi. Bu, aynı zamanda toplumsal hafızanın restore edilmesi, medeniyet sürekliliğinin yeniden kurulması anlamına geliyordu.

2017 yılında resmen temeli atılan cami, dört yıllık inşa sürecinden sonra 28 Mayıs 2021 tarihinde, cuma namazıyla birlikte ibadete açıldı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı bu açılış, yalnızca bir mimarî yapının tamamlanışı değil, bir dönemsel suskunluğun son buluşu idi.

Taksim Camii, sadece bir bina değildir; bir dirilişin, bir yüzleşmenin ve bir uzlaşının sembolüdür. O, "bu topraklarda İslâm'ın sesi yeniden yükselcek" diyenlerin sabırla yükselmiş, zamanın içinden süzülerek bugüne gelmiştir. Bir bakıma bu cami, inkâr edilmiş bir ruhun yeniden mekâna kazınmasıdır.

Eğer Emevî Camii Şam'da bir medeniyetin doğuşunu temsil ediyorsa, Taksim Camii de İstanbul'da bir hafızanın geri dönüşünü temsil eder. Bu cami, artık sadece ezan sesiyle değil; Ramazan iftarlarıyla, çocuk kahkahalarıyla, gençlerin hatim halkalarıyla yaşayan bir merkezdir. İnsanlar orada sadece ibadet etmiyor; aynı zamanda kendileriyle, şehirle, geçmişle yeniden irtibat kuruyor.

Emevî Camii ve Taksim Camii... Biri Şam'da bir medeniyetin zirvesi; diğeri İstanbul'da bir hafızanın telâfisi. Fakat her ikisi de aynı hakikati fisıldıyor: Mabetler sadece taşla değil, niyetle inşa edilir.

Her mabet, bir medeniyetin aynasıdır. O aynada yalnız minare değil, milletin sesi; yalnız kubbe değil, zamanın göğü görünür. Camiler şehirlerin süsü değil, ruhudur. Ve ancak mabetleriyle dirilen şehirler, zamanın sillesine direnebilir. ●

AİLE OLMAK: BİR BELGESELİN PEŞİNDE

Görselliğin çağdaş dünyayı kuşattığı, hakikatle yanılmanın iç içe geçtiği bir dönemde, "Aile Olmak" belgeseli, kaybolan değerleri hatırlatmak ve batı medyasının "gerçek" olarak pazarlayarak ürettiği belgeselleriyle izleyiciyle buluştu. Yönetmen ve yapımcı Emre Karapınar, bu projeyi yalnızca bir belgesel değil, bir farkındalık hareketi olarak tanımlıyor. Karapınar'a göre, sinema ve kamera, yalnızca görselliğin değil, insanın iç dünyasının ve özlemlerinin tercümanı. "Kimisi kendini şiirle, romanla ya da resimle ifade eder. Ben yaşadıklarımı, hissettiklerimi, söylemek istediklerimi sinemayla anlatıyorum," diyor.

Aile: Bir Hasretin ve Umudun Adı

Belgeselin temel fikri, Karapınar'ın çocukluk ve gençlik yıllarındaki aile özlemiyle harmanlanmış. Avrupa'da bireysel yaşam kültürünü gözlemlediğinde, ailenin önemini daha derinden kavradığını anlatıyor: "Avrupa'da insanlar birbirleriyle göz göze bile gelmiyor. Aile dediğimiz şey, yalnızca aynı binada yaşamak değil; aynı sofrada buluşmak, aynı ortamda hemhal olmak." Ona göre, aile insanın merhamet ve paylaşmayı öğrendiği, şefkatin kök saldığı bir yuva. Bu yuva sağlam olmadığında, birey yalnızlaşıyor ve empati yetisini kaybediyor. "Merhametten mahrum bir çocuk, büyüdüğünde sadece kendini düşünen biri oluyor. Sömürgeci sistemler de böyle insanlar yetiştiriyor," diye ekliyor.

Görünmeyen Gerçeklerin Peşinde

"Aile Olmak" yalnızca bireysel hikâyelere odaklanmıyor. Karapınar ve ekibi, belgeselde Asya'dan Afrika'ya, İslâm coğrafyasından Sibirya'ya kadar dünyanın farklı coğrafyalarına yolculuklar yaparak, batı menşeli medya tarafından bize "gerçek" diye gösterilen ve anlatılan hikâyelerin arkasındaki perdelenen hakikati ve algıların olguların önüne geçirildiği kirliliği ortaya çıkarmayı dert ediniyor. Zanzibar'ın lüks otellerinin arkasında kalan halkın yoksulluğu ve yozlaşma ile mücadelesini ya da savaşın ortasında kocası şehit olmuş bir annenin yaşadığı zorluklara rağmen verdiği mücadeleyle evini, vatanını terk etmenin, mülteci olmanın öyle kolay bir şey olmadığını bize göstererek toplumları yalan yanlış bilgilerle kirliliği bir algı oluşturarak nasıl birbirine düşürülmeye çalışıldığını göstermeyi dert ediniyor.

Kötü Değil, İyi Örnekler Anlatılmalı

Karapınar, belgeselin anlatısında özellikle olumsuz örneklerden kaçınıp iyi olanı öne çıkardıklarını vurguluyor. Ona göre, kötü haberler hızlı yayılır ve dikkat çeker; ancak kalıcı olan, iyiliktir. "Olumsuzluğu göstermek yerine, örnek alınacak güçlü karakterleri seçtik. İzleyicinin kendini sorgulayıp, 'Ben ne kadar büyük nimetler içindeyim ve bunu bende yapabilirim' diyebileceği hikâyeler ▶▶

sunduk,” diyor. Bu yaklaşım, belgeselin umudu, güzeli örnek almayı ve mücadeleyi yansıtan mesajını pekiştiriyor.

Hakikate Ulaşmanın Yolu

Karapınar, görsel çağın getirdiği bilgi bombardımanının, hakikate ulaşmayı zorlaştırdığını düşünüyor. Yapay zekânın ses ve görüntü taklitleriyle sahte gerçeklikler üretildiği bir dünyada, “Aile Olmak” belgeseli, kalpten kalbe köprü kurmayı hedefliyor. Belgeselde kullanılan anlatıcı sesi, izleyicinin hafızasında bir aksakallı bilge

“

“Aile Olmak” belgeseli, kaybolan değerleri hatırlatmak ve batı medyasının “gerçek” olarak pazarlayarak ürettiği belgeselleriyle izleyiciyle buluştu.

”

sesi gibi yankılanıyor hem nasihat veriyor hem de özlemle karışık bir hatırlatma yapıyor.

Bir Söyleşi Değil, Bir Şahitlik

Belgeselin yapım süreci, Karapınar ve ekibi için yalnızca teknik bir serüven değil, aynı zamanda insan hikâyelerine şahitlik etme yolculuğu olmuş. Gittikleri coğrafyalarda insanlar onlara kapılarını açmış, sofralarına buyur etmiş. Çekim sonrası, geri dönüp o insanları ziyaret edememenin burukluğu, Karapınar’ın sözlerinde hissediliyor: *“Biz oraya belgeselci olarak değil, insan olarak gittik. Onların hikâyesini duyduk, sofralarına oturduk. Dönüşte en büyük zorluk, onları özlemek.”*

Son Söz

“Aile Olmak”, yalnızca bir belgesel değil, günümüz dünyasında unutturulan değerleri hatırlatan bir çağrı. Emre Karapınar, izleyiciye şunu söylüyor: “Her şeyin çok basit görüldüğü bir çağda, aslında hiçbir şey basit değil. Sofrada buluşmanın, bir dostluk elinin, bir gülümsemenin, emniyet içerisinde vatanında yaşayabilmenin değeri büyük. Aile, bu basit ama derin bağların adıdır. Ve bu bağları yeniden inşa etmek için, önce kendimize, sonra birbirimize bakmalıyız.” ●

Yavuz Sultan Selim: Gölgede Yürüyen Padişah

■ I. Amasya'da Doğan Gölge

10 Ekim 1470... Amasya'da yıldızların altına doğan bir çocuk vardı. O çocuk, ileride sadece tahtı değil, zamanın kaderini taşıyacaktı. Selim adını verdiler; "**Yavuz**"luğunu ise tarih koydu.

Çocukluğunu ilimle, gençliğini sancakta geçirdi. Trabzon'da halkla iç içe yaşadı; denizin hırçınlığına, doğunun sessizliğine kulak verdi. Yeniçeri onu severdi çünkü onun teri, onların alın teriyle birdi. Halk onu severdi çünkü onun kalbinde sadece güç değil, adalet vardı.

■ II. İpek Kaftanı Çıkaran Adam

1512'de tahta yürüdü. Ama bu yürüyüş, sıradan bir iktidar mücadelesi değildi. Karşısında yalnızca babası değil, kardeşi Şehzade Ahmed vardı. Saltanat yolu kanlıydı. Her adımda bir dua, her durakta bir hesap vardı.

Ahmed, tahtı arzulayanların en açık sözlüsüydü. Rivâyet edilir ki, isyan hazırlıkları sırasında şöyle demişti:

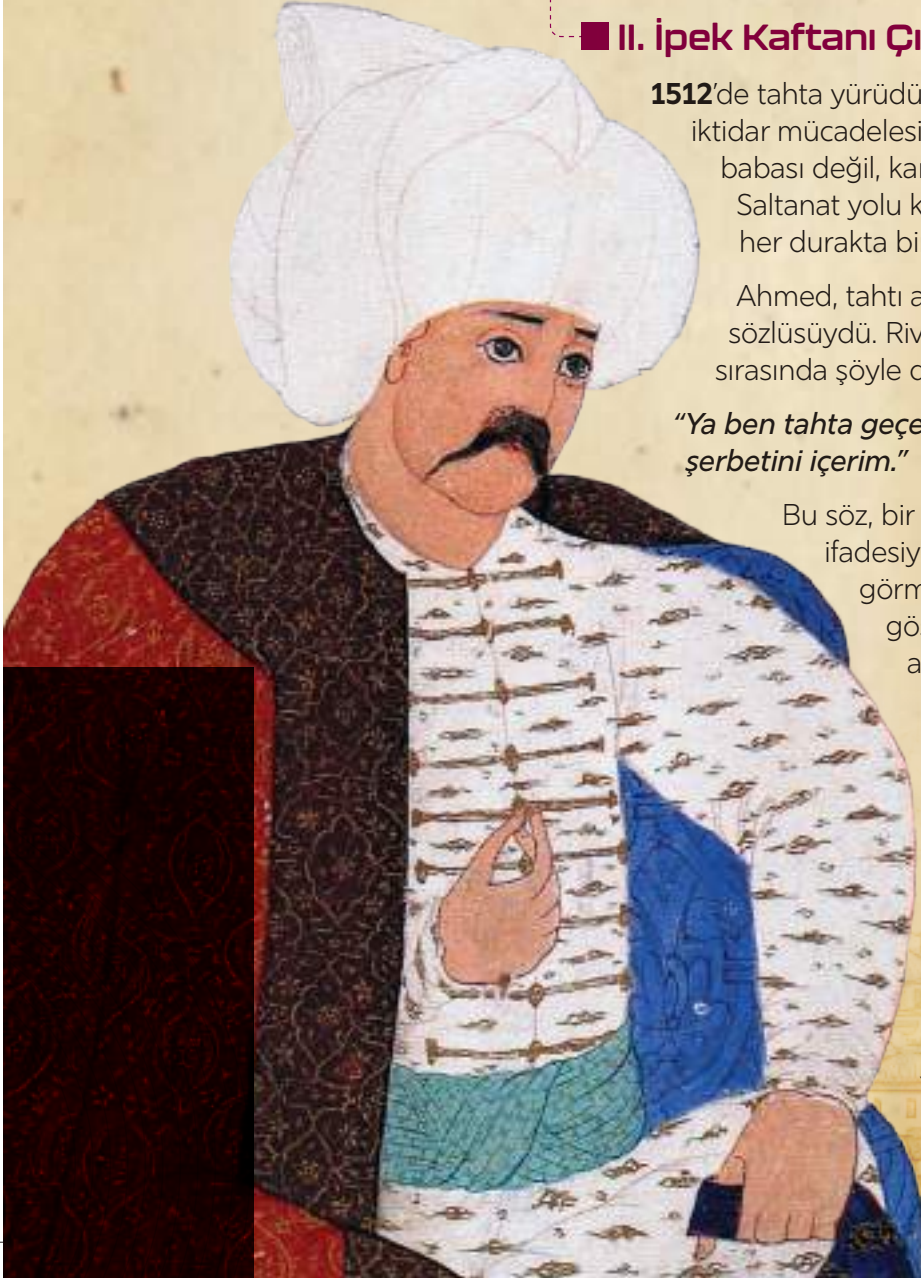
"Ya ben tahta geçirim, ya da kardeşimin elinden şehadet şerbetini içirim."

Bu söz, bir teslimiyetin değil, bir meydan okumanın ifadesiydi. **Yavuz** ise kardeşini düşman gibi görmedi; lakin devletin selameti için kararsızlık göstermedi. Kararını millet, zaman ve kader adına verdi.

Yeniçeri onun için sadece bir asker değil, bir sadakat yeminiydi. Tahta çıktığında ipek kaftanını çıkarıp zırh kuşandı. *"Zulme karşı gelmek ve Allah'ın emrini yerine getirmek için geldim,"* dedi.

Halk onu severdi çünkü o, tahtta değil sokakta yürüyen bir padişah gibiydi. Yeniçeri onu severdi çünkü o, ön safta çarpışan bir serdardı.

Yalnızca hükümdar değil, bir milletin umudu oldu.

■ III. Çaldıran'dan Turnadağ'a: Birliğin Kılıcı

1514'te Çaldıran'da Şah İsmail'i mağlup etti. Savaş, sadece toprak için değil, inanç ve birliğin selameti içindi. Ardından Turnadağ'da Dulkadiroğulları ilhak edildi, Anadolu ilk kez tam anlamıyla tek sancak altında birleşti.

Bu seferler, Osmanlı'nın sınırlarını değil, kalbini büyüttü.

■ IV. Sina Çölünde Yürüyen Gölge

Ve sonra Kudüs, Mekke, Medine... 1516'da Mercidabık, 1517'de Ridaniye zaferleriyle kutsal topraklar Osmanlı'nın himayesine girdi.

Ama asıl unutulmaz olan, Sina Çölü'nde yaşanan o sahneydi.

Çöl sıcağında ordu ilerlerken, Yavuz Selim ansızın atından indi. Herkes durdu. Hasan Can yaklaşmış sordu:

"Hayırdır inşâallah Sultanım, bütün ordu merak eyler; devletlü padişahımız acep niçin yaya yürürler?"

Yavuz, başını eğerek fısıldadı:

“İki cihan sultanı Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- önümüzde yaya yürürlerken biz nasıl at üzerinde olabiliriz, Hasan Can?”

Bir müddet böyle yürüdü. Sessizdi. Ardından atına tekrar bindi. O an ordu anladı: Bu bir fetih değil, bir teslimiyet yolculuğuydu.

Kahire'ye girildiğinde Halife III. Mütevekkil, hilafeti Yavuz'a verdi. O ise "halife" değil, sadece "Hadimü'l-Haremeyn" olmakla yetindi. Hz. Ömer'in kılıcı, Sakal-ı Şerif ve diğer kutsal emanetlerle birlikte İstanbul'a doğru yola çıktı.

■ V. Gökyüzünün Altında Bir Mezar

Yıl 1520. Yeni bir seferin eşiğinde, bir sızı sardı bedenini. Veda vaktiydi. Sekiz yıl süren saltanati, asırlık bir iz bıraktı.

Fatih'teki sade kabri, bir suskunluğun anıtı gibidir. Üstü açık bırakıldı. Rivâyet edilir ki:

“Gökyüzünden başka örtü istemem.”

Geride gösteriş değil, bir isim kaldı: Yavuz.

Ve bir unvan: Hadim.

"Rûy-i zemîni tâbi-i fermânı kılmağa,
Sultan Selîm Han gibi bir şîr-i ner gelür."

(Yahya Kemal Beyatlı - Selimnâme, Başlayış 1514)

Fetih Tarihçesi Zaman Çizgisi:

- 1512: Tahta çıkış
- 1514: Çaldıran
- 1515: Turnadağ
- 1516: Mercidabık
- 1517: Ridaniye
Kudüs
Mekke
Medine
- 1520: Vefat

Yavuz'un Sefer Güzergahı:

- Amasya
- Trabzon
- Çaldıran
- Turnadağ
- Mercidabık
- Ridaniye
- Kudüs / Medine

Erdem Yayınları / 2025
Sayfa Sayısı: 200

Kim Kimle Evlenirse Mutlu Olur?
Prof. Dr. Medaim Yanık

İnsan hayatının en önemli dönüm noktalarından biri olan eş seçimi, mutluluğun ve huzurun anahtarıdır. Prof. Dr. Medaim Yanık, bu eserinde evlilik kararının nasıl daha bilinçli verilebileceğini, hangi ölçütlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini psikiyatrik, sosyolojik ve kültürel bir bakış açısıyla değerlendiriyor.

Kitapta, evlilik öncesinde bireylerin karşılaşılabileceği yanlış beklentiler, ailevi etkiler ve toplumsal kalıplar titizlikle ele alınıyor. Ayrıca okuyuculara pratik fayda sağlayan değerlendirme çizelgeleri de sunuluyor.

"Kim Kimle Evlenirse Mutlu Olur?", sadece evlenmek isteyen gençler için değil, ailelerine rehberlik eden anne babalar için de başucu niteliğinde bir eserdir. ●

Diyanet Yayınları / 2022
Sayfa sayısı: 141

Ahlâk ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız
Prof. Dr. Ahmet Yaman

Prof. Dr. Ahmet Yaman tarafından kaleme alınan "Ahlâk ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız", 2015 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. Eser e-kitap olarak erişime açıktır. İdeal aile yapısının kodlarını ve mutlu bir yuvanın niteliklerini temel İslâmî kaynaklara dayanarak okuyucuya sunan eser, aileyi sadece anne-baba ve çocuklardan oluşan bir kurum olarak değil, toplumun yapı taşı ve insanın ruhsal gelişim merkezi olarak ele almaktadır. Bu eserde evliliğe, Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamberimiz'in (sav) hayatından örneklerle ahlâkî ve hukukî bir çerçeve sunmaktadır. Sevgi, merhamet, sorumluluğun paylaşımı, sağlıklı iletişimin önemi gibi aile kurumu için olmazsa olmaz konu başlıkları detaylarıyla anlatılmaktadır.

Temel İslâmî kaynaklardan hareketle günümüz aile dinamiklerine ışık tutan eser, evlilik öncesinden evliliğe ve sonrasına kadar dengeli bir yaklaşımın önemini ortaya koymaktadır. ●

Erdem Yayınları / 2025
Sayfa Sayısı: 160

Mutlu Evliliklerin 7 Özelliği
Prof. Dr. Medaim Yanık

Her evlilik, huzur ve mutluluk üzerine kurulmak istenir; fakat bu mutluluğu sürdürebilmek için hangi dinamiklerin gerekli olduğu çoğu zaman belirsizdir. Prof. Dr. Medaim Yanık, yıllara dayanan klinik tecrübeleri ve aile danışmanlığı birikimiyle mutlu evliliklerin olmazsa olmaz yedi temel özelliğini ortaya koyuyor.

Kitap, çiftlerin iletişimden empatiye, kriz yönetiminden ortak değer üretimine kadar pek çok konuda kendilerini sınavabilecekleri somut bir rehber sunuyor. Her bölüm, günlük hayattan örneklerle desteklenerek okuyucuya uygulanabilir öneriler veriyor.

"Mutlu Evliliklerin 7 Özelliği", evlilik kurumunu güçlendirmek isteyen herkesin kütüphanesinde bulunması gereken bir yol haritasıdır. ●

Kahraman yayınları/2014
Sayfa sayısı: 144

Çevirmen ve Derleyen:
Mehmet Ali Karabağlar

İslâm'da Evlilik ve Aile Hayatı
İmâm Gazâlî
(İhya'dan bölümlerle)

İmâm Gazâlî'nin "İslâm'da Evlilik ve Aile Hayatı" kitabı, onun meşhur eseri İhyâ-u Ulûmiddîn'in "Nikâh Kitabı (Kitâbu Âdâbi'n-Nikâh)" bölümünden derlenmiştir. Bu kitap, evliliğin sadece biyolojik veya sosyal bir kurum değil, mânevî bir ibadet olduğunu anlatan klasik bir İslâm eseridir.

Gazâlî, evliliği dünyevi bir mutluluk aracı olarak değil, ahiret sorumluluğu ve Allah'a yakınlaşma vesilesi olarak işler. Aileyi bir nefis terbiyesi alanı gibi görür. 11. yüzyılda kaleme alınan eser, kadın-erkek hakları, evlilikte edep, eşler arası sevgi ve sadakat gibi başlıklarda verdiği öğütleri günümüzün çorak ikliminde kaybettiğimiz değerleri tekrar hatırlatıyor. Bu değerlerin başında ise evliliğin niyet ve ihlasla ilişkisi, kalbi ve ruhi olgunluk için taşıdığı önem, kadın ve erkeğin birbirlerine karşı sorumlulukları öne çıkıyor. ●

Diyanet Aile Dergisi Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Aile Dergisi, ailenin yapısını güçlendirmeyi, sağlıklı iletişimi teşvik etmeyi ve toplumsal değerleri korumayı amaçlayan bir dergidir. Dergi, aile içi ilişkiler, çocuk eğitimi, evlilik, dinî değerler ve içtimai meseleler gibi geniş bir yelpazede içerik sunar. Aile kurumunun güncel meselelerini aylık olarak ele aldığı ve rehberlik işlevi gördüğü için Diyanet Aile Dergisi'ni takip etmekte fayda var.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ailem, Aile Hayatımız, Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile, Diyanet Aile Çalışmaları gibi aile olgusuna yönelik yayınlarını da anmak istiyoruz. Bu yayınlara e-kitap olarak da ulaşmak mümkün. ●

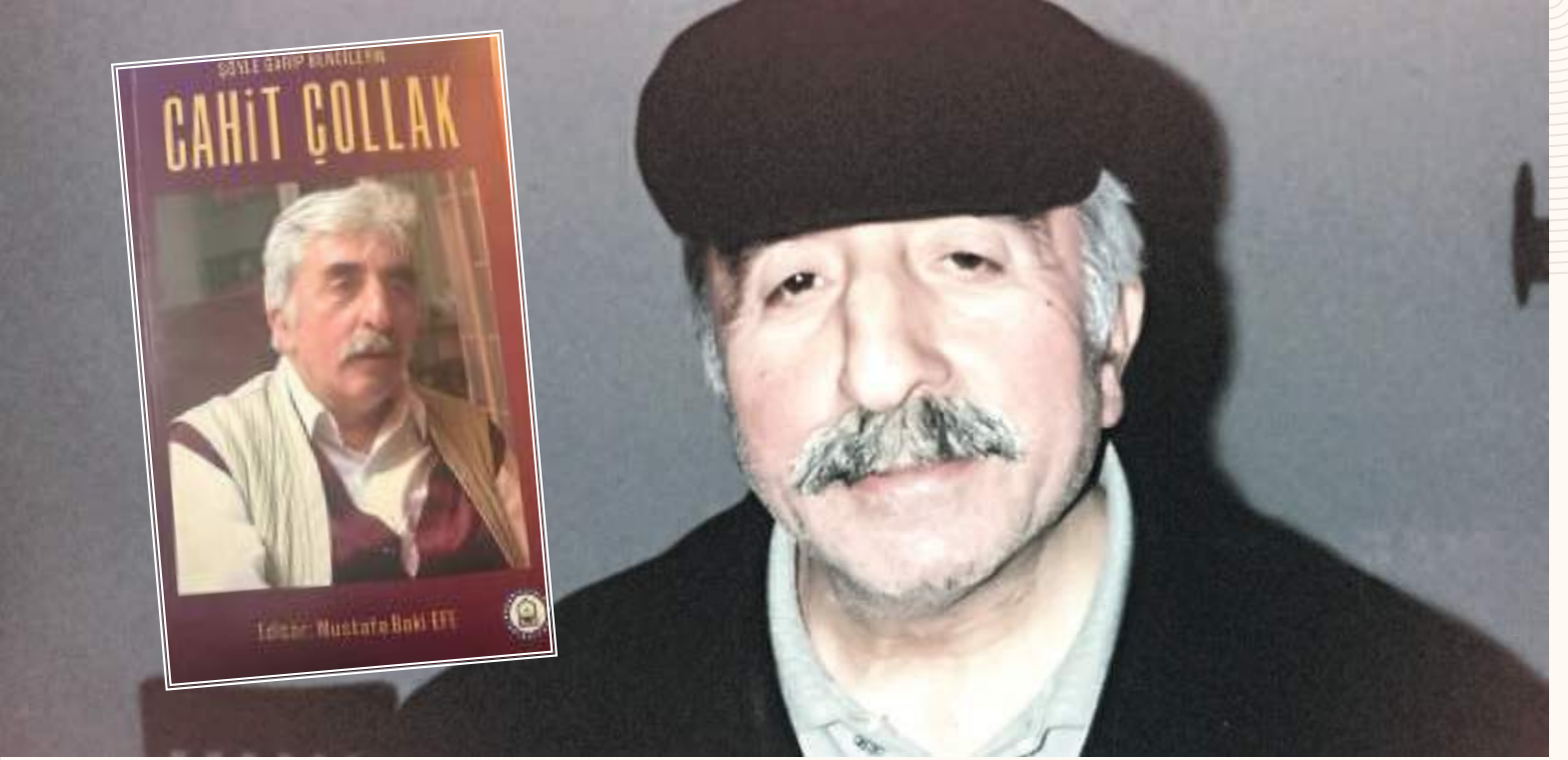
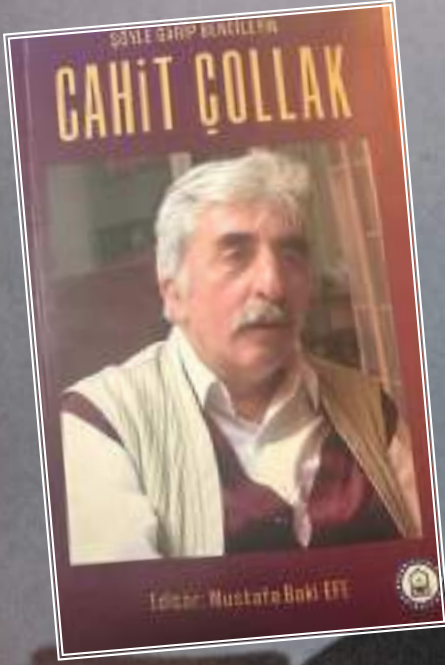
Erdem Yayınları / 2025
Sayfa Sayısı: 180

Çocuk Yetiştirirken Travmatik Yanlışlar, Geliştiren Doğrular
Prof. Dr. Medaim Yanık

Ebeveynlik, büyük bir sevgi ve sorumluluk gerektiren bir yolculuktur. Ancak bu süreçte yapılan bazı yanlış tutumlar, çocuklarda uzun süreli travmatik izler bırakabilmektedir. Prof. Dr. Medaim Yanık, bu eserinde ebeveynlerin farkında olmadan işlediği hataları gözler önüne sererken, bunların yerine geliştirici, sağlıklı ve güven verici yaklaşımları koyuyor.

Kitap, hem annelere hem babalara günlük hayatta karşılaştıkları sorunlara karşı pratik çözümler sunuyor. Çocuğun ruhsal, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen yöntemler, yalın ve anlaşılır bir üslupla aktarılıyor.

"Çocuk Yetiştirirken Travmatik Yanlışlar, Geliştiren Doğrular", modern ebeveynliğin yol açtığı çıkmazlara karşı güçlü bir rehberdir. ●

MUSTAFA KARA İLE CAHİT ÇOLLAK'IN ARASINDA DURMAK

"Kim meseleyi daha iyi anlamışsa onun benzi daha sarıdır."

Çok az yazsa da Cahit Ağabey havalı mektuplar, yazılar yazmayı sever.⁽¹⁾ Yazmak için o keyifli vaktini bekler. Konuşurken de böyleydi hâli. Nurettin Topçu Hoca'nın 40. vefat yıl dönümü idi. Türkiye Yazarlar Birliği Bursa Şubesi olarak 2015 senesinde Bursa'da Seyyid Usul Kültür Merkezi'nde bir program tertip etmiştik. Konuşmacılar Mustafa Kara ve Cahit Çollak idi. Ben programda dinleyici ve programı hazırlayan idim. Mustafa Kara Hoca, son anda, sen de aramızda otur programı yönet diye emir buyurunca, mahcubi-

yetle, ezile büzüle ikisinin arasına oturmak mecburiyetinde kaldım. Nurettin Topçu'yu yâd programında onun yâdigarlarından Cahit Çollak ve Mustafa Kara'nın arasına oturmak çok kolay değil. Ama bu bahtiyarlığa erişmek nasibimizde varmış.⁽²⁾ Bu program esnasında iki konuşmacı tatlı tatlı atışırken arada ben de payıma düşeni alıyordum. Bazen Cahit Ağabey'in zarif iğnelmelerine maruz kalıyordum. Pek keyifli bir program olmuştu. Nurettin Topçu ile ilgili hatıralarını keyifle ve biraz da havalı anlatırken birden durup: *"Böyle arka arkaya hatıralar*

anlatılmaz Mustafa!", dedi. Belli ki o havalılığı kaybediyordu. O yüzden böyle söylüyordu.

Hâl İnsanları Yazılamaz

Şimdi mukaddime faslını burada noktlayıp Cahit Çollak portresi ile ilgili yazmak meselesine, işin esasına dönelim. Cahit Çollak ağabeyin *"havalı"* diye ifade ettiği hâl, bir şeyi hakkını vererek yapmaktır. Bir hâl insanının, sırlı bir müminin, herkesin borçlu olduğu bir Müslümanın hâlini kim anlatabilir? Hangi havalı cümlelerle, kelimelerle o müstesna insan yazılabilir?

Cahit Çollak'ı Bilen Bilir, Bilmeyenlere Selam Olsun

Cahit Çollak'ı anlatacağımı sanıyorsanız, kıyasıya yanılıyorsunuz. Anlatamam. Yüzlerce hatıra arasından onun portresini çıkarabilmek beyhude. Cahit Ağabey'i anlatayım derken kendini anlatmak tehlikesi. Böyle güzel insanları anlatırken düşüğümüz en büyük hatadır. Bencilcedir. Böyle hâl insanları sırlandıktan sonra herkes kaleme sarılır. Başlarlar onunla olan hatıralarını anlatmaya, en güzel ve en havalı yazıyı yazmaya. "En esaslı yaşantıların şâhidi olmaz". Cahit Çollak'ı bilen bilir, bilmeyenlere selam olsun.

Cahit Ağabey'i bilenler için şu soruyu sorarak bitiriyorum:

Cahit Çollak'ın hâlinin neresindeyiz?

Havalı bir soru... Ama nümayişsiz, gösterişsiz.

Cahit Çollak'ın hâlinin neresindeyiz?

Bu sorudan sonra Cenâb-ı Mevlâ'nın sözü ile noktalayalım:

"Kim meseleyi daha iyi anlamışsa onun benzi daha sarıdır." ●

Kaynakça:

(1) 6 Eylül 1983 tarihli İsmail Kara'ya yazdığı havalı mektuplarından birinin ilk cümleleri:

"Sevgili Kardeşim,

31.07.1983 tarihli mektubunu bir hafta sonra aldım, aradan bir ay geçti, yazmak nasip olmadı. Biraz da ben erteledim. Sebebine gelince 29.08.1983 günü Hünkâr Suyu'na gitmek planlanmıştı. Hünkâr dönüşüne daha havalı bir mektup yazarım dedim. O da olmadı. Ümidimi Bursa'da Hamdiye'yi görmeye bağlamıştım, 03.09.1983 Cumartesi akşamı ailece Kartal'dan

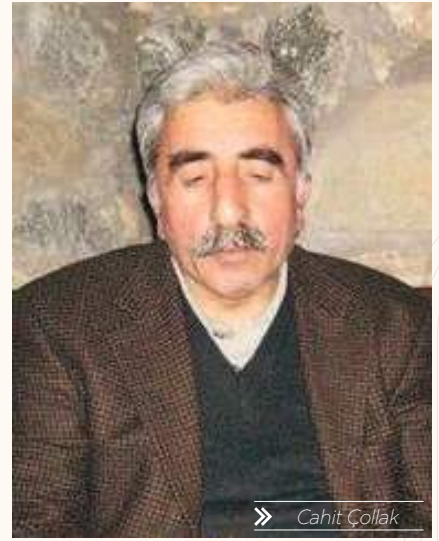

araba vapuru ile saat 20'de hareket ettik, artık gerisini sen düşün, kalem de hâlimi yazmaya razı olmadı..."

08.11.2013 tarihli "Suyun Görünmeyen Hâli" başlıklı yazısından;

"Sevgili M. Efe'nin "Bir Bursa Hatırası" kitabına yazı isteği üzerinden yaklaşık bir yıl geçmiş, henüz suyun hâlinde bir değişiklik yok. Biri benim hikâyemi yazsaydı içinde yerli bir göç olmazdı. İstanbul'da başlar İstanbul'da biterdi. Evveli ve âhiri olmazdı. Hikâyemi ben yazmış olsaydım Malatyada başlar Malatyada biterdi... Bu şehir ilk gelişim 1975. İkincisi 1980, üçüncüsü ise 1987. Bu yıllara ait günlüklerimi dâr'ul bekâya göçünce okuyabilirsiniz" (Not: Cahit Ağabey'in bu günlükleri nerededir, bilmiyoruz. Henüz okumadık. "Dâr'ul bekâya göçünce okuyabilirsiniz" diye yazdığına göre "Suyun Görünmeyen Hâli"ne dair günlükleridir ihtimal.)

(2) Meraklıları için ilgili programın linki: https://www.youtube.com/watch?v=kov_9XtrjU

» Cahit Çollak

Mehmet Kaplan hocanın emeklilik ve armağan kitap gününde Dergâh ailesi (4 Mart 1984, Maçka Oteli).

Oturanlar soldarı: Nural Doğan, İnci Engin'in, Mehmet Kaplan, Ezel Erverdi, Zeynep Kerem, Meon Erkan.

Ayaktakiler: Etubekir Erdem, Cahit Çollak, Fatih Gökdâğ, Mustafa Kara, Ahmet Tabakoğlu, İsmail Kara, Mustafa Kufu, Kayserili Mehmet Doğan, Yılmaz Dikbaş.

MAHMUT CELÂLETTİN ÖKTEN'İ 10 BAŞLIKTA TANIMAK

1**Gelenekten Geleceğe:
Bir Âlimin Doğuşu**

Celâlettin Ökten, 1882 yılında Trabzon'da dünyaya geldi. Osmanlı'nın son dönemi-ne ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına tanıklık eden bir dönemde yetişti. Ulemâ sınıfına mensup bir ailede doğmuş, çocuk yaşta medrese iklimini teneffüs etmiş ve Kur'ân'la yoğrulmuştur. Böylece fikrî ve hissî dünyası gelenekten beslenen bir öncü olarak şekillendi.

2

Medrese Tezgâhında Yoğrulan Bir Zihin

İlk eğitimini babasından alan Celâlettin Ökten, İstanbul'a geldiğinde dönemin en parlak medrese talebelerinden biri olmuştu. Fatih medreselerinde mantık, fıkıh, kelâm ve tefsir ilimleriyle derinleşti. Sadece müfredatla yetinmeyip Batı düşüncesine dair kitaplar da okudu. Klasik İslâm ilmiyle modern bilgi arasında köprü kurabilecek bir idrak geliştirdi.

3

Ders Halkasından Ders Kitabına: Müderrislik Dönemi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul'daki çeşitli medreselerde ve Dârülfünun'da müderrislik yaptı. Talebeleriyle sadece bilgi değil, şuur paylaşırdı. Konuşmalarında "ilim ne içindir, niçin okunur?" sorusunu sürekli vurgulardı. Ökten'in ders halkaları, kuru bilgi aktarımından ziyade bir ahlâk ve duruş inşasıydı.

4

Sessiz Bir Mücadele: Medreseler Kapatıldığında

1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatıldığında, birçok âlim sessizliğe gömülmüştü. Celâlettin Ökten ise yılmadı. Hayatını "din eğitimi olmadan millet ayakta kalmaz" fikrine adadı. O günlerde yazdığı yazılar, yaptığı sohbetler ve yürüttüğü fikrî faaliyetler, bir devrin fikrî haritasını çiziyordu.

5

İmam Hatiplerin Mimarı

En büyük hizmeti, 1950'li yıllarda İmam Hatip Okullarının kurulmasına öncülük etmesiydi. Bu okulları yalnızca dinî bilgi veren kurumlar olarak değil; medeniyet inşasına omuz verecek şahsiyetlerin yetişeceği ocaklar olarak gördü. Programların hazırlanmasında, öğretmenlerin seçilmesinde, kitapların yazılmasında doğrudan rol aldı. Bu çaba, bir eğitim devrimiydi.

6

'Küllî Düşünce'nin Savunucusu

Ökten, İslâmî ilimlerin kendi bütünlüğü içinde kavranması gerektiğini savundu. Fıkıhı, kelâmı, tasavvufu, ahlâkı parçalamadan içinde değer-

lendiren bir yaklaşıma sahipti. Ona göre "İslâm düşüncesi, ancak Allah, insan ve kâinat tasavvurunu birlikte ele alarak anlaşılabilir." Bu yüzden yalnızca bir eğitimci değil; bir düşünce insanıydı.

7

Duruşu ile Devrimci: Resmîyetin Gölgesinde Dirayet

Devletin sekülerleşme politikalarına karşı doğru bir muhalefet değil; zihnî ve ilmî bir direnişle cevap verdi. Konuşmalarında tehditkâr bir ton değil; sağlam bir duruş vardı. "Bir millet, mânevî kimliğini koruyamazsa, coğrafyasını da koruyamaz" diyerek nesillerin istikametine talip oldu.

8

Talebelerinin Yüreğinde Bir Hoca

Celâlettin Ökten'in en güçlü mirası kitaplardan çok talebeleridir. Onun rahle-i tedrisinden geçenler arasında Türkiye'nin dinî, fikrî ve akademik hayatına yön veren pek çok isim yer alır. Talebeleri onu "konuşması kadar susuşuyla da ders veren bir hoca" olarak tanımlar. Kimi zaman bir bakışıyla, kimi zaman bir cümlesiyle yön verir; sadece bilgi değil, kişilik inşa ederdi. Zihinlere bıraktığı iz, nesiller boyu süren bir etki hâline gelmiştir.

9

Örnek Bir Âlim: Zühdüyle, Tevazusuyla, İlimle Yoğrulmuş Bir Ömür

Celâlettin Ökten, sadece konuşarak değil yaşayarak öğretirdi. Zâhiddir ama dünyadan kopuk değil, vakardır ama kibirli değil. Gece namazlarını, gündüz tefekkür halkalarını bırakmaz; nefsinin değil davasının izini sürerdi. Onun ilmî birikimi kadar, ahlâkî yüksekliği de talebelerine miras oldu.

10

Mirası: Kurulan Okullar Değil, Kurulan Şahsiyetlerdir

1961 yılında vefat ettiğinde ardından açılmış okullar, yazılmış kitaplar, kurulmuş kurumlar kalmıştı. Ama en kıymetlisi, şekillenmiş bir şahsiyet idealidir. Bugün hâlâ her İmam Hatip okulunda onun ismi yaşatılıyor. Ancak Celâlettin Ökten'i hatırlamak, sadece ismini anmak değil; ruhunu anlamak, davasını taşımaktır. ●

 TÜRKİYE KATILIM SİGORTA

SAĞLIĞIM GÜVENCEDE TAMAMLAYICI SAĞLIK SİGORTASI

Türkiye Katılım Sigorta'nın faizsiz ve dayanışma esasına dayalı Tamamlayıcı Sağlık Sigortası ile tedavi süreçlerinizi güvence altına alın. Kendi ihtiyaçlarınıza uygun teminatlar ve ek hizmetler seçebilir, size özel esnek ve özelleştirilmiş hizmetlerden yararlanabilirsiniz.

Detaylı bilgi için
QR kodunu okutunuz.

Müşteri İletişim Merkezi

0850 260 10 23

www.turkiyekatilimsigorta.com.tr

■ Ahlâk

Ailenin iç düzenini koruyan, bireylerin kişiliğini şekillendiren temel değerler bütünüdür. Doğruluk, sabır, iffet, edep ve ailede öğrenilir ve sonraki kuşaklara aktarılır. Ahlâksız bir aile güçlü görünse de aslında temelsizdir.

■ Aile

İnsan için ilk okul, ilk sığınak ve ilk imtihan sahasıdır. Sadece kan bağı değil, gönül bağıdır da kurulduğu bir mekândır. Aile, fertlerine güven verir; topluma sağlam bireyler armağan eder.

■ Anne

Merhametin canlı timsali, fedakârlığın en güzel örneğidir. Çocuğu için geceyi gündüze katar, yuvanın sıcaklığını kalbiyle korur. Anne, yalnız evlatların değil, bütün ailenin kalbidir.

■ Baba

Güvenin, korumanın ve istikrarın sembolüdür. Baba, aileye omuz verir, rehberlik eder, gerektiğinde yön gösterir. Ailenin gölgesini genişleten ulu bir ağaç gibidir.

■ Bereket

Maddî imkânların ötesinde, gönül huzuru ve mânevî bolluktur. Bazen bir lokma ekmek bile bereketle duyurur. Bereket, paylaşanlara, şükredenlere ve kanaatkârlara bahşedilir.

■ Çocuk

Geleceğin tohumu, sevginin en saf aynasıdır. Çocuk hem nimet hem de emanettir; terbiyesiyle milletin geleceği şekillenir. Onlar aileye sevinç, topluma ümit taşır.

■ Denge

Aile hayatında ifrat ve tefritten kaçınmak, sorumlulukları ve hakları adaletle paylaşmaktır. Ne sevgi körleştirir, ne disiplin ezici olur; denge, her şeye hakkını vermekle sağlanır. Denge bozulduğunda huzur da kaybolur.

■ Emanet

Her aile ferdi, diğerine Allah'ın emanetidir. Çocuğun terbiyesi, eşlerin birbirine sadakati, anne-babaya hizmet hep birer emanet şuuruyla yürütülür. Emaneti gözetmek, imanin kemâliendir.

■ İstişare

Ortak akli aramak, kalpler arasında köprü kurmaktır. Eşlerin kararlarını danışarak alması, çocukların fikrine değer verilmesi aileyi güçlendirir. İstişare, hem güveni artırır hem de birlik ruhunu pekiştirir.

■ Kolaylaştırmak

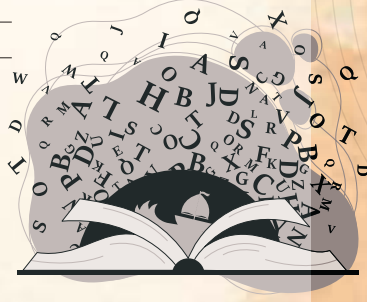
Ailenin her ferdinin yükünü hafifletmek, hayatı zorlaştırmamak demektir. Eşlerin birbirine destek olması, çocukların görevlerine katılması kolaylaştırmanın örneklerindedir. Allah'ın rahmeti, kolaylaştırıcılara daha çok tecellî eder.

■ Merhamet

İnsan kalbinin en yumuşak tarafıdır. Ailede merhamet, çocuğun hatasını affetmekte, eşin yorgunluğunu anlamakta, yaşlıya sabırla hizmet etmekte kendini gösterir. Merhamet, kalpleri kaynaştırır, yuvaları rahmete açar.

■ Muhabbet

Sevginin yalnız kalpte değil, söz ve davranışla dışa vurulan hâlidir. Eşler arasındaki tatlı bir söz, çocukla geçirilen samimi bir vakit, sofrada edilen muhabbet, aileyi ayakta tutan mânevî direklerdendir. Muhabbet olmazsa sevgi solar, ahlâk körelir, yuva soğur.

■ Saygı

Farklı kuşakları, farklı anlayışları barındıran ailede dengeyi kuran ana ilkedir. Saygı, sözde nezaket değil, her bireyin onurunu gözetmektir. Anne-babanın sözüne kulak vermek, çocuğun fikrine değer atfetmek, eşlerin birbirini incitmemesi saygının tezahürüdür.

■ Sevgi

İnsanın kalbine yerleşen en saf duygudur. Ailede sevgi, anne-babanın bakışlarında, çocuğun tebessümünde, kardeşlerin oyununda görünür. Sevgi olmadan birliktelik yalnızca beraber yaşamak olur; sevgiyle yoğrulunca yuva, cennet köşesine dönüşür.

■ Sofra

Sadece yemek değil, beraberlik, şükür ve paylaşımın mekânıdır. Sofra etrafında oturan aile fertleri birbirlerine yakınlaşır, muhabbet artar. Sofranın bereketi yalnız yiyekte değil, kalplerde de hissedilir.

■ Yuva

Sadece taş ve tuğladan değil, sevgi ve güven duygusundan inşa edilen mekândır. İnsan kendini dışarıda yalnız ve savunmasız hissetse de yuvasında sükûn bulur. Yuvayı ayakta tutan şey ise kalplerdeki muhabbet ve merhamettir.. ●

önder¹⁹⁵⁸
İMAM HATİPLİLER DERNEĞİ

senin YURDUN

SENİ BEKLIYOR

yurt.onder.org.tr

